

O PAGINĂ

DIN

Lupta noastră pentru existență.

Articlii reproduși din ziarul „Telegraful Român“
anul 1900 și publicați

de

NICOLAU IVAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

protopresbiter, asesor consistorial, membru în comitetul central
al Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român.

~~~~~  
Prețul: 1 Corună.  
~~~~~

—  —
SIBIIU, 1901.

Tipariul tipografiei arhidieceesane.

Editura Autorului.

O PAGINĂ

DIN

Lupta noastră pentru existență.

Articlii reproduși din ziarul „Telegraful Român“
anul 1900 și publicați

de

NICOLAU IVAN

protopresbiter, asesor (consistorial), membru în (Comitetul central
al Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român.

Axente

Prețul: 1 Corónă.



SIBIIU, 1901.

Tipariul tipografiei arhidieceesane.

Editura Autorului.

Prefață.

Anul trecut, am făcut parte din comitetul de Redacție al ziarului „Telegraful Român“ împreună cu prietenii mei, *Mateiu Voilean* și Dr. *Elie Cristea*.

În decursul anului am scris și publicat articlii, pe cari mă aflu îndemnat a-i scöte și în broșură separată, după ce mulți din aceștia au fost reproduși în întregime și în ziarele de peste Carpați.

O fac aceasta numai din motivul, căci înainte cu câțiva ani, ömeni preținși mari și patentati naționaliști fără nici un scrupul de conștiință ne au gratificat pe noi cei dela „Telegraful Român“ și mai ales pe subsemnatul cu cele mai grozave epitete și nu a lipsit mult să ne așede în categoria lui Moldovan Gergely și a altor uscături naționale.

La urmă, arëndatorii politicei naționale, s'au luat ei între ei de chică, și atât odiniöră venerabilul Dr. Rațiu, cât și idolul tinerimei seduse Dr. Lucaciu se au tacsat reciproc de trädători, ér nefericitul Liviu Albini, cădüt jertfă denunțărilor și dușmăniilor între căpetenii și voievođi, a stat opt luni de zile întemnițat în Alba-Iulia, și acusat de păcatul de a fi înstrăinat banii colectei pentru fondul lui Iancu.

Eu și cu prietenii mei, nu ne-am avëntat la porniri atât de nebune, nici la specule condamnabile. Am urmat în acțiunile nöstre drumul croit și bätut în politica națională de întemeietorul ziarului nostru și am rămas consecuenți principiului „*Suaviter in modo, fortiter in re*“.

Acésta ținută o aflăm cea mai corectă și nu putem împinge spre direcția fatală, ca să scoatem poporul din cumpétul lui chibsuit, dând ocașie puterei de stat ca să se năpăstuiască cu tótă furia asupra noastră, cum era să se întempe pe timpul procesului Memorandului. .

Puțina libertate, puțina lumină ce o avem o putem folosi cu pornirile mărețe și cu puterile neis-tovite ce stau ascunse în sînul poporului nostru spre lucruri mai folositóre, dar mai ales spre consolidarea noastră culturală, economică și socială și cu mijlócele alese de noi în politica națională.

Cu un popor cult, bogat și închegat poți ajunge, cu vreme la ceva, cu un popor inapoiat în cultură, istovit de sērăcie și indușmănit păn la cuțite, vom ajunge ca curentul cutropitor să serbeze triumful asupra totalei noastre desorganisări. Eu din partemi nu voiu contribui ca dușmanii nostri să aibă parte de bucuria acésta chiar nici atunci, când s'ar porni o nouă campanie contra mea pe tema de trădare națională.

Sibiiu, 1 Ianuarie 1901.

Nicolau Ivan.

Din tainele ascunse ale Maghiarilor.

*„Blăstemul lui Dumnezeu apasă
asupra națiunii maghiare, neferi-
cită și în vreme de pace și resboiu“.*

Epistola lui Francisc Deák din
12 Februarie 1843 către Nicolae
Wesselényi.

Ziarul „Pester Lloyd“ dela 3 Aprile a. c. a publicat o epistolă a înțeleptului națiunii maghiare Francisc Deák — către un mare apostol al maghiarisării Nicolae Wesselényi, în care aflăm pasagiul marcant *„Blăstemul lui Dumnezeu apasă asupra națiunii maghiare, nefericită și în vreme de pace și resboiu“.*

Este semnificativ acest pasagi, căci el presentă pe Maghiari în adevărata lor lumină, scóte la ivélă una din însușirile lor de a nu fi mulțumiți nici odată, ci în continuu de a căuta cum să asuprască pe alții, cum să facă altora viața amară, cum să lase să simtă popóarele conlocuitoare mânia lor, grandomania lor, puterea lor.

Cam tot în acest sens mai anii trecuți a exclamat în plin parlament deputatul Szemere Miklós „nem boldog a magyar“, deși în altă situație se găsesc Maghiarii acum și în altă au fost ei la 1843, când Francisc Deák a pronunțat blăstemul lui Dumnezeu, care nu'i lasă să fie fericiți nici în vreme de isbânzi, nici în vremi grele și de nevoi.

Mai bine de trei decenii Maghiarii sunt domni ai situației, și cuvântul lor e hotărîtor în consiliul corónei.

Cu porniri grele s'au năpăstuit asupra tuturor popórelor nemaghiare, în galop au mánat mașina maghiarisării, și tóte legile lor mai mult sau mai puțin le-au făcut cu considerare la întărirea elementului maghiar.

Cel mult Jidanii, aliații lor naturali, s'au fi mai tras și ei folóse, cu deosebire în cele speculative, în cele financiare, dar în genere luate, tóte legile, tóte ordinațiunile și tótá politica vieții de stat o au croit ca exclusivismul de rasă s'au aibă cel mai larg teren și cea mai întinsă îmbelșugare.

Cu tóte aceste „nem boldog a magyar“.

Odată vine primarul Lueger al Vienei și ține în reprezentanța comunei o vorbire și îi scóte din tótá liniștea.

Altădată vin studenții șvabi și înființéză o societate pentru ocrotirea limbei germáne în Ungaria, și acésta e destul s'au le bage gróza în óse și s'au p'erdă cumpétul.

Ici colea mai dau câte un semn de viață Sașii din Ardeal, fac un club separat în Budapesta, lucru, care ori-cât de nevinovat în sine, n'au este pe placul stăpânitorilor nostri.

Îi scóte de tot din fire „Liga“ Românilor de dincolo, dacá la vreme mai dá și ea câte un semn de viață, și publică câte o broșurá despre cele ce se petrec în Ardeal — despre procesele politice, despre prigonirea

tricolorului, despre împrăcșuarea țeranilor, întemnițarea frunțașilor.

Aceste sunt un neînsemnat număr din nevoile interne, de acasă, dar la aceste se asociază neliniștea ce li-o fac croații, fumanii, și mai ales neliniștea ce li-o fac Nemții de câte-ori statoresc cuota și încheie pactul dualistic pe câte 10 ani.

De trei patru ani tot cârpesc la elaboreate, la transacțiuni, la ultimate, la ședințe ale comisiunilor cuotei, cât în Budapesta, cât în Viena, dar la pace, la înțeles definitiv nu ajung.

Nouă ni-se pare, că în contact cu cei de dincolo lucrurile nu merg în dragă voia lor, dar de silă, bucuros n'au încotro — iau asupra lor sarcini nesuportabile, căci grandomania maghiară, pururea nemulțumită, pururea îngâmfată cere jertfe, sub a căror povară cetățenii trebuie să se încovoe.

În astfel de împregiurări și noi trebuie să dăm drept deputatului Szemere că „nem boldog a magyar“ și trebuie să venim la cuvintele profetice ale înțeleptului Francisc Deák, că asupra acestei națiuni apasă blăstămul lui Dumnețeu.

Dacă Maghiarii s'ar pute desbrăca de pornirile lor pătimășe, de gândurile lor rele, ca să facă și din pietri maghiari, dacă nu ar forța maghiarisarea, schimbarea numelor, dacă s'ar împrieteni cu idei adevărat liberale și europene, — o mulțime din durerile lor

închipuite ar dispărea și ar face loc unei mulțumiri generale.

Clubul Sașilor nu i-ar pute nelinisci, liga Românilor nu ar avea motive și cuvânt să alege cu plângeri motivate înaintea forului european, șvabii și-ar pute vedea aici de interesele limbei lor, și nu în Viena, — ear Lueger ar se că vorbirile lui întâmpină disprețul alor 15 milioane de cetățeni — și ar înceta cu insultele la adresa elementului maghiar.

Dacă ar avea Maghiarii o dosă mai mare de modestie, s'ar mulțumi cu o armată, și milioanele ce se cheltuesc pentru două armate, s'ar pute folosi dând poporului instrucțiune gratuită, fie-căruia în limba sa maternă, și multe stări anormale și bolnave ar înceta.

Aceste resone nu le au, nu le pot avea Maghiarii, căci nu'i lasă să le aibă grandomania, nu'i lasă să le aibă firea lor și astfel sunt și ei nefericiți și nemulțumiți, dar cu ei de sigur și mai nefericiți suntem noi, așezați aici ca să trăim împreună cu ei, sub a lor stăpânire.

Prin pozițiunea geografică favorabilă, așezați la Porțile orientului, Maghiarii și-ar pute elupta cel puțin independența economică, ar putea fericii popoarele conlocuitoare, căci țără mai binecuvântată de Dumnezeu ca Ungaria, Bănatul și Ardealul puține sunt pe continent, dar nefericirea e tot grandomania, dorul de a storce pe alții, de a ester-

mina și subjugă popóre, visuri în veci ne-realisavere ale Maghiarilor, cari le vor săpa grópa lor și nouă, ca să facem loc altor popóre mai cu minte și mai cu pricepere de cum sciu ei fi, în cele ale cârmuirei și conducerei unui stat per eminentiam poliglot, stat în care fie-care naționalitate reclamă cu drept, dreptul limbei sale naționale și nu este aplicată nici una a'l schimba pentru ori-ce lucruri și bunuri pământesci. Impe-deca, amâna se pot pe multă vreme tendințele naționalităților, dar smulge din pieptul și din inima lor nu le póte Maghiarul fie el cât de puternic și de grandoman.

Până ce nu se lasă de utopii Maghiarii dicem și noi cu Szemere „Nem boldog a magyar“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Energia și terorismul sisteme de guvernament.

Cestiunea naționalităților pusă în discuțiune în parlamentul maghiar a silit pe ministrul-president să ia poziție față de învinuirile ce i-s'au adus de cătră deputatul Komjáthy că adecă ar fi pactat cu naționalitățile în contul statului național maghiar.

Maghiarii pot fi mulțumiți cu răspunsul ministrului-president, pentru-că el fără nici un încunjur s'a declarat pentru politica națională maghiară unitară.

În locul terorismului de până aci actualul consilier al tronului imperial și regesc a ac-

ceptat în programul seu de guvernament energia față de ori-ce mișcare a naționalităților.

Avem dar o mărturie dela loc autoritativ, că până aci a dominat terorismul cu tótă gróza lui și cu tóte consecuențele păgubitoare pentru pacinica desvoltare a naționalităților de sub coróna sfântului Stefan.

Ceea-ce presa nóstră a susținut ani de arêndul, fără încungiur se confirmă în plin parlament, prin rostul ministrului președinte Coloman Széll.

Sunt fără seamă prețioșe mărturisirile acestea.

N'are să se mire lumea, că mergem încet în calea progresului, n'are să ne facă posteritatea imputări că am fi negles datorințe mari, după ce sub guverne inspirate de terorism peste puțință ar fi fost, ca să ne validăm cu mai multă tărie.

Cum însă se accentuează peste măsură de mult tendențele dușmănoșe ale naționalităților față de stat, detori suntem să reducem aceste suspiționări, chiar și când ele vin dela loc atât de important.

Ne légă sfinte legături de moșia strămoșască, decât să putem păcătui contra statului, ai cărui cetățeni suntem.

Invinuirea că ne-am da la tângueli cu ori-și-cine și am bate icuri în unitatea statului maghiar trebuie să o respingem ca o imputare nedréptă și nemeritată,

Tot păcatul ce-l avem este, că voim să trăim aici ca Români.

Și la începutul vécului al XX-lea un popor nu mai pôte trăi decât prin cultura lui națională, prin limba lui națională și prin așezeminte naționale create de el.

Alt traiu, altă viață nu ne cugetăm nici dorim.

Putem trăi cu aceste daruri, viața are să ne fie plină de farmec, ér dragostea cătră cei ce ne ajută să putem trăi așa, încolțesce și crește, — cătră cei ce ne vor împedeca ca să putem trăi după gândul și inima nóstră, nu noi suntem de vină, dacă locul dragostei 'l vor cuprinde patimi mai puțin creștinesci.

Frații maghiari au să alegă una din două.

Dragostea față de ei sau neîncrederea cu tóte consecuențele.

Drepturi, puține câte avem — sunt înarticulate în legile țerei. Acesta e deocamdată favorul nostru.

Ministrul president cu tótă francheța o spune că *față cu acele drepturi nu e permis statului și elementului dela putere a pune în față folosul său.*

Urméză deci cu o logică nestrămutată că legea naționalităților să o esecute cu tótă rigórea, în ținuturile locuite de Români să ridice statul scóle cu limba de propunere română, ér la gimnasiile de stat mai ales la cele din părțile ardelenene să o propună profesori români, cari o cunosc din temeiu.

În justiție și administrație se se introducea limba română, cum a fost dela 1868—1873, pe timpul când baronul Eötvös era podóba parlamentului maghiar și când ministrul de justiție al țerei nu ținea de triumf sugrumarea legii de naționalități prin ordonanțe lipsite de basă legală.

Și ca corónă a acestor postulate drepte, tot guvernul are să ne ușureze drumul și înlesnescă calea spre a intra în parlament.

Stând afară de parlament pretensiunile noastre nu pot fi mulțumite, ér Maghiarii se lipsesc pe ei de un factor însemnat, care ar conlucra la înaintarea statului și pe noi ne împing la nemulțumiri legitime.

Un guvern, cum e al Dlui Széll, n'are decât să voiéscă serios și pacea e restabilită pe întrégă linia.

Postulatul cu autonomia Ardealului ar remâné o dogmă învechită a unor politiciani, cari ni ar da priveliscea unor generali fără armată.

Puse aceste la cale mai întâiu, energia dlui Széll are tótă îndreptățirea.

Póte fi energic, póte să ne certe și să ne țină în de rău, dacă nu ne am pune tótă ființa noastră pentru consolidarea și înflorirea statului maghiar, în care naționalitățile găsec teren de lucru și mulțumire, teren pentru desvoltare liberă și nețermurită.

Tóte aceste postulate împlinite, energia nu are nici un rost.

Pre cel asupra, pre cel neîndreptătit, după toate principiile etice nu ai dreptul să'l cerți, pentru că certarea îl îndârjesce și mai rău.

Avem indicii, că ministrul president ași nu o să se lase sedus de apele șovinismului ci va căuta să împlinască cererile Românilor și ale tuturor naționalităților basate în legi — și numai după aceea va aplica față de noi energia în locul terorismului, care și-a mâncat traiul în ziua când baronul Bánffy și-a luat catrafusele.

Cum noi gândim, gândesc aproape toți Români cu inimă și cu dor pentru binele patriei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Desbaterea generală asupra budgetului în parlamentul maghiar.

În parlamentul maghiar urmăze discuțiunea generală asupra budgetului pe anul curent. Opoziția folosesce ocasiunea, de a scóte la ivélă toate gravaminele și durerile, — reale și închipuite. Dar mai ales es la ivélă durerile închipuite.

Intre gravaminele ridicate contra guvernului, oratorii opoziției numără la locul prim cassarea și desființarea secțiunei naționalităților, cestia stindardului național dela festivitățile săsesci din Brașov de astăvară — și concesiunea dată slovacilor, să țină adunări populare la Tisolez.

Grozave chinuri și dureri aceste și de regulă ele se nasc în creeri bolnavi — și pot fi numai productul unui curent nesănătos, care s'a înstăpânit de atâta vreme în cercurile maghiare. —

Despre nemulțumirile din Fiume, despre propunerea deputatului *Zarjevics* făcută în dieta Croației la 15 Ianuar a. c. prin care invită pe Croați să urmeze exemplul Burilor și să-și elupte independența totală de sub domnia unгурéscă, tac domnii tăcerea pescelui. Glasul nostru, al românilor de mult nu se mai aude în parlamentul maghiar.

Din 74 mandate ardelenesci, Românii nu pot ajunge la unul. Înțelegem mandat curat, dat unui reprezentant, care să aibă și pricipere și durere pentru popor. Cum se va și afla bărbat, care să-și pună în joc avere și știință, caracter și tot ce are omul mai bun — și să se arunce în brațele politiceii militante, când curentul este atât de păcătos și atât de dușmănos, ori cărei desvoltări a naționalităților? Și fiind-că în parlament nu avem cuvânt și loc, ne-a rămas pressa, ca în ea și prin ea să aducem la cunoscința lumii ale noastre gravamine, cari nu sunt închipuite, cum sunt ale fericțiilor nostri oblăduitori.

Sunt prospete în memorie lucruri, cari maghiarii cu ori-ce preț le-ar da bucurosi uitărei.

Rescriptul împărătesc din 21 Iuliu 1861 îi pusese pe Maghiari, la gânduri. —

Nu se puteau împăca maghiarii ca dela înălțimea tronului să li se vestescă cum Unirea Transilvaniei cu Ungaria s'a decretat fără libera învoire a românilor și a sașilor, prin violență și terorism și că acesta unire nu este esecutabilă pân' ce acești locuitori și vęd periclitare interesele lor naționale. Ca să scape de încurcături, maghiarii s'au pus pe șiretlicuri.

Sciau ei, că punënd odată mâna pe putere și luând frânele guvernului, nu o să mai dea sémă de promisiuni și de vorbe.

În adresa la acest rescript împărătesc s'a strecurat un pasagiu, care e bine să li-l aducem acum aminte, după ce se vede, că măriile lor l'au pus la dosar.

Eată promisiunile ce ni-le făceau domnii atunci:

„Noi nu vom uita, cum-că locuitorii Ungariei cei de limbă neungurésă încă sunt locuitori ai patriei — și voim a garanta prin o lege tot ce cere în acéstă privință interesul lor și interesul patriei“.

„Dacă Maiestatea Vóstră ați fi conchemat dieta Ungariei, de bună sémă că până acum, s'ar fi supus Maiestății Vóstre proiecte de legi, asigurătoare intereselor naționalităților“.

Astfeliu glăsuiău unгурii în frunte cu înțeleptul Deák la anul Domnului 1861. Erau mai la strîmtóre p'atunci și nu le da mâna să vorbescă de călare, ca bună óră azi.

Desastrele cari le a suferit monarchia, slăbiciunea naționalităților i-a chemat pe maghiari mai curënd la putere decum s'ar fi

crezut, și a rămas ca maghiarii ca cavaleri, ca națiune care trimbiță în lume liberalismul maghiar, să caute să se achite de cuvântul dat.

Și la 1868 parlamentul maghiar și votase o lege, care bună rea, dar ar fi împăcat o parte din pretensiile juste legale ale naționalităților, dacă s'ar fi executat cândva loial și dacă însuși guvernul țerei nu o ar fi nesocotit prin o mulțime de ordonanțe, toate în contrazicere cu spiritul și cu litera acelei legi.

Cu deosebire de când a venit la cârmă guvernul zdrobitorului Tisză, legea a rămas o literă mormă, nimenea dintre maghiari nu s'a mai gândit la ea decât cum o ar putea eluda, cum ar putea face iluzoriu ori ce drept garantat în acea lege.

Mai neloiali au fost toți ministrii de culte față de această lege.

Spărtura primă o au făcut cu legea despre introducerea limbei statului în școlile poporane.

Dela 1879 s'au ținut lanț șirul nelegiu- rilor în justiție, în administrație, pretutin- denea legea a fost eludată cu intențiune vedită.

Să iese cu vizirul deschis și să o abroge nu a avut curagiu nici un ministru maghiar. — Nu, pentru-că d'alde Pázmándy și alți agenți plătiți — se provocau mai ales în ziaristica străină, destinată pentru public necunoscător al referințelor noastre, la legea naționalităților, ca la o minune și prezentau

pe Maghiari ca pe cei mai liberali ómeni din Europa.

Ear dacã se rãtãcia cãte un ziarist strãin, cãte un om de pãnã prin capitala țerii, Maghiarii știau sã-i facã societate, sã'l încungiure cu dragoste și cu vorbe frumoșe și îmbãtat de vinuri scumpe și tari, condeele simbriașe și sufletele venale, respãndiau cu glas înãlt cã „Extra Hungariam non est vita“. — Cã în țerã e o miserie dela o margine pãnã la cealaltã, Maghiarii nu o dau bucuros în vileag. Vorba e sã se scrie bine în strãinãtate despre ei, și sã fie ei presentați drept un popor, care n'are pãreche în Europa în punctul umanismului și liberalismului.

Prietini, cum ar trebui sã le fie Romãnii, Croații și Sașii, — le sunt dușmani, pentru cã frații maghiari ani de-arãndul au nesocotit cele mai juste postulate ale naționalitãților, și au împins orbește în o direcție fatalã statul cu tóte așezãmintele lui.

Sistemul Tisza-Weckerle și Bánffy a sdruncinat tótã încrederea în popórele nemaghiare și locul încrederei l'a luat decepțiunea cea mai amarã.

Așa a fost pãnã bine de curãnd.

Cu venirea actualului ministru-președinte la cãrma țerei, sunt ómeni cari încep a avã o razã de speranță în îndreptarea lucrurilor spre bine.

Insuși modul cum s'a rezolvat afacerea cu renta bisericei sfântului Nicolae din Brașov — ne îndreptãțește la óre-cari nãdejdi.

Spionii și agenții plătiți cu bani grei stau mai la adăpost, ca până ieri, alaltăeri, când cutreerau țara și amenințau cu foc și sabie pe totă suflarea, care nu se închina lor.

Și deocamdată și acesta e ceva.

N'are cine să învenineze societatea și să dea alarm ca în anii trecuți, să ne prezente ca pe niște ómeni, cari suntem organizați cu tendențe de a clătina statul din temelii.

Acest venin n'are să-l guste societatea maghiară zilnic, cum cu prisosință îl gustase ani de-arêndul

Stabilindu-se rapórtre mai prietinesci este imposibil ca judecata sănătósă să nu 'și ia locul cuvenit în cercurile dătátore de ton ale guvernului — și ajungênd mintea în stăpânirea drepturilor sale, — sistemul de până acum trebuie să se prăbușescă și pe ruinele lui să rêsară o eră nouă.

Pretensiile nóstre nu sunt esagerate, ci le am redus totdeuna la pretenții, cari pe lângă o dosă de bună voință ni se pot asigura. Cerem să ni se lase teren liber de a ne cultiya limba nóstră în școle, cerem abrogarea legilor politice bisericesci, cari demoraliséză poporul și-l slăbesc în credința cătră D-đeu, cerem să se facă o lege electorală dreaptă și să se împartă cercurile electorale cum se cuvine — ear la alegeri să lipsescă banii lui Iuda, câștigați prin vânzări de baronate și de alte titluri, și mai ales cerem ca baionetele gendarmilor și terorismul slujbașilor dela administrație să se curme.

Și pân sã se facã aceste — cerem esecutarea loialã a legii de naționalități. Eatã cum înțelegem noi era cea nouã.

Este rëndul la guvern, ca sã inaugureze acẽstã erã pân' ce nu e târziu și pãnã ce se mai gãsesc între Români ómeni, cari sã intre la învoialã cu pretenții atãt de modeste.

Va întãrãdia guvernul ca sã realizeze acest minimum ce putem cere — nu noi vom purta vina, decã nu se vor mai gãsi între Români ómeni sã stea la vorbã cu guvernul pe acẽstã basã. —

Efectele șovinismului.

Capitala Ungariei pãnã la era constituționalã avea tóte atributele unui oraș mai mult german decãt maghiar.

Pe atunci nu se gãndea nimene, ca la universitatea din capitalã sã nu se ținã prelegeri în limba germanã, teatrele germãne erau în flóre, limba germãnã cu deosebire în administrația comunei, era limbã respectatã și consideratã.

A venit era dualismului și lucrurile s'au schimbat cu desãvîrșire în defavorul limbei germãne, cum și în alte părți ale țerii în defavorul celorlalte limbi.

Conduși de principiul, ca sã facã din Ungaria un stat național maghiar, Maghiarii au declarat formal rësboiu celorlalte limbi din patrie și au decretat prin legi, limba maghiarã, ca limbã de stat.

Dela o margine a țerii până la cealaltă s'a înstăpânit în inimile tuturor cetățenilor de alte limbi un fel de neîncredere față de domnia maghiară — și ca la un semn dat naționalitățile au început a face reclam și a cere exercițiul liber al limbei lor în scóle, justiție și administrație.

Reclamele au rămas zădarnice, căci Maghiarii orbiți de patima șovinismului nu au voit să cunoscă, că aici și alți cetățeni mai pot avé drepturi afară de ei.

S'au pus adecă pe terenul acela, altcum fórte primejdios, că patria e maghiară, și cui nu-i place, nu are decât să-și caute airea tigna și fericirea.

Cea mai mică rezistență față cu tendențele de maghiarizare o au arătat Șvabii din Bănat și Rutenii.

S'au aflat chiar ómeni cumiști, cari au cređut că cu deosebire Șvabii sunt pentru tóte vremile desbrăcați de naționalitatea lor și s'au dat cum se cade după pěr.

Faptele mai recente vin și dau o categorică desmîntire acestor credințe, căci Șvabii ce nu pot face aici acasă, caută să o facă airea și încă sub scutul legilor austriace.

Au înființat adecă în capitala Austriei o reuniune a universitarilor germâni din țerile corónei ungare cu scop de a elupta pentru limba germână o poziție mai démnă și de a-i asigura locul cuvenit în Ungaria.

Era lucru firesc, ca înființarea acestei reuniuni să întimpine la frații maghiari cel

mai mare resens, și tot firesc era, ca Kossuthistii în nebuna lor pornire să facă pe actualul ministru-președinte Széll, responsabil și pentru înființarea acestei reuniuni.

Ca-și cum ministrul-președinte Széll ar fi ocrotit naționalitățile și limba lor mai mult ca antecesorii săi, ca-și cum sub a lui ocârmuire s'ar fi revărsat atâtea binefaceri asupra noastră — așa îl ocăresc și fac responsabil pentru toate păcatele unui sistem întreg.

Sistemul cel păcătos nu datéză dela cârmuirea dlui Széll — el s'a inaugurat încă de sub sdrobitorul de naționalități Tisza și s'a continuat sub Wekerle-Szilágyi și a ajuns culmea sub era nefericită a lui Bánffy.

Voinici, ca Komjáthi și alți tovarăși ai lui, cer cu insistență să se inaugureze iarăși sistemul lui Bánffy și cu deosebire doresc introducerea spionagiului și reactivarea secțiunii naționalităților.

Cu cât măsurile ce se vor lua contra noastră vor fi mai aspre, cu atât mai mult au să se înăsprască raporturile între noi.

Pecat, la nici un cas nu vom face când ne vom folosi și noi de toate mijlócele legale pentru cultura limbei noastre.

Maghiarii se știu validita în America, în România au tot felul de societăți și fără nici o grije serbézá dílele mari naționale, purtând tricolorul maghiar în triumf.

Și o pot face în dragă voie, căci statul român e departe de a pune în cătuși liber-

tatea altor popóre, fie chiar și străini pe pământul românesc, cum sunt cei mai mulți maghiari resfirați acolo, fără nici un rost și căpătâiu.

Și dacă așa știe tracta un stat vecin nouă amic cu astfeliu de óspeți, cu totul tot altcum ar trebui să fie tractamentul ce se cuvine a se aplica față de noi, — cari suntem cetățeni moșteni aici, cari am jertfit și jertfim viața noastră pentru patrie, cari susținem cu avutul și sudórea noastră țera cu tóte ale ei aședăminte.

Să se scie, că noi am ținut pept năvălirilor barbare, cu ale noastre óse și cu al nostru sânge e îngrășat pământul Ardealului și al unei părți însemnate din Ungaria, și la dila grele — Maghiarii nu au să se razime decât tot pe cetățenii acestei țeri, fie ei de ori-ce limbă și de ori-ce naționalitate.

Ómeni ca Kossuth, Komjáthy et toutti quanti împing țera spre primejdie după ce ei fățiș provócă între cetățenii patriei „*bellum omnium contra omnes*“.

Ne temem, mult ne temem să nu fie rătăcirea cea de apoi, mai mare ca cea dintâiu — și ne temem, că ori cât de chip-suiți suntem și ori cât cercăm să evităm conflictul, se vor afla ómeni cu mai puțin astêmpăr și nu vor avé răbdarea și cumpêtul cuvenit, ca să fie în linisce față cu provocările ce ni se fac zi de zi. Consilierii statului ar trebui să fie în clar, că pe Români nu-i mai pot nimici astădi Maghiarii, ori cât

de puternici și de tari se țin, și mai înțeleptesce vor lucra, decât în loc să-i ațite în continuu, vor afla un modus vivendi pentru restabilirea păcei și a buneii înțelegeri. Terrorismul celor dela „Egyetértés“ n'are să fie normativ pentru guvern.

Scim noi bine, că ei ar dori ca Széll Kálmán să persecute mai ales pe ómeni cu carte, și pe preoți — atunci ar fi mare patriot, ar fi un idol la care s'ar închina, pe când acum e și el un trădător alătura cu Românii și cu fii celorlalte naționalități nepăstuite.

Drumul e deschis și ministrul președinte al Ungariei n'are decât să alégă între osanele și imnurile de laudă ce i le vor cânta cei dela „Egyetértés“ séu să sufere și mai departe să'l înroleze în șirul trădătorilor de patrie.

Cursa e pusă — noi însé n'avem cuvânt să ne temem că'l vor prinde, pentru-că din mila lui D-đeu în Ungaria mai sunt și alți factori decât fiul tătâne-seu și astăđi mai mult ca ori când, de acei factori trebuie să se țină cont.

Stările din Austria ar trebui să fie un „memento“ pentru maghiari, încât nu și-au perdut mințile de tot — și cine garantéză că stările din Austria de ađi, nu pot străbate și în Ungaria mai ales, că afară de Maghiari nici un popor nu póte fi mulțumit cu libertatea și mai puțin cu ocârmuirea cea vitregă de care sunt părtașe naționalitățile din patrie.

Werner și Vészi.

Suntem siliți să ne ocupăm de astă dată cu două persoane marcante din parlamentul maghiar. Nu că dór ar fi niscari mari bărbați de stat sau că ar fi fost ambasadori la vre-o curte de renume european, unde să zămislesce politica mai înaltă, ci pentru că sunt maghiari neaoși și deputați aleși în cercuri ardelenesti, unde Românii sunt în mare majoritate.

Unul ales când baronul Bánffy era încă mare și tare, celalalt ales în era nouă.

Cel dintâiu fórfecă pe Sași, al doilea e îndrăgit de noi de Români și ia în apărare pe Sași.

Și unul și altul vor fi sciind de ce au împărțit rolele. Unul crede, că vor veni earăși alegerile și pe la Ighiu mai sunt și români cari l'au onorat cu încrederea, celalalt crede că fiind Românii pe la Sas-Sebeș pasiviști, Sașii 'i vor mulțemi că i-a scos din ghiarele Românilor și nu i-a lăsat să-i înghiță unul după celalalt. Ambii pot avé și convingeri politice, dar pot fi și speculanți.

Publicul nostru îi va judeca și va da fiecăruia, după a lui vrednicie.

Cum au venit însé acești domni să se ocupe de sórtea Românilor și de a Sașilor și cine i-a pus să ne învrășbescă ori să ne împace, noi nu putem sci.

Scim că Werner este un om de penă, a fost secretariu la comitele suprem al Albei

de jos, în anii unde nu putea avea ocazie să cunoscă pe Sași și să'i prezente atât de periculoși pentru idea de stat maghiar.

Din contră, chiar Sașii din Aiud aprópe toți s'au maghiarisat și numai numele unor firme respectabile ne mai spun că și aici au fost Sași.

Cu tóte acestea Werner nu-i slăbește pe compatrioții nostri Sași din dragoste.

Până și deputația femeilor, cea cu plânsórea contra legii pentru schimbarea numelor de locuri, a fost prezentată ca o acțiune contra statului maghiar, pe când de fapt femeile săsești s'au folosit de dreptul de petițiune, garantat în tótă lumea civilisată și cel puțin au arătat bărbaților lor, că ei erau chiești să ridice protest energetic față cu nisce plâsmuiri îndreptate contra culturii germâne, a acelei culturi fără care părțile ardelenne nu s'ar bucura azi de industrie și de multe binefaceri, cari le a revărsat acésta asupra tuturor cetățenilor deopotrivă.

Dacă nu putem aproba pe Werner să ni se dea voie să nu consimțim nici cu Vészi. Vészi e și mai agresiv. El a făcut șcóla politică în biurourile gazetelor din capitală.

Despre alegerea lui nu vorbim și o lăsăm să fie și ea o mărturie, cum se escamotéză dreptul cel mai sânt de alegere chiar și în era mai nouă.

Dragostea alegătorilor scim că nu'l încungiuță, nici chiar compatrioții Sași nu'l vor lua de tot în serios.

Ei își cunosc păsurile lor, știu că fericirea lor nu are să li o aducă domni ca Vészi și știu și aceea, că Românii nu le sunt nici dușmani și nici nu umblă cu utopii să romanizeze pe Sași.

Altă lege, altă limbă, alt port au Românii, decât ca să fi putut în decursul vécurilor să facă pe vre-un Sas să își lase legea ori limba de dragul limbei ori legii românesci.

Alte vor fi fost cauzele în trecut de s'au înmulțit Românii și Sașii s'au împușinat.

În trecut, — pentru că în timpul din urmă acest simptom a dispărut și Sașii se întăresc și înmulțesc pe ți ce merge, iar bunăstarea lor economică nu ar trebui să își facă să revină după puținul Românilor.

Deputatul Vészi însă îi asmuță formal asupra Românilor.

În diariul „Budapesti Napló“ dela 4 Februar, al cărui redactor este deputatul Vészi, găsim la adresa noastră a Românilor învecitive grosolane numindu-ne selbăteci.

„Frații sași, dice dl Vészi, sunt frați de suferințe ai Maghiarilor din Ardeal. Ei trebuie să se apere împreună cu noi contra dușmanului comun, contra primejdiei. Garanția și siguranța lor o pot afla numai în întărirea elementului maghiar. Sașii și Maghiarii sunt împreună strimtorați.

Instinctul de conservare pretinde ca Sașii să se pună umăr la umăr cu Maghiarii. Șovinismul național pentru Sași ar fi egal cu aruncarea lor în brațele Românilor“.

Se înțelege că un ȋiar local a publicat aceste scrintituri fără nici un comentariu.

Suntem dispensați cu totul să arătăm marele contrast ce este între cele afirmate de deputatul Sebeșenilor și între cruda realitate.

Nu ne putem însă împăca și nu ne mulțumește de loc tăcerea adâncă ce o observăm cercurile normative săsești față de această insultă făcută la adresa noastră, că adevărat noi am fi un „dușman“ al elementului săsesc și o „primejdie“ pentru compatrioții sași.

Așteptăm să se pronunțe ȋiarul local autorizat al Sașilor și să iee poziție față de astfel de invective aruncate în fața noastră.

Dacă nu o va face, vom trebui cu durere să ne întărim în convingerea că „*qui tacet, consentire videtur.*“

După a lor conduită ne vom orienta, dacă întâmpină sau nu, consimțământul lor espectoratiile din sémă afară riscate ale deputatului Sebeșului, ori-ce ar fi și mai trist, dór ele sânt chiar inspirate din unele cercuri locale de acolo.

Acțiunea guvernului austriac pentru împăcarea naționalităților.

În partea ceialaltă a monarhiei se petrec lucruri importante.

Guvernul austriac a pus de gând să împăce naționalitățile, și a chemat la sfat

pe corifeii tuturor partidelor și nuanțelor politice.

E mare numărul fracțiunilor reprezentate în parlament, însă nici o partidă nu are majoritatea covârșitoare și popóarele slavice numai aliate tóte reprezintă un factor însemnat — sunt în majoritate.

Nemții rívnesc după eghemonia și după calapodul maghiar, vreau să domineze ei situația, dar nu e tocmai așa ușórá poziția nemților dincolo, ca a Maghiarilor aici.

Aici Maghiarii deși în minoritate, în parlament și în viața publică sunt unicul factor dătător de ton.

Din numărul total al locuitorilor Ungariei, elementul maghiar e reprezentat cu 47%, majoritatea o dau deci naționalitățile.

Aceste ađi au un rol fórte mărginit în viața publică.

Unde te învîrtești, fie la comitat, fie la justiție, dai de Maghiari la masa domnéscă.

Fii de ai naționalităților ca de sémênță ici-colea și și acestia sficioși, aruncați în câte un unghiuleț și la discrețiunea câte unui șef neîndurat.

Până când va dăinui situația acésta penibilă e o altă întrebare.

Pentru acuma noi ne mulțumim și cu frase și vorbe frumoșe.

Până aci, nici de aceste nu am fost învredniciți.

De am avut plângeri, ni s'au spus sė mergem în țera románescă, dacă nu ne place

aerul maghiar, pânea maghiară, pământul maghiar și libertatea maghiară.

Dincolo în ceialaltă parte a monarhiei sunt totuși alte referințe, căci acolo, cel puțin acum, statul și puterea de stat a capitulat în fața obstrucției.

Germânii au doborât din înălțime 4 ministrii în un an.

Arma folosită de germâni cu succes o iau Cehii în ajutoriu și dăilele ministeriului Dr. Körber încă par a fi numărate.

Obstrucția a devenit instituție parlamentară și partidele se folosesc de ea, ca să arete ce poate face un popor nemulțumit, un popor chinuit, și împins până la desperație.

Dacă și încercarea ministrului președinte austriac de ași va suferi naufragiu, nu rămâne decât, ori absolutismul ori federalismul.

Maghiarii se înfiorază de sistemele aceste de guvernament.

Ambele însemnază, că actuala forma de stat și-a trăit traiul și eghemonia maghiară poate și ea da faliment — și atunci devine cestiunea naționalităților la ordinea dălei în forma cea mai acută.

Pe Maghiari cestiunea naționalităților îi află foarte nepregătiți.

După o fericită domnie de 30 ani — ei au făcut prea puțin pentru mulțămirea popórelor.

Pentru ei naționalitățile au fost o vacă de muls și o óe de tuns.

Au luat laptele și lâna și le-a părut bine că aceste sufer cu resignațiune tratamentul puțin uman și de tot nedrept.

La zile de nevoie, Maghiarii nu s'au gândit.

Ei și azi puțin se gândesc la vr'o schimbare mai favorabilă pentru naționalități.

Ei cred, că acest pământ, această țerișoră binecuvântată de Dumnezeu e exclusiv numai a lor, și ei au dreptul să se folosescă de toate beneficiile și toate bunătățile, câte acesta le poate da și oferi.

Egoismul acesta puțin cavaleresc este neexplicabil.

Tote resonele de stat sunt în contra procedurii nelocale și nedrepte ce o urmăze guvernul și societatea maghiară peste tot, față de naționalități.

Și dacă aici la noi nu sunt raporturile atât de încordate ca în ceialaltă parte a monarchiei, e semn, că poporele de aici tot s'ar mai pute înțelege, tot ar mai pute ajunge la vr'o învoială.

Am așteptat ca ministrul-president cu ocazia desbaterii budgetului de interne să se declare față cu modificarea legii electorale.

Eram chiar în drept să așteptăm că o să ne și pună în vedere modificarea acestei legi atât de nedrepte.

Din 71,000 alegători dietali în Ardeal și azi mai au dreptul vr'o 28 mii nemeși după legile din 1848.

Dintre acestia să fie 1000 Români în comitatul Făgăraşului și pe la Hațeg.

Ceialalți sunt nemeși maghiari, fără avere, fără cultură superiőră, fără poziție socială.

Nu e acésta o rușine a vécului ce trăim?

Dar censul cel blăstěmat, dar cercurile arondate după sprâncenă, nu sunt ele tot atâte gravamine, cari ne fac să ne perdem tot cumpětul și să nu mai avem nici cea mai mică rază de speranță în simțul de dreptate al Maghiarilor.

A trecut ministrul-președinte al erei noue peste aceste gravamine întemeiate ale nóstre — și a spus celor din opoziție „încă n'a sosit timpul“.

Înțelegem, timpul n'a sosit, și el nici n'are să sosescă până ce grandomania stăpănesce pe Maghiari și e farul lor luminător.

Cum însă lucrurile din lume sunt főrte schimbăcióse, timpul póte sosi mai curěnd decât crede dl Koloman Széll și toți corifeii maghiari — și atunci noi nu o să mai cerem milă, ci o să ne luăm drepturi câte vom puté și câte vom crede că ne compet după vrednicia nóstră, după numărul nostru și după jertfele, cari le aducem noi pe altarul patriei.

Dór atunci ne vom ști înțelega mai bine după-ce acum dela masa bogatului nouě nici sfărmituri nu ni-e dat să gustăm, decât muiate și acele în venin otrăvitor, și cu insulte fără rost.

Aşa făceau și Nemții în zilele prime după plăsmuirea dualismului, dar i-a trezit cuminteala și energia popórelor slave.

Sperăm că și ai nostri stăpâni se vor trezi, îndată-ce noi vom ști să ne afirmăm cu energie și cu mai multă demnitate.

Atunci nu vorbe frumoase ne vor mulcomi, ci fapte vom cere și drepturi înscrise în legi au să fie răsplata așteptării de atâta vreme.

Ajunși să fim egali la drepturi, vom purta cu drag sarcinele împreună și țera atunci va fi mare și tare.

În interesul patriei, dorim ca acest moment să sosescă cu o óră mai curând și era bunei înțelegeri să și reverse darul asupra tuturor deopotrivă.

Călătoria monarchului nostru la Berlin.

Întrevederea capetelor încoronate totdeauna a avut o deosebită importanță.

Nici un monarch nu se hotăresce ușor, ca să părăsescă fie și pe scurtă vreme țera sa, și să plece în străinătate. Monarchul nostru la etatea înaintată de ani, și la grijile ce'l împresórá de bună sémă că mai puțin s'ar fi supus strapățelor și oboselelor împreunate cu o călătorie îndepărtată, decât interese mari europene, și în genere decât nu ar fi temeri motivate pentru erumperea unor complicațiuni internaționale. Franția și Rusia de

multă vreme cochetéză împreună, se spriginesc reciproc.

În francezi dorul de revanș încă nu s'a putut stânge cu desăvêrșire deși din generația dela 1870 mulți s'au stîns și mulți sunt cu un picior aprópe de grópă și de sigur nu doresc să mai vadă cu ochii tóte grozăveniile împreunate cu un rêsboiu, în care inimicul învingător străbate până la inima țerei și aduce miserie și pustire în țeră.

Cu tóte aceste Anglia slăbită prin rêsboiul purtat cu atâta ușurință în Africa, și Rușia întărită în convingerea, că acum ori nici odată póte ocupa poziții favorabile în Africa și Asia pot aprinde pasiunile ascunse în spuză și pot pune întregă Europa în flacări.

Monarchul nostru bogat în esperiențe, cu o autoritate hotărîtóre și impunátóre, va fi cređend că e bine, în interesul păcii generale, ca să convină cu aliații sei, să consulte cu ei situația destul de periculósă și să afle căile, cari pot împedeca o conflagrațiune europénă.

Care potentat altul era și ar fi fost mai chemat ca să pună în frêu pasiunile și să liniscască spiritele ca însuși al nostru monarch?

Noi înțelegem pasul important și din punct de vedere al situațiunei nóstre interne.

În partea ceialaltă a monarchiei e o agitație febrilă, popórele sunt învrăjbite la cuțite, nemții sub firmă „Los von Rom“ părăsesc religiunea catolică și îmbrățișând protestantismul, caută a se apropia mai mult

de imperiul Hohenzollernilor, decât să stea strânși cu totă viața lor în legăturile formațiunii actuale de stat — și primirea splendidă și grandioasă ce o va face capitala Berlin — împăratului Francisc Iosif I. are să fie un advertisment la adresa nemților, cari se află pe cale greșită decât cred, că tendințele lor sunt binevădute la Berlin și cu deosebire binevădute în cercurile curții imperiale, legată prin atâtea legături de pretinie prețioasă cu monarchul nostru.

De altă parte tendințele panslavilor, cechilor primesc o lovitură strașnică și dușmănia învechită și adânc înrădăcinată între aceste două popóre, póte să se calmeze, vëndând intimile legături de alianță între împărații celor două mari și puternice imperii.

Actul solemn al maiorenității principelui de corónă germân, este mai mult un pretecest decât un motiv plausibil pentru întrunirea monarchilor la Berlin — și decât se va confirma scirea, că deodată cu întrevederea celor doi împărați vor fi de față și clironomul rusesc și italian — atunci acéstă întrevedere póte să fie chiar și începutul resolvirei cesțiunei orientale, atât de complicată și atât de mult temută de toți doritorii păcii.

Tóte aceste sunt combinațiuni — dar contractarea unui împrumut de 120 milióne cum l'a contras Ungaria dílele aceste așa fără veste, după un an binișor roditor, când dările au încurs regulat și cheltuelile estraordinari nu au reclamat contragerea împrumu-

tului, sunt semne destul de evidente, că este ceva în perspectivă și nu de mult s'a susținut cu tótă hotărîrea, că ministrul de războiu și cel de marină au să cêră sume enorme pe séma armatei și marinei, dar mai ales pentru marină — ca să putem ocupa loc cuvenit și respectat în șirul statelor mari.

Noi, naționalitățile din Ungaria nu putem dori, decât ca pacea să se sălășluiască între tóte popórele, și mai ales dorim, ca oblăduitorii nostri să se convingă, cât de mult au greșit, când ne-au pus nouë în socotélă tendințe ce le am fi avênd contra statului.

Ne-am plâns contra nedreptății, am cerut să se esecutive legile cu loialitate și sinceritate, — și am dis, dați-ne ceea-ce ne compete ca cetățeni loiali, ca supuși credincioși ai monarhului — și nu dați cređemênt șóptelor viclene, cari viră zizanie între noi, ca să pescuiască în turbure.

Am cerut aceste chiar în interesul statului, în interesul consolidărei nóstre interne, ca să ne presentăm în afară ca tot atâția factori, gata a jertfi ce avem mai scump pentru patrie și dinastie.

N'am fost destul de bine înțeleși în trecut, sperăm, că vom ajunge la bun înțeles în viitor și sperăm, că cel-ce merge în numele Domnului, unsul Domnului, cu ramuri de finic, să va întórce cuprins de dragostea tuturor popórelor și de respectul Europei pentru binefacerile păcei, în interesul căreia a întreprins lunga și obositórea călătorie — la Berlin.

Disolvarea parlamentului maghiar și alegerile nouă dietale.

Unul dintre cele mai de căpetenie gravamine ale Românilor din Transilvania a fost și este până azi, legea excepțională electorală. De un pătrar de veac, adusă în paguba noastră vedită, nu s'a găsit nici un guvern din câte s'au perondat dela 1874 încóce, ca să o modifice.

După semnele ce avem nici actualul guvern n'are să și frămênte capul cu prezentarea unui proiect de modificare și acésta nu dór, că nu ar fi consciu de nedreptățile ce conține, ci din simpla cauză, că n'ar fi în stare să facă alta, care să conțină mai multe favoruri pentru elementul domnitor și mai multe restricțiuni pentru poporul băstinaș, marea majoritate a locuitorilor din Ardeal.

Nobilii séu nemeșii cari votéză pe basa legilor din 1848 încă nu s'au stêns și pe anul trecut mai erau trecuți în listele electorale în Ardeal preste 27.000 alegători, cari nici în vêrtutea averei, nici în vêrtutea înteligenței nu ar avé dreptul de alegere, — și de dragul acestora legea trebuie susținută în forma ei actuală.

Un exemplu și ne va lămuri mai bine întrégă situația.

În Ocna Sibiiului sunt conscriși 233 alegători dietali. Din acestia 53 mai sunt nemeși unguri, fără nici un titlu de a puté sta în rëndul alegătorilor — iar alegători Maghiari

pe baza intelectului ori dărei abia sunt 70. — Românii din Ocna Sibiului — în moment ce s'ar scóte cei 53 îndreptățiți la vot numai pe baza legii din 1848, ar fi în majoritate covârșitoare, ađi însé stau 110 Români față de 123 Maghiari, căci numărul total este 233 alegători.

Lucrurile aceste le țin în evidență cei dela comitatul Albei-inferioare, le notifică ministrului de interne în tot anul și 'i dau să înțelégă, ca nu cumva să modifice legea, că cercul e perdut și ajuns pe mâna valachilor.

Asemenea se are lucrul cu cercul Ighiului din acelaș comitat. Românii ca populație sunt o masă compactă, chiar și numărul alegătorilor este mai mare al Românilor ca al Maghiarilor în acest cerc electoral.

Cum însé guvernelor și mai ales domnilor le trebuie cercuri de căpătuială pentru ómeni de ai stăpânirii, le vine bine că nemeșii din Oeșdea, meseriașii și evreii din Zlatna alătura cu nemeșii din Benic și cei din Ighiu — fac aprópe jumătate din numărul alegătorilor cercului Ighiu — și mai punând șiroful asupra primarilor nostri, asupra notarilor, de silă bucuros Românii din serviții publice cedéză forței ce li se face, iar guvernul triumféză și aci, triumféză în Vintul de jos unde tot acésta e starea lucrurilor, și după chipul arătat pe întrégă linia.

Eată deci de ce nu ne facem noi nici o nădejde, că guvernul se va grăbi să modifice legea.

Ni se va face obiecțiunea, că și Români se bucură de același favor — dar obiecțiunea acésta nu e la feliu.

~~Cercul Arpasului~~ e cerc curat românesc. Pe basa dreptului vechiu, după dreptul de nemeși votéză 993 alegători, pe basa censului de dare și intelectului 304. Și unii și alții sunt Români și acesta e unicul cerc dór în întrégă țera unde abia vr'o 10—15 Evrei trimiși dela sate au drept de alegere și nici un Român nu reclamă pe cei 993 alegători înscriși pe bazele din 1848, pentru că mai-oritatea și aprópe unanimitatea alegătorilor tot numai Români o fac și casul acesta excepțional n'are să fie normativ pentru cei-ce se ocupă cu afaceri de interes public al statului.

Disolvarea parlamentului și alegerile noué pe noi ne află tot în situațiunea de mai nainte, în situația penibilă ca să nu ne putem validita după numărul nostru, după vrednicia noastră și după jertfele ce aducem pentru susținerea statului.

Guvernul nu ș'a dat silință ca să ne facă posibilă întrarea în alegeri, prin o lege europenescă cum i ar fi zis dl Ioan Slavici.

Ne a lăsat cu censul electoral excepțional, cu cercurile arondate pe sprânciană, cu nemeșii după cap și de bună sémă, că bationetele și părarele n'au să jóce rol neînsemnat nici în viitórele alegeri cu tótă legea despre judicatura Curiei în afaceri electorale. Și cu tóte aceste rele, cu tóte aceste miserii, noi în basa programului nostru, am fi datori

să pledăm pentru abandonarea pasivității și intrarea în luptele electorale.

Nu e bine credem noi să lăsăm poporul de capul lui, nu e bine, ca să dăm cercurile electorale pradă tuturor veneticilor, cari n'au nici un titlu de a fi investiți cu mandatul de deputați dietali.

În vastul comitat românesc al Hunedórei, în comitatul Albei de jos, al Făgărașului, Sibiiului, Bistrița-Năsăud și în genere acolo unde Românii se pot organiza să ducă lupta n'ar fi nici un păcat să ne încercăm norocul cu candidați români.

Am puté pune odată la probă că încât au fost enunțiatele prim-ministrului nostru sincere și loiale — că se guvernază după „lege, drept și equitate“, și de s'ar adevăra că tóte sistemele de guvernament tind la nimicirea noastră politică, — am avé un motiv mai mult să facem cea mai strașnică opoziție guvernului pe întregă linia.

Denunțianților și celor ce trăesc din meseria spionagiului le am smulge cea mai puternică armă din mână, armă cu care ne presintă pân' Sus ca popor cu *aspirațiuni monstruóse*, ca ómeni, cari gravităm înafară și tindem la distrugerea întregității statului.

Guvernul nu va mai avé cuvânt, ca să justifice nelegiuirile și persecuțiunile ce le îndréptă contra noastră, pentru-că nu noi purtăm vină, dacă nu ni mai e permis să avem nici o aspirațiune de a ne validita ca cetățeni loiali ai statului — ci răspunderea

trebuie să cadă în socotéla tuturor guvernelor maghiare câte s'au perondat, cari ne au scos din viața constituțională și ne a făcut imposibilă participarea la afacerile publice din stat. Scim noi bine, că vederile noastre au să întâmpine furtună și neîncredere mai ales în cercurile vechilor pasiviști dar isbânzile ce le pot aréta acestia pe terenul politic în anii din urmă și mai ales cu politica de pasivitate nu-i îndreptătesc cu nimica să se năpăstuiască asupra noastră. Nici odată Românii din Ungaria nu au fost osândiți la un rol mai modest și umilitor ca acum — și știe Dumnezeu, dacă se mai dă ocasiune binevenită de a ne apropia de guvern mai cu înlesnire ca acum, când premierul statului voește să cârmuească țera cu dreptate, abandonând forța și terorismul antecesoriilor săi.

Incât curentul șovinist, opiniunea publică maghiară i-va face imposibilă guvernarea pe basa ecuității, vom avé cu o dovadă mai mult, că Maghiarii sunt element neaccessibil pentru principii de umanitate și dreptate și ce nu ne dau ei în cale legală avem drept să ne luăm noi.

Ca să accelerăm procesul de desvoltare în această direcțiune, atêrnă dela noi, dela puterea de resistință ce vom poté opune tendințelor ce se manifestéază pentru nimicirea noastră și mai pre sus de tóte atêrnă dela jertfele ce vom ști aduce pentru cauza culturii poporului nostru.

Partea din urmă e partea cea mai slabă a noastră și acesta o știu foarte bine cei ce 'și dau silința ca să ne cunoască.

Apelăm la toți, fruntașii noștri, ca să ne dea dovezi că voesc ori nu, să pună capăt stării umilitoare în care ne găsim? Dór se va face și la noi loc unui curent mai sănătos și mai priincios și ar fi bine ca să ajungem și noi odată să putem taca pe ómeni după fapte, ear nu după vorbe.

Din delegațiuni.

Cercurile militare tind a-și face datorința fără scrupuli când e vorba de a-și mulțumi trebuințele lor.

Nu le împedecă nici anii rēi, seceta, ghiața, ori esundările.

N'am combătut nici odată pretensiile juste ale armatei, n'am fost nici odată stăpâniți de ură și dușmănie contra militarismului, cum fac bună óră unele cercuri — dar totuși am dori ca militarismul să ia în considerare și dorințele noastre.

Este o dorință veche a cetățenilor ca să se reducă servițiul activ la doi ani.

Acéstă dorință e atât de justă încât asupra ei nu începe discuție, alte state deja de mult au intrat în aceste vederi și le-au pus în practică. Cum însă la noi nici semne nu sunt ca să vedem acéstă dorință

realisată, ar fi timpul suprem, ca să-și facă sémă cercurile militare și cu acest postulat.

Ne dóre inima, când vedem ómeni în flórea vieței petrecând trei ani numai în deprindere de arme.

Décă în acest timp ficiorii ar mai învăța pe lângă umblatul cu pușca carte și ceva meserii, apoi tot mai multă iubire cătră biserică, am avé mare bucurie.

Din tóte aceste însé fórte puțin observăm. Nu e neînsemnat numărul celor ce reîntorși dela servițiul activ, sunt deprinși la traiu comod, și la beutură.

Francia d. e. numără 42.000 Reuniuni contra beției, iar în cantine vëndarea rachiului înainte de dejun e oprită. Reuniunile aceste „Union français antialcoolique“ au străbătut pân'acolo, că militarii în loc de vinars beau teiu, lapte, vin încăldît și ciocoladă.

Așa e în Belgia, așa în Anglia, așa în Statele unite americane, așa chiar în România.

Ar fi de dorit a se ținé și la noi sémă de dispoșiunile salutare luate în alte state contra beției.

Décă jertfim miliónele, este timpul să cerem, ca să țină sémă și de acestea și de progresul în cele intelectuale și mai pe sus de tóte ar fi de dorit, ca cu deosebire ficiorii să aibă în casarme biblioteci, să aibă scólă în limba lor și preoții să se îndeletnicescă cu instruirea feciorilor.

De sine înțeles, că nu ne pute mulțumi, ca pentru un întreg corp de armată să avem

un singur preot ori doi, ci cel puțin în fiecare garnisónă sã avem câte un preot, a cãrui ocupațiune de cãpetenie sã fie instruarea soldaților. Pentru ca sã se îngrope câte un soldat, și sã le ia mãrturisirea odatã la an, ținem cã e prea puținã ocupațiune pentru preoți și prea puțin folos pentru feciori.

În acest cas, am suporta mai ușor cheltuelile mari ce se fac cu armata, am avè adecã mângãierea cã cei eșiți de sub arme au sã facã bune serviții de cetățeni în satele unde se așezã.

Congresul orașelor din Ungaria și Ardeal.

Representanții orașelor din Ungaria tocmai acum sunt întruniți în congres.

Nu cunoscem scopul întrunirii, nu scim obiectele ce vor desbate, nu scim nici aceea ce dorințe vor fi având cei trimiși acolo, nici nu e chemarea noastră de astãdatã sã examinãm pe cine reprezintă, constatãm însã, cã la acest congres nu e nici un Român, ca și cum în orașele din Transilvania și Ungaria peste tot elementul românesc, nu ar avè nici o importanță și nici un rol în conducere.

Tocmai împrejurãrea acãsta din urmã ne impune sã ne ocupãm și noi cu afacerile congresului.

Pân' la fericita erã constituționalã aveam și noi câteva orașe, cari mai aveau pân' la un punct óre-care caracterul de orașe ro-

mânesci. Aşa era Abrudul, Haţegul, Sebesul, Alba-Iulia etc.

De atunci încóce lucrurile au luat pentru noi o întorsătură foarte nefavorabilă, şi abia câte un funcţionar subaltern, ne mai reamintesc dîile bune de odinioară. În Alba-Iulia nici atîta, căci elementul evreesc sporit cu toţi veneticii au dat năvală cutropitoare asupra Românilor şi i-au scos cu deservîşire dela conducerea afacerilor orăşenesci.

Póte că încâtva vor fi contribuit şi regretabilele neînţelegeri ce şi-au făcut cuib în sênul Românilor de acolo la starea desolată în care am ajuns, fapt necontestat este că Români sunt eschişi şi daţi la o parte dela conducere.

Nu ne dore pe noi atîta delăturarea dela conducerea afacerilor, dar ne dore, că elementul românesc, poporul dela oraşe să-răcesce, vinde moşia şi casele şi ajunge în braţele proletariatului, neguţătorii se stîng şi meseriaşii nu pot prinde rădęcini, ca să înlocuiască clasa negustorilor, ce s'a prăpădit şi trage de mórte. Aceste simptome sunt mai ales, cari ne însuffă seriose îngrijiri — şi nu putem din destul stărui, ca cei competenţi să se ocupe mai serios cu sórtea locuitorilor români dela oraşe.

În prima linie ar trebui să se iniţieze o acţiune mai energică, ca oraşele cum e Haţegul, Abrudul, Ocna Sibiului şi altele să se prefacă în comune mari. Oraşele acestea nu au avut şi nu au nici un titlu de a fi

investite cu magistrat. Intăiu pentru că nu au venite din cari să susțină o dróe de funcționari cum cere legea — și în urmă de această cétă de ómeni nu e absolut nici o trebuință.

Comune mari cum e bunăórá Cisnădia, Rășinari, Rășnovul, Sėlištea se administréză în ordine exemplară cu membrii primării comunale, — de ce chiar cei din Ocna Sibiiului, ar trebui să aibă magistrat cu primar, senatori, poliție, inginer, fiscal, veterinar și câte alte funcțiuni cari legea le impune orașelor cu magistrat.

Dacă legea a fost atât de mașteră că nu a prescris anume ce venite sigure trebuie să aibă o comună ca să fie investită cu dreptul de a avé magistrat orășenesc, și câți locuitori, — să o facă în calea petițiunilor ómenii, cari supórtă greutățile în formă de aruncuri deja nesuportabile.

Comunele ar fi datóre în prima linie să se îngrijască de bunăstarea locuitorilor, de instrucțiunea gratuită a pruncilor va să zică de subvenționarea scólelor, iar nu de aruncuri grele, și de taxe de pășunat, din cari să se plătescă salarii multe funcționarilor.

Nu ne conduce la aceste vederi absolut nici interese speciale románesci, și mai puțin invidia, ce s'ar crede, că ne stăpânesce din caúsă, că conducerea e în mânilor străinilor, dar ne conduce curat numai simțul de dragoste cătră deaprópele.

Ne dore când vedem, că în orașe ca Aiudul bietul român e găduit de multe taxe și aruncuri, și alătura cu Românul e istovit și bietul cetățean maghiar, și locul lor 'l ocupă străinii, veneticii.

Pân' ce greutățile cu susținerea magistratelor nu erau atât de mari, nu erau cunoscute taxele de pășunate pentru vițel și purcel, ómenii mai puteau purta și ceva economie și nu trecea tot câștigul lor în gâtlegiul nesățios al cassei orășenesci, ca să acopere plățile celor domni și domnișori la cari le place mai mult domnia și titula ca lucrul.

Și ca în Aiud e pretutindenea.

Românii din Hațeg, poporul veritabil și băștinaș, grănițerii cei vestiți stau la o parte și privesc dela óre-care distanță, cum chivernisesc străinii averea orașului, câștigată cu sângele străbunilor lor. Pentru Români nu ajunge nici un os de ros, carnea se înțelege au să o mănăce alții, grație legilor maștere, făurite în era constituțională a egalei îndreptățiri.

Suntem siguri, că congresul orașelor nu o să se ocupe cu cestiuni de acéstă natură, nici nu va contempla măsuri pentru ușurarea sarcinelor și împuținarea orașelor cu magistrat.

Are póte și statul, dar are mai ales câte o familie dóue, mare interes, ca să se susțină aceste stări spre paguba vedită a cetățenilor, a locuitorilor din orașe.

Aceste interese noi nu le putem nici menagia, nici sprigini, ci datori suntem să pășim cu tótă energia, ca să creăm stări mai suportabile pentru locuitorii dela orașe.

Mai ales Români au dat mult, fôrte mult înděrēt.

Sustînēnd magistrat cu sila — nu pot sustiné scóla, ori cât de multă dragoste ar avé pentru ea.

Se impune deci în mod firesc o atare acțiune, ca să scótem ómenii de sub jugul domniei magistratelor celor costisitóre și să cerem să-i cârmuiască primării comunale, cari sunt și mai expeditive, și mai puțin costisitóre și și mai priincióse prin participarea tuturor cetățenilor la afacerile vieții comunale.

Comunele cu magistrat au înădușit ori ce semn de activitate al cetățenilor, au creat coterii familiare și au lăsat ingerințe în afaceri numai alegătorilor dietali.

Așa a ajuns și a putut ajunge poporul nostru dela orașe la rolul umilitor de „*miseria plebs contribuens*“.

Óre acéstă stare să fie în interesul statului?

Noi nu credem, — dar pe lângă credința nóstră suntem datori să ne folosim de tóte remediile legali, ca aceste stări regretabile să se curme.

Catolicii și protestanții din Ardeal.

Protestanții din Ardeal și mai ales calvinii din veacurile trecute au cucerit teren în cele confesionale până ce a ajuns Ardealul sub domnia casei domnitore a Habsburgilor.

De atunci rolurile s'au schimbat cu desvârșire, căci catolicismul protegiat a început a recucerii terenul pierdut.

Nu căutăm, dacă mijlocele, de cari s'au folosit catolicii în acțiunea lor au fost toate permise de legile moralei publice, fapt constatat este, că rîndurile protestanților s'au rărit, cu toate opintirile și cu toate jertfele ce le-au adus protestanții pentru ocrotirea intereselor lor.

Din aceste stări de lucruri s'au escat între aceste două confesiuni frecări și certe, cari, când au fost mai domole, când mai acute, de încetat însă nu au încetat nici odată.

Clerul catolic cu fondurile religioase și cu mijlocele abundante ce-i stau la dispoziție, nu a apelat la popor și la credincioși pentru daruri, avînd întru toate existența asigurată, ba chiar și școlile le-au susținut din fonduri și fundațiuni anume întemeiate în acel scop, pe când clerul protestant în marea lui majoritate s'au susținut aproape numai din dările impuse asupra credincioșilor, cari une-ori au fost atât de mari, ca și dările cătră stat.

Tot astfel au susținut protestanții și școlile populare, ba am pute dice întreg organismul bisericesc și scolar, afară de colegiile

Bethlen, Kun și Mikó, au fost spriginite numai de cătră popor, deși țeranii reformați, în bunăstare, avere și isvóre de câștig nu stau mult mai bine ca țeranii noștri.

Ai noștri sunt dedați și cu puțin, își impun tóte rezervele, pe când țeranii maghiari mai visând câte odată și a domnie, cu mijlócele modeste ce le stau la dispoziție abia o duc și ei de pe o ți pe alta.

Dacă nu ar mai avé nici un avantajiu catolicii față de protestanții calvini, chiar și aceste sunt de ajuns, ca să le îngreuneze poziția acestora, și lupta purtată cu puteri neegale — de atâta amar de vreme a avut urmări desastroúse pentru calvini.

Așa a fost până la fericita eră constituțională. A venit însă la cârma țerei ministrul Tisza Kálmán, și protestanții calvini răzimați pe acest stâlp al calvinismului una după alta au abandonat scólele populare confesionale, aruncându-le în brațele guvernului ca să scape de sarcini și să aibă cuvânt a ținé și mai departe poporul la legea calvină, prin ușurarea dela sarcinile, cu cari contribuia până aci la susținerea scólelor.

Cu puținé întreruperi dela 1873 până acum guvernele magiare au fost conduse de corifeii calvinilor Tisza, Szilágyi Dezső, Bánffy, și aceștia cât au putut au ocrotit interesele calvinilor, menagindu-i din reputeri.

Tot Bánffy—Szilágyi—Tisza sunt matadorii, cari au forțat și căsătoria civilă, și cu ea întroducerea matriculelor de stat, ca

apoi să dea preoților reformați despăgubiri și respective dotații dela stat, după ce poporul demoralizat odată cu desărcinarea dela contribuțiile pentru școle a mers mai departe și a denegat și contribuțiile pentru clerul calvin, cunoscute sub numirea urgisită la reformați de „*Kepe*“.

Dacă articolul de lege XIV din 1898 a vădit lumina Țilei și s'a făcut cum s'a făcut, acesta s'a făcut mai mult de dragul calvinilor, ca să-i mai ușureze dela unele contribuiri ce aveau să le presteze pentru susținerea clerului, mai ales, că în anii din urmă deci de sate calvine au început a denega ori-ce contribuție bisericăscă, și era temere de părăsirea religiei în masse mai mari.

Afacerile ajunse aici, cu o consecință logică ar fi urmat, că certa între cele două confesiuni maghiare nu mai are rost și că părțile, mulțumite fie-care cu rezultatele la cari au ajuns până aci, vor încheia armistițiu și își vor vedé fie-care de trebile sale.

În realitate însă se întâmplă tocmai contrariul.

Nici odată conducătorii acestor biserici nu au purtat o luptă mai înverșunată ca acum, luptă, care se pare că va avé înrîurire hotărîtoare și în afacerile publice ale vieții de stat, cu toate că contele Tisza István la aparență a condamnat dușmănia ce urmădea pe tema confesionalismului între reprezentanții acestor două curente.

Acțiunea o a pornit episcopul Ardealului, contele *Majláth*.

Crescut din tălpi până în crescet în spirit ultramontan, aderent înfocat al papismului, tânărul episcop al Ardealului cu cuvânt și pastorale propoveduesce fără încungiur, că unica biserică mântuitoare este biserica catolică, și provocă pe cei slabi să se întărescă în această credință, ér pe cei ce nu profesază această credință, să caute să și-o însușescă, dacă vor să conteze la mântuirea sufletului. Cel mai mănos teren îl caută și află zelosul episcop tocmai în Cluș, unde petrece des, încungiurat de pateri iesuiți aduși anume, ca să predice în sensul doctrinelor bisericei catolice.

Centrul cultural de odinióră al calvinilor din Ardeal, Aiudul, prin stăruințele afară din sémă mari ale episcopului Szász Domokos, trecut la cele vecinice, s'a strămutat la Cluj, unde 'și are reședința episcopul calvin, unde petrece aristocrația ardeleană calvină, și unde calvinii cu ori ce preț vor să dea tonul și să nu fie conturbați în cele religionare.

Mai adăugând, că pe scaunul episcopesc stă un bărbat în flórea vieții, plin de rêvnă și în cele confesionale destul de șovinist, era imposibil, ca între contele *Majláth* și Dr. *Bartók György* să nu erumpă conflictul pe față.

Baronul *Bánffy* ca curator suprem al bisericei calvine din Ardeal, din contrar și dușman al episcopului Dr. *Bartók*, s'a aliat



cu episcopul întru combaterea catolicismului, au dat mâna frățească, și au pus la cale o adunare sgomotosă și grandioasă cum nu a vădit Clușul de multă vreme. Resultatul adunării dela 7 Iunie deocamdată este numai înființarea unei societăți pentru apărarea intereselor calvinilor din Ardeal.

Societatea numără deja între membrii sei comiți supremi, vicecomiți și întrégă aristocrația ardeleană, calvină.

Preoții și profesorii sunt sufletul mișcării. Resultatele acestei asociațiuni le vom vedé mai târziu, dar la tot casul, că nu au sè rămână ómenii numai la defensivă, mai ales cunoscând cine a pus la cale înființarea societății și cine stă în fruntea mișcării.

Catolicii la rëndul lor vor răspunde și ei cu fapte, ei n'au lipsă sè întemeeze societăți, după ce mijlócele nu le lipsesc, ér organizarea lor nu lasă nimica de dorit.

Cești din urmă au un punct în programul lor „*Revisuirea legilor politice-bisericești*“ și astfel stau în legături intime cu partidul poporal catolic, care deja are și câțiva reprezentanți în parlamentul unguresc.

Trăgându-și sémă și calvinii cu relele ce au urmat pentru biserica lor din abandonarea șcólelor confesionali și din pãrtinirea afară din sémă a legilor politice-bisericești dovedită de primejdiosă și pentru biserica lor, nu este lucru imposibil, ca sè vie și ei

la rezultatul „*Revisuirii*“ proclamat cu atâta tărie din partea catolicilor.

Asfelu ar pute urma după furtuna de acum o coalițiune a tuturor bisericilor din țără în scopul de a duce la biruință stégul „*Revisuirii*“ și a stabili *status quo ante* în interesul păcei atât de mult dorite în sînul bisericilor, pace, care a fost conturbată prin legile politice-bisericești și a sdruncinat atât de afund sentimentele religioase ale credincioșilor din țără, fără deosebire de naționalitate și confesiune. Un lucru rămâne totuși neexplicabil. Bánffy și toți corifeii calvinilor, cari au forțat legile politice-bisericești, ađi în conventele lor și în adunări publice semnalază primejdia, și în ȓoc ca coreligionarii lor sę-i facă responsabili pentru faptele lor, îi onorează cu încrederea lor și îi susțin în posturile de onóre ce au ocupat în sînul bisericeii.

În sînul altei biserici, atari proroci ar fi de sigur tractați cu disprețul cuvenit — protestanții însę se vede, că la strimțóre fiind îi tãmăiază mai departe și ei vor fi sciind bine ce favoruri mai așteptă prin corifeii lor dela stat, favoruri, fără cari biserica calvină din Ardeal la tot casul va fi îngenunchiată de cătră catolicismul puternic.

Predându-le statul și fondurile religio-nare în administrarea lor, proselitismul se va face pe o scară și mai întinsă și pacea în sînul confesiunilor cu greu se va restabili.

Am semnalat situația, în care se găsesc cele două biserici din patria noastră, ca cetitorii nostri să fie orientați despre cele ce se petrec și organele noastre să fie cu ochii deschiși în fața pornirilor, cari ar pute a vé la vreme înrîurire și asupra afacerilor din biserica noastră.

Ministrul de comerțiu în Ardeal.

Industria și comerțul odinióră înfloritóre în Ardeal, de mai bine de un deceniu trag de mórte și nu se află putere pămêntescă ca să le dea de leac.

Causele acestor stări regretabile sunt afară din sémă multe. Productele noastre industriale nu pot ținé concurența cu productele din Austria, cari în vîrtutea convențiunii vamale trec libere preste hotarele noastre și află mușterii fără să se întrebe cumpărătorii de proveniența lor.

E vorba, că pentru bani puțini capătă marfă pe plac, și mânilé nu au ajuns ca să pótă ținé lupta cu mașinile, cari în cealaltă jumătate a Monarchiei austro-ungare sunt perfecționate și puse în lucrare de zeci de ani.

De altă parte capitalul, acéstă putere prețiosă, la noi e strîns în puține mâni ale societarilor dela băncile mari și industriașii și comercianții nu ajung la credit eftin și grabnic ca în Austria, unde și aceste con-

dițiuni favorabile înlesnesc mult înflorirea tuturor stabilimentelor industriale și comerciale.

Cât pentru Ardeal la aceste calamități s'a mai asociat și războiul vamal cu România, declarat în permanență dela 1885 încóce.

România a venit la convingere, că are să rămână multă vreme tributară statelor vecine și cu deosebire tributară Austro-Ungariei, de unde importa articlii cei mai mulți și mai necesari, dacă nu'și va crea o industrie proprie.

Acésta lucrare se înțelege nu se putea face preste nópte, ci trebuia făcută cu un plan bine chibzuit.

Au taxat cu sarcini cât se póte de grele unii articoli, cari i-a importat dela noi deo parte, iar de altă parte, a acordat favoruri neusitate până aci, acelor stabilimente industriale, cari se vor așeza pe teritoriul țerei românești.

Postovarii, curelarii, tăbăcarii, săpunarii și alte soiuri de meseriași au prins de veste că articoli lor nu mai pot trece vama fără taxe grele, și mulți din ei s'au hotărît a trece frontiera și a usa de beneficiile, cari le-au acordat legile țerei românești industriașilor, cari se așeză acolo.

Toți cei trecuți dincolo se bucură de bunăstare și mulțumire, cei remași la vatra părintéscă o încurecă de pe o di pe alta și strigă după ajutoriu.

Acésta e situația, care o află acum ministrul de comerčiu al țerei în părțile ardelen.

Ministrul Hegedüs este un bărbat cu frumoase și vaste cunoștințe și se vede că vrea să ridice comerțul și industria din starea în care se află.

Nu ne prinde de loc mirare, că a auzit mai întâiu glasul de durere al Secuilor.

Sécuii sunt de veacuri copiii desmerdați ai guvernului unguresc, Beksics și alți corifei ai ungarilor de mult lucră în interesul lor și ori-ce mijloc ar folosi guvernul pentru întărirea secuilor, ar afla o complăcere și o aprobare generală a tuturor cercurilor hotărâtoare magiare.

Și a și pus în vedere în marginile bugetului la an câte un ajutoriu de 40,000 corone, și cu deosebire pentru perfecționarea tineretului în ale meseriilor și ale industriei.

Suma acésta este de bună sémă un bun ajutoriu, dar nu e nici decât medicina, care se vindece răul. Ministrul ar face bine, dacă ar înființa mai multe fabrici în cari populația să afle lucru pentru plată, iar' produsele lucrate piață sigură.

Acesta ar fi după părerea noastră unicul mijloc de a veni în ajutor populațiunei din Ardeal, mai ales în părțile, unde e pământ puțin și neroditor, și unde ómenii nu mai pot trăi din isvórele de venit usitate până aci.

Și dacă își va fi dând bine séma domnul ministru de poziția sa înaltă, atari locuri cu venite puține și pământ slab și neroditor sunt în Ardeal și alte, nu numai cele locuite de Sécui și dacă nu ne crede, n'are decât să se

preumbe și prin comitatul Turda-Arieș, Alba-inferiőră, Hunedóra unde va găsi locuri sterpe, ómeni muncitori, cari ar dorì și ei sã aibã de lucru, ar dorì și ei sã se facã pãrtași din cele 40,000 coróne puse în vedere Sëcuilor, cãci dór banii țerei sunt adunați din truda și sudórea tuturor cetãțenilor, și nu au destinație specialã numai pentru consolidarea și întãrirea Sëcuilor.

Am avé bucurie completã, când am vedé cã Excelenția Sa e pãrinte deopotrivã interesat pentru toți fii patriei și cã nu scie face deosebire între cetãțeni, când e vorba de a le veni în ajutoriu și a-i ridica din miserie la bunãstare.

Actualul ministru de comerciu a fost diarist, a avut ocasiune mai bunã ca magnații și boerii țerei sã cunóscã tóte firele vieții publice din statul nostru, scie, cã în o țerã nu e bine sã se împartã favoruri pe sprâncená și mai ales nu e bine ca omul stãpânirii sã fie unora mumã altora ciumã ér' pe altã parte sã ceri dela toți cetãțenii, sã vie statului în ajutoriu cu dare în bani și sânge.

Nu ne îndoim, aceste împresiuni are sã le lase la noi în Ardeal un bãrbat de stat cum este acest ministru al țerii, mai ales, cã e fiu al patriei nóstre mai înguste și va fi avut de bunã sémã ocașie sã se convingã nu numai din diarele perciunaților, ci și din propria-i experiență, ce bun, ce blând, ce muncitor și ce onest e țeranul român, și cã

ar fi un păcat strigătoriu la ceriu, dacă acest țeran ar trebui să vină la convingere, că de sôrtea lui nimenea nu se îngrijesce, nici chiar sfetnicii cei mai luminați ai domnitorului nostru, atât de adorat și iubit până în cea din urmă colibă țărănescă.

Să rugăm și poftim pe domnul ministru al țerei, ca să cerce „*pentru toți și pentru toate*“ a fi un bun părinte și activitatea îi va fi binecuvântată din neam în neam, iar ródele unei astfel de activități vor aduce fructele înfrățirii popórelor acum învrăjbite.

Impăcarea naționalităților din Ungaria.

De câte-va luni de zile se strecoră prin diare diferite faime referitoare la împăcarea naționalităților din Ungaria și în special se svonesce, că însuși șeful actualului cabinet, domnul Kolomán Széll este, care ar dori această împăcare.

Afacerea acésta la tot casul ne privesce și pe noi și încă foarte de-aprópe, mai ales, că ani de-arêndul noi am susținut, că împăcarea între popórele sau naționalitățile cari constitue statul ungar este o cestiune de prima ordine.

Ca să pótă fi luată în serios cestiunea împăcării, noi credem, că aceea nu are să se mărginescă la câți-va articoli de senzație din diarele maghiare.

Pe cât vedem însă din comunicatul oficial al „Bud. Tud.” cercurile guvernamentale nici nu au inițiat, nici nu se ocupă cu afacerea acésta.

Astfel întregă afacerea împăcării trebuie să o privim numai ca păreri individuale emenate dela câte o persoană, care, fie că are interes să pună afacerea în discuție, fie că ar dori să afle care e părerea Românilor în ce privește ținuta lor față de viitórele alegeri dietali.

Ni se presentă afacerea mai mult ca o cursă pusă să ne prindă și eventual angajeze în vre-o direcție óre-care, ca inițiatorii să facă greutăți guvernului sub cuvânt, că a dat mâna cu valachii și a împins țera în prăpastie.

După cât cunóscem noi referințele n'are să succédă nici una nici alta din cursele ce ni se pun.

Românii nu pot avé nici ambițiunea nici dorul, ca să se mulțămescă cu câte-va mandate, cari le-ar primi din grația cuiva. Dorințele Românilor sunt cu totul tot de altă natură mai seriósă și ori cine va fi chemat, ca să tracteze afacerea de împăcare, cestiunea cu mandatele deputaților în cameră nu are să fie prima dorință, care o pot avé Românii din Ungaria și Transilvania.

Scim noi fórte bine, că partidele din parlament, când e vorba de a face concesiuni naționalităților sunt tóte de acord de a strânge curelele cât se póte de mult, și așa chiar presenta unui grup de 20—30 de-

putați, față cù curentul nóue nefavorabil, nu ar puté esopera cine știe ce favor pe séma poporului român.

Părerea nóstră nestrămutată este, că împăcarea are să urmeze de sine, îndată ce guvernul va voi și-și va da silința să înaugureze o eră de pace.

Voința, acésta a guvernului trebuie să fie și seriósă și trebuie să-i urmeze fapte și nu numai vorbe.

Un gravamen principal al nostru a fost neexecutarea legii naționalităților în mod loial și cinstit.

Din miia de scóle ce și-a própous guvernul să înființeze în cinci ani de zile cu sume enorme, n'are decât să înființeze jumătate în ținuturile maghiare, ér sumele enorme ce să cer pentru înființarea celeilalte jumătăți în ținuturi românesci să le pună la dispoșiția confesiunilor române, ca să întărescă și susțină confesiunile scóle cu limba de propunere a poporului român, — și unul din gravamine a picat de sine.

La gimnasiile de stat să întroducă pretutindenea dar mai ales în părțile ardelene și bănățene limba română ca studiu obligat, să retribue profesori români, cari să o propună cu temei, ér grănițerilor din Caransebeș, și celor din Arad să li se dea și ajutóre în scopul acesta, cum din raportul dlui ministru de culte reese, că s'au dat în anul 1898 1,178.000 coróne gimnasiilor din *Békés-Csaba*,

Bonyhád, Csurugó-Igló, Miskolcz, Nyitra, Pressburg, Sopron.

Paralel cu schimbarea politicei de instrucțiune de până acum, se se revóce ordonanțele referitoare la nerespectarea limbei române în justiție și administrație, și se pretindă ca funcționarii să cunóscă limba poporului, fiind ei pentru popor, iar nu poporul pentru funcționari și în ultima analiză se se schimbe legea electorală excepțională pentru Ardeal, se se arondeze cercurile după principiile de dreptate și ecuitate, ca Români să pótă lua parte activă la viața publică de stat, și se nu fie siliți nolens-volens a sta la o parte.

Guvernul actual dispune în parlament de o majoritate covârșitoare și are și încrederea perfectă a Corónei, prin urmare n'are decât să ia măsuri, ca să înceteze cel puțin aceste gravamine atât de legitime și atât de des accentuate de toți Români, cari au inimă și simț pentru afacerile publice din patrie.

Prin măsurile aceste unitatea statului maghiar nu e întru nimică știrbită, se execută o lege adusă de parlamentul maghiar, sancționată de domnitorul țerei, și se schimbă o altă lege, care nu are păreche în Europa, ca un parlament să fie compus pe base diferite și pe cens diferit, cum durere e compus parlamentul țerei nóstre.

Ca o urmare fórté naturală schimbarea legii electorale, împărțirea cercurilor după ecuitate, va avé drept rezultate, întrarea Ro-

Autonomia comitatelor.

Indigitasem în unul din articolii precedenți ai ȋiarului nostru, o parte din gravaminele n6stre, gravamine, cari dat6z6 mai ales dela era fostului ministru Coloman Tisza înc6ce, cari culmin6z6 în eludarea legilor existente și înlocuirea lor cu volnicie de care pot fi capabili mare parte din funcționarii dela administrația unгур6sc6.

Este apr6pe necredut, cum maghiarii iubitori preste mesur6 de libertate, pentru care au jertfit și ei at6t de mult, c6nd e vorba de noi, cred c6 raportul 6ntre st6p6ni și slugi este pentru noi cel mai nimerit recept ce ni se p6te aplica, pentru c6 altcum cum s'ar put6 și 6nchipui, ca 6n comitate dealungul și dealatul cu populațiune autohton6 rom6n6 s6 nu dai de nici un funcționar crescut 6n limba și legea ta, ci tot de 6meni, dintre cari mulți nu au alt titlu de a purta slujb6, dec6t cei mult, c6 sunt descendenții unor nemeși sc6p6tați, și ajunși la sap6 de lemn.

6menii noștri cu cualificațiune complet6, cu caracter integru, de o h6rnicie proverbial6 sunt l6sați pe strade, și trebuie s6 ia lumea 6n cap, l6s6nd petecul de loc, pe care a crescut, udat de lacrimi de mam6, care adeseori blast6m6 6ra 6n care și-a cheltuit averea cu crescerea fiului prin scoli.

Dac6 legea de naționalit6ți s'ar fi esecutat loial, dac6 dispozițiunile acelei legi s'ar fi aplicat cu rig6re și cu cuviinț6, a bun6

sémă că o parte considerabilă aveau să rămâe acasă și să facă bune serviții și patriei și connaționalilor lor.

Să luăm dar, numai aplicarea legii în un singur cas, în casul, că limba protocolară în municipii are să fie afară de cea magiară și limba care o reclamă a 5-a parte din membrii congregațiunei.

S'ar puté, ca în comitate cum e Alba-inferióră, Hunedóra, Turda-Arieș, amêndoué Têrnavele, Bistrița-Năsêud, Cojócna, Solnoc-Dobâca numai ca din senin limba protocolară să fie cea magiară, când sciut este, că în aceste comitate numărul locuitorilor români atinge și întrece 80% din numărul populațiunei. U Cluj / Central University Library Cluj

Și cu tóte aceste se póte și acésta anomalie.

Oblăduitorii comitatelor s'au îngrijit, ca să împartă cercurile municipale după sprâncénă, s'au îngrijit, ca alegătorii români să mérgă la vot în câte un cuibuleț jidano-magiar, s'au îngrijit, ca biraele și slujbașii stăpânirei să scótă din urne numai ómenii stăpânirei.

Dacă însé poporul e chemat la o luptă electorală cinstită și e povățuit ca să nu dea votul seu streinilor și celor ce nu au durere pentru popor și ale lui interese, o atare alegere de regulă se nimicește.

Legile au lăsat o mulțime de ușițe pentru de a le aplica, cum convine puternicilor.

Mai vine și sistemul viriliștilor, o instituție, care n'are păreche în state „liberale“ cum e poreclit al nostru stat, și iacă, că n'ai de unde să iai a cincia parte din membrii cari se ceară și se pótă pretinde ca limba protocolară să fie limba română.

Ajuns lucrul aci, ca urmare firéscă e eludarea legeri și în comune, de unde asemenea e scósă limba română din administrația comunelor și înlocuită cu limba maghiară.

De sine înțeleș, că între atari împrejurări nu mai e absolut nici o necesitate ca notariul, primpretorul, vice-comitele ori notarii comitatensi să fie și dintre Români.

Maghiarii sânt domni dela nascere și nu pot ei merge la sapă și la córnelé plugului ca Români să prindă péna în salele comitatense, ridicate și din sudórea țéranilor nostri, și până la un loc înțelegem dorul lor de a se adăposti în slujbe grase.

Numai cât până ce din rëndurile acestora resar delapidatorii banilor publici a la eroul Krivány dela Arad și jupânul Grünfeld dela Fágăraș, avem nu numai dreptul, dar și datorința ca să reclamăm posturi și pe séma celor cinstiți ai noștri, ca cel puțin să putem exercita controle cuvenite ca să nu se fure banii orfanilor la méđăzi, fără nici o mustrare de consciința și la timpul seu tot noi hoții de păgubași sé'i mai plătím odată.

Și acest sistem cresce și înfioresce sub frumosul nume al autonomiei municipale!

Unde e aici numai umbra unei autonomii? Unde e dreptatea? Unde e echitatea? Unde frasele sforăitoare ale fraților maghiari, cari la diferite ocațiuni se laudă cât le ia gura, că nici un stat n'a făcut o lege așa de liberală pe séma naționalităților, ca și Maghiarii legea dela 1868.

Drept, legea e bună, e frumoasă, dar e literă mórta, cei ce o desconsideră sînt prea-măriți, cei ce cer executarea ei sînt huliți.

Și mai ales huliți suntem noi, cei dela țiaristica română, care avem durerea a constata în fie-care țî și la fie-care ocaziune cea mai flagrantă călcare a acestei legi, fără ca până aci să se fi găsit vre-un guvern ori vr'un procuror, care să cêră pedepsirea vinovatului.

Am fi fost noi cei dintâi, cari ne-am fi ridicat cuvêntul pentru păstrarea intactă a autonomiei comitatelor, dacă prin dreptul de candidare, ce s'a pus în mîna comitelui suprem la restaurarea funcționarilor municipali și în mîna primpretorului la alegerile comunale, nu s'ar fi eludat cu totul dreptul de alegere.

În tótă țera un singur comitat locuit de naționalități comitatul Sibiiului este unde încâtva s'a respectat legea și s'a ținut sémă și de noi.

Airea, cea mai mare batjocură mai ales față de noi Români.

Nimicirea autonomiei comitatense proiectată de cercurile hotărîtoare, pe noi ne lasă

indiferenți, pentru că nu ne putem încălzi pentru un sistem, în care fărădelegile s'au ținut lanț. Se înțelege, că vor veni timpuri și trebuie să vie mai curând ori mai târziu, în cari Maghiarii deopotrivă cu Românii au să se căească, că au pierdut cea din urmă fortăreață de apărare, însă cei-ce au pus cuțitul la gât au fost ei, prin nesocotința lor și prin tendința continuă ce au manifestat ca să ne repună și nimicescă.

Vorbe și fapte.

Dilele trecute au fost întruniți la Paris membrii misiunii interpalamentare pentru arbitragiu și pace în congresul ordinar anual.

De sine înțeles, că statele europene și mai ales statele cu sistemul reprezentativ au trimis delegați, ca să lucre în favorul ideilor concepute de cei mai idealști ómeni.

Dela o atare întrunire fără îndoială nu puteau lipsi nici reprezentanții Ungariei, mai ales, că nici un popor nu e atât de doritor pentru susținerea păcii, ca poporul maghiar.

Și Maghiarii au cuvânt să dorască, ca pacea să fie de o durată nețermurită, pentru-că, ori-ce mișcare a vecinilor, ori-ce resbel la care ar puté fi angajată și monarhia noastră pe lângă sdruncinarea finanțelor ar puté să aibă drept urmări și complicațiuni interne, pe cari frații maghiari nu le doresc și nici nu le așteptă cu inima împăcată.

Vor fi având și trebuie să aibă grave motive, pentru cari Maghiarii se îngrozesc de eventuale complicațiuni.

Ani de-arândul stăpâni pe situație, au exploatat cu belșug toate bunătățile unei țeri binecuvântate în favorul rasei lor și pentru întărirea elementului maghiar în paguba majorității popórelor, cari constituie regatul sfântului Stefan.

Cu cale și fără cale, la timp și fără timp, cu rost și fără rost au înstrăinat pe toate popórele din patrie, ér pe noi, pe Români fără nici o milă ȓilnic ne-a împins spre povârnișul peirei.

Puține legi se vor fi croit în parlamentul maghiar, cari să nu aibă ascuțiș îndreptat spre nimicirea elementului român.

Incepând dela legea electorală din 1874, dela legea din 1879 pentru introducerea limbei maghiare în scólele populare, dela cea din 1883 pentru scólele medii, cea municipală din 1886, cea pentru asilele de copii, până la nefericita lege despre căsătoria civilă, nici una nu e, care n'ar fi țintit să ne rănescă până în inimă.

Și după atari legi aduse cu concursul celui mai savant maghiar, cu concursul contelui Apponyi, acest bărbat de stat maghiar are curagiul în fața lumii să se plângă despre *indiferentismul*, ce se manifestă în pături largi ale popórelor față de parlament. Cu o cale însă nobilul conte e și generos și din sémă afară corect, pentru-că auȓi minune, el abia în congresul dela Paris vede *simptomul acestui*

morb ca isvorît de acolo, că „nu este nici o legătură și nici o armonie între voința reprezentanților din parlament și între voința poporului“.

Așa suntem înțeleși venerabile domnule conte.

Mai chemat nu era nimene, ca însuși Măria Ta să dai lovitura de mörte parlamentarismului maghiar, care de fapt este compus numai din cei ce au în vedere interesele elementului conducător, cu isgonirea tuturor elementelor, cari alcătuesc statul, și cari contribue la susținerea lui cu sudóre, cu bani și cu sânge, ér legile aduse în acest parlament, tóte, aprópe tóte sunt numai voința reprezentanților ajunși mare parte, pe căi piezișe în parlament, dar nici decát nu sunt și nu pot fi voința și și mai puțin dorința poporului, pentru care sunt făcute.

Ce ar fi natural, ca vestitul conte reluând firul ideilor frumóse desvoltate în congresul dela Paris, întors în patrie să-și pună tótă oratoria, tótă silința, tótă puterea și tótă autoritatea în cumpănă, ca din vorbe să urmeze fapte.

Să arete guvernului, al cărui sprijinitor este, și majorității parlamentare din care face parte, că tóte guvernele unguresci dela Tisza până la Bánffy, nu au fost decát nesce guverne, cari au călcat voința popórelor în picióre, toți mamelucii n'au fost reprezentanții adevérați ai poporului, că opiniunea publică s'a falsificat prin presa jidovită și ar fi timpul,

ca legile aduse fără nici o nevoie, fără nici o necesitate să se abroge, și în locul lor să se creeze altele cu concursul reprezentanților tuturor popórelor și anume să se creeze legi blânde, umane, creștinesci și priincioase pentru toți deopotrivă.

Contele Apponyi ar avé bună ocașie să devină bărbat de stat neîntrecut în ochii lumii civilisate, ér' naționalitățile din Ungaria tóte, fără deosebire l'ar adora, ca pe un adevérat Messia, mântuitor de popóre asuprite și chinuite.

Ar fi absurd să ne legănăm în speranțe de aceste.

Contele Apponyi este și el ca și toți ceilalți tovarəsi ai lui.

Nu a vorbit el la Paris ca să audă Românii și Slovacia, Sașii și Sêrbii vorbele lui ci le-a vorbit să le audă Francezii și Italianii cei ușor crezători, ca să admire libertatea unгурéscă, liberalismul cel purtat pe buzele tuturor corifeilor, dar de fapt lovit în față, de câte-ori e vorba de a pune ceva în practică și de al aplica aici acasă.

Paradă de vorbe góle este tot discursul pre-dat cu flosculi retorici, căci în faptă Apponyi cât a stat pe băncile opoșiionale a fost ca și ceilalți și în capul lui s'a născut și ideia introducerii cășătoriei civile și a administrației de stat, ambele cu scopuri ascunse și în prima linie pentru maghiarisarea popórelor.

Acasă, aici Ți-e locul să vorbești și după vorbe să urmeze fapte, domnule conte, pentru-că altcum frase sforăitoare au să rămână pentru noi cele rostite la Paris pentru ochii lumii și *ad captandam benevolentiam* pentru cei ce nu ve cunosc.

Erăși un ministru în Ardeal.

Slovacii și Sêrbii din Ungaria vor începe să ne invidieze pe noi pe Românii ardeleni.

Și cum se nu-i cuprindă invidia, vëdënd că anul acesta deja al doilea ministru a venit în Ardeal.

Unul, domnul Hegedüs venise în primăvară și pe urma lui industria a prins puternice rădăcini, ér negoțul a luat gróznic avânt.

Al doilea dl Dr. Darányi a venit să îndrepte economia și agricultura — și de aci înainte o să veți țerani înboeriți.

Unul a înlesnit creditul, comunicația, schimbul de mărfuri, Evreii n'au decât să se bucure dat fiind să facă și mai bune trebsóre ca până aci, cestalalt a cumpërat pământ mult și bun, și dicese că-l va da să-l lucre — Sécuii.

Așa da! Acum înțelegem și noi rostul venirii ministrilor în Ardeal, înțelegem dragostea ce i-a cuprins să vadă Clușul, statua lui Petöfi dela Sighișóra și dorul să convină

cu corifeii ardeleni, apostolii acreditați ai Kultur-egyiletului din Cluș, Aiud și din alte cuiburi de maghiarisare.

În vremi aprópe uitate aici în Ardeal erau protegiate cele trei națiuni și patru religii recepte.

Acum în era nouă s'a schimbat parola. Acum e vorba de Evrei și de Sécui.

Fără îndoială și unii și alții sunt patrioți patentati.

Evreii conduc pressa, au părarele și mai anii trecuți au umplut cassa partidului liberal de bani, ca să pótă face Bánffy alegerile după chipul și asemênarea sa.

Voturi cumpérate cu bani, conscience corupte, imoralitatea propagată pe scară întinsă, ca să ajungă la mandate ómeni de încredere, unelte órbe, cu cari era aprópe să cânte prohodul constituției unguresci și să introducă cel mai crâncen absolutism. Pentru Evrei ori ce formă de guvernament este favorabilă. Ei sunt fii desmerdați ai guvernelor maghiare, ei capătă concesii pentru drumuri de fer, pentru fabrici de spirt și de alte întreprinderi, cari le aduc însutit din cât dau guvernului în préjma alegerilor.

Stăpânirea maghiară, ori care va fi, cu ei tractéză ca cu o putere în stat, și e silită să abandoneze ori ce interese ale celorlalți cetățeni, ca nu cumva să îi supere.

Căștigați Evreii, în Ardeal este o a dóua putere, aristocrația cu Sécuii.

Ani de-arêndul, sute de ani, au trăit aristocrații maghiari în satele curat românesci și trebile le-au mers destul de bine.

Românul a arat, sêmânat, plivit, secerat și îmblătit, și domnul a vândut grâul curat ca aurul, și cu paralele a chefuit în dragă voiă resucindu-și mustețile și bătând pintenii prin cafenele, la băi și în străinătate.

Acum aristocrații au sărăcit, venitele de odinióră nu mai sunt suficiente.

Puțini magnați mai sunt în Ardeal cu moșia neintabulată la bănci și Evrei.

Cametele și dările îi apasă și pe ei și în lipsa de venite suficiente pentru unii slujbele de stat și la municipii, pentru alții deputația e singura mântuire.

Clicele comitatense îngrijesc din belșug, ca magnații scăpătați să capete câte un os de ros, fie în o formă fie în alta.

Guvernul éráși la rêndul seu face tot ce póte, ca stêlpîi puternici de odinióră, cu tóte că sunt atacați de putregiune să nu cadă și să le lungescă firul vieții, ținându-i în mod măestrit în picióre.

Sunt de minune bine împărțite rolele.

Unii iau în apărare pe Evreii mercantili, alții pe magnați agrari și ca pupăza pe colac, Sécuii vor fi colonisați pe moșiile statului, ca să nu emigreze în țeri străine.

Îngrijirile aceste părințesci sunt fără îndoială vrednice de tótă lauda.

A protegia industria, comerțul, agricultura în o țéră cum e Ardealul uitată de

tótă lumea, e un titlu de deosebită recunoscință la adresa stăpânirii nóstre.

Este însă prea bătător la ochi, modul cum se negliă interesele celorlalți locuitori, interesele majorității cetățenilor din Ardeal, cari și ei susțin statul unguresc, cu grele dări în bani și sânge, și cari ar poté avé și ei dór un titlu, ca înalta stăpânire să-și îndrepte privirea mai cu blândețe și cu umanitate asupra lor.

Se vęd ghiarele eșite din sac cât de acolo, cum se lucră cu sistem la nimicirea elementului român din Ardeal.

Politica acésta a stăpânirii de a face unora tóte înlesnirile, a-i protegia și ocroti, ér pe alții a-i nesocoti și tracta atât de mașter, cum bună óră suntem tractați noi Românii ne face să fim cu mari îngrijiri pentru viitoriu și să privim cu mare neîncredere la cele ce se petrec în Ardeal.

Nu ni-e dat nóuă Românilor ca să putem susținé concurența cu statul în lupta pentru existență, și a bună sémă că mai curând ori mai târđiu vom fi zdrobiți prin măsurile ce le ia stăpânirea, susținem însă că interesul statului nu póte fi să împingă majoritatea cetățenilor sei la sërăcie și să-i despóie rënd pe rënd de avutul lor, căci cetățenii, cari vor ajunge să nu mai aibă ce perde, pot fi cu mult mai periculoși pentru stat și pentru clasele îmbuibate, ca cetățenii cari au pe lângă locuințe și mijlócele de

traiu și existență asigurată. Cumpere deci statul moșii, așeze pe ele Sécui, scutéscă-i de dare, făcă-le înlesnirile tóte, sě ajungă la stare bună, dar în același timp sě nu uite, că e dator a se îngriji, ca toți cetățenii sě aibă lucru și pâne.

Până acum între noi nu s'au găsit nici nihilști, nici anarhiști, nici tăciunari, ci ómeni muncitori, ómeni iubitori de ordine, cari au ținut cu sfințenie la lege, și au respectat ordinea publică în stat, și nici un alt popor nu l-a întrecut în virtutea acésta.

Ne temem, că guvernul împinge pe Români în direcție fatală. Ne temem și ne înfiorăm, când ne gândim, că preste zeci de ani o sě avem o clasă pe proletarij, ómeni cu capul amână, ómeni, cari n'au ce mai perde, pentru că cei chemați a-i ocroti, în loc de favoruri și îngrijire, au aplicat măsuri excepționale și au ținut anume sě-i despoe și sěrăcésă. E greșită, hotărît greșită politica guvernului cu colonisările secuilor în Ardeal și cu protegierea din sémă afară a Evreilor în contul populațiunei române. Am ținut de datorință patriotică sě indigităm la rana ce se înfige în pământul Ardealului, e tréba doftorilor Dr. Darányi și Hegedüs sě o vindece după alt recept.

Receptul ce vedem că se pregătesce acum, e cât se póte de periculos și viitorul ne va da — durere — dreptate.

Mărturisiri prețioase.

De un pătrar de veac destinele patriei noastre au fost legate de persoana fostului ministru președinte Coloman Tisza. Chiar și după retragerea sa dela cârmă el a rămas omnipotent în partidul dela putere.

El este urđitoriul și părintele politicei șoviniste de ađi — și tot el este care se la-pedă ca de satana ca și cum în Ungaria ar fi fost când-va vre-un guvern ori ar fi chiar cel actual, care ar puté fi bănuit de păcatul șovinismului.

Alegătorii jidani din Oradea-mare și lumea politică maghiară pot să dea dreptate generalului de odinioară, noi însă, cari am simțit la tot pasul ucasurile ministeriale, legile tendențioase, volniciile și măsurile drastice, cu cari a guvernat bētrânel Tisza, noi aflăm un contrast isbitor între vorbele și faptele lui, și dacă revenim la cuvântarea dela Oradea-mare nu o facem pentru de a converti pe bărbatul de stat maghiar Tisza, căci acesta la etatea lui înaintată și așa nu ar avé nici un rezultat.

Voim numai să constatăm, că în Ungaria la începutul erei constituționale până ce erau la cârma afacerilor bărbați de stat cu prevedere și înțelepciune ca Deák și baronul Eötvös, tot mai era de trăit, popóarele nu erau învrăjbite ca ađi și nemulțămirea nu era atât de generală și atât de mare cum

este ađi dela o margine a țerei până la ceealaltă.

Cu ăia când bătrânul Tisza a luat frânele guvernului în mâni, mulțămirea puțină ce a fost a dispărut și legion este numărul gravaminelor, cari le-am ridicat de atunci încóce față cu înalta stăpânire maghiară.

N'a rămas nici o pétră nemișcată, nici o instituție nejdignă, nici un interes al naționalităților necălcat în picióre.

Tisza a croit legea cea faimosă electorală, Tisza a spart organizația fundului regiu, Tisza a nimicit academia de drepturi din Sibiiu, Tisza a scos din parlament pe deputații români Babeș, Cosma, G. Pop de Băsești etc., și i-a înlocuit cu d'alde Rezey-Ciocan et tutti quanti, el a fericit pe ardeleni cu pașa Bánffy la Bistrița-Năsăud și cu vestitul Bethlen Gábor la Sighișóra, sub el s'a nimicit averea grănițerilor și s'a lipsit gimnasiul românesc de caracterul național românesc, sub a lui domnie s'a înaugurat „*Kultur-egyletul*“ și tot el a împus dare asupra comitatului Târnava-mică în scopurile acestei reuniuni pentru maghiarisarea Ardealului.

Și acesta e un neînsemnat pomelnic al faptelor negre sêvêrșite de acest bărbat de stat maghiar, care în ședința plină a parlamentului unguresc a nădit pe Români „soboli“ denunțându-ne sus la Corónă, că gravităm în afară și că ori-ce măsuri drastice ce se vor lua contra noastră nu pot fi destul de aspre, presentându-ne ca trădători de patrie.

De sine înțeles, că cu atari vederi Tisza a putut sta multă vreme la cârma țerii și dacă nu cereau interese mai înalte de stat ca să'l înlocuiască, Tisza pôte și ađi ar mai fi în fruntea afacerilor și scie bunul Dumneđu unde ar fi împins lucrurile.

Înfluențe puternice din afară l'au scos dela conducere și numai decăt următorii lui a delăturat pe Bánffy și a făcut pace mai ântâiu cu Sașii din Ardeal.

Noi n'am privit nici odată cu ochi rei împăcarea Sașilor cu guvernul, pentrucă eram de credință, că dacă un guvern ține sémă de un popor mic cum sunt Sașii din Ardeal, e cestiune de timp ca să'și revină în fire și să caute un *modus vivendi* și cu Românii.

Guvernul contelui Szapáry însé a avut puțină viață, ér' cele ce i-au urmat s'au format din elementele cele mai radicale, din aderenții cei mai de aproape ai bētrânului Tisza, și nu lipsesce mult, ca domnii Wekerle și Bánffy să împingă țera în conflicte interne și să provóce un „*bellum omnium contra omnes*“, mai ales dacă ne aducem aminte valurile de împotrivire ce se ridicaseră contra proiectelor pentru legile politice-bisericesci, aduse în parlament contra voinței marei majorități a popórelor și contra voinței declarate a tuturor bisericilor din Ungaria, afară de calvini, cari în urmă și ei au fost opăriți și păcăliți.

Cumcă regimul Széll este mai blând și ar fi aplecat să inaugureze o eră mai domólă, noi nu ne îndoim.

Bătrânul Tisza și cu sateliții sei se îngrijesc, ca Széll să nu-și pótă ținé cuvântul dat. Alarmează în continuu lumea, că Széll pactează cu naționalitățile, că târguesce cercurile electorale, că asigură mandate naționaliștilor și celor dela partidul poporal, ér' aceste denunțiațiuni sunt îmbrăcate cu atâtea floricele și cu aparența unui adevăr, cât Maghiarii și mai ales ciocoi din Ardeal numai că nu sbiară în gura mare contra guvernului. Numai așa ne esplicăm noi acum noul ucas al ministrului de interne, prin care pentru ultima dată și numai pentru durata unui an mai dă concesiune teatrului germân din Oedenburg, numai așa ne esplicăm, că ministrul de culte a ordonat catechetului ortodox dela gimnasiul din Seghedin, ca să propună studiul religiunii în limba statului, ucas, care a provocat sistarea catechisațiunii elevilor dela acel gimnasiu, până ce autoritatea bisericescă va întreveni pentru salvarea situațiunii și aplanarea conflictului.

Și cu cât se vor apropia mai mult alegerile, cu atât ne vom întâlni mai des cu ucase de aceste ministeriale, ca să dovedescă șoviniștilor ad oculos, că guvernul actual scie fi și el tot atât de nedrept, tot atât de volnic și tot atât de brutal, ca și guvernele ce au premers.

Este la tot casul simptomatic, că nu prin respectarea legeri și a dreptului se pótă ținea un guvern la cârmă, ci se pótă ținea numai dacă scie fi volnic și scie călca legea.

Aşa pretinde opiniunea publică maghiară, opiniune formată în mod măestrit, cu ajutorul fondului de dispozițiuni, fond care Tisza l'a mărit, Tisza l'a sciut folosi în scopuri șoviniste, și el acum, vulpea bătrână, spune, că Maghiarii au fost bănuți pe nedreptul că ar fi asuprit naționalitățile, pentru-că în punctul acesta Maghiarii totdeauna au fost marinimoși și generoși.

În politică sunt multe ertate, îi este deci ertat și domnului Tisza să vorbească neadevărurile cele mai patentate, căci și așa nimeni nu-l crede afară de Jidani.

Dintre Maghiari de regulă numai cei ce umblă după posturi și pâne sunt cari mai umblă după carul lui Tisza Kálmán, și chiar și calvinii, al căror protector se ține, s'au săturat de politica cu doi bani în trei pungi.

Cestiunea naționalităților în parlamentul ungar.

Pe socotela noastră, a naționalităților din Ungaria, mulți șoviniști au făcut carieră. Cei cari au sciut să ne asuprescă mai mult, să fie mai cruți, mai fără milă și mai fără D-șeu — aceia au fost sərbătoriți de opiniunea publică maghiară și ridicăți în slavă.

Jaluz de laurii ce i-au sciut câștiga în opiniunea publică multe nulități, s'a năpăstuit mai în primăvară deputatul Komjáthi Béla asupra noastră, aruncându-ne în față invective

grosolane, denunțându-ne în mod cutezător și infam și provocând puterea statului să iee cele mai strașnice măsuri nu pentru asuprirea noastră, căci aceea deja de ani de zile e la ordine — ci pentru nimicirea noastră totală.

La 20 Martie anul curent în plin parlament numitul deputat a ținut să accentueze că „*Românii sunt o primejdie pentru Ardeal*“ și guvernul dacă vrea să fie guvern pe placul Maghiarilor, să calce legea, să statifice instrucțiunea publică, să desființeze institutele pedagogice, ér' academia teologică să o permutate la Budapesta.

N'a lipsit mult și venerabilul părinte al patriei în focul seu de patriotism putea să propună să ridice guvernul și nescariva furci, ca să acate pe toți Românii cari poartă reverenți și paltóne.

Credeam atunci, că acest vlăstariu nobil al kosuthismului e bolnav și după vreme o să se vindece și să-și revie la fire.

Dar' se vede că omul nostru are mania de a se ocupa cu tema acésta de predilecțiune, ori de câte-ori se dă ocasiunea. Abia a ajuns proiectul de budget al anului viitor pe masa dietei și deja érá s'a ivit faimosul sdrobitor al naționalităților, editând din nou cele mai grave acuse contra noastră, ér' pe guvernul actual muștrându-l, că nu dă curs liber pornirii sêlbatică, cu care kosuthistii ar năvălí asupra noastră.

E preste putință să-ți păstrezi cumpétul față de astfel de porniri, cari le propove-

duesce un om dela tribuna parlamentară cu consensul unui întreg partid, cel mai popular partid unguresc din țără.

Cu atâta furie și mânia încă nu a cutezat nimene să se ridice împotriva noastră.

Și toate aceste pentru ce?

Pentru-că poporul român vrea să fie aceea ce Dumnezeu l'a lăsat, ține la limba sa, la legea sa și aceste daruri nu le schimbă cu nici un preț și pentru nici un favor lumesc.

Aceste porniri mărețe ale poporului nostru, se înțelege, că pe șoviniști îi scóte din minți și îi fac să-și uite că trăesc în mijlocul Europei.

Altcum nu ne putem explica îndemnurile ce-i povățuesc la gândiri, cari n'au nici un rost și cari cel mult pot amărî și mai mult sufletele noastre și învenina relațiunile și așa destul de încordate și înăsprite.

Puncte de întâlnire, puncte de apropiere sinceră, puncte de înțelegere ar fi să caute tot omul înțelept, și mai ales un deputat dietal, fie el chiar și kossuthist, pentru de a restabili pacea între popóre, ér nu a îndrepta săgeți veninóse, țintite spre inima unui popor care contribue la susținerea statului cu avere în sânge și bani.

Unicul păcat ce ni-l pot cresta frații maghiari este, că nu ne lăsăm naționalitatea noastră, căci încolo este destul de domóla opoziția ce o facem procesului de amalgamizare, care șoviniștii ar dorí să o vadă cu o di mai de grabă terminată -- cu maghiarisarea

nóstră și lăpădarea firei și caracterului nostru etnic.

Am ȃis anume opoziție domólă, pentru-că de fapt atâte concediuni am făcut, atâte ușițe am deschis de voie și de nevoie, încât calul troian de mult a întrat în instituțiunile nóstre, până și în biserica nóstră și ni-a pângărit taine și aședăminte sfinte, cari sub alte împregiurări morți le dădeam pradă, dar' vii și cu consciință de demnitatea unui popor nu le-am fi conces nici odată.

Cu gând că o să vină și stăpânirea nóstră la alte gândiri, cu gând că vor veni împregiurări mai favorabile, ne-am ferit să provocăm și cel mai mic conflict, pentru-ca să nu ni-se arunce în față, că suntem vecinic nemulțămiiți, și să nu pótă să ne bănuiască fără nici un temeiu dușmanii nostri seculari, că aspirațiunile nóstre trec preste granițele monarhiei.

Mai ales acest motiv ni-a impus reserve, ne a făcut să suferim cele mai grave injurii, pentru-ca să smulgem arma cea mai periculósă din mânilor celor ce de atâtea-ori ne-au denunțat chiar și în fața Tronului.

Loialitatea nóstră din sémă afară curată și fără prihană, probele de înalt patriotism ce am dat în ȃilele de grea cumpenă pentru Inalta casă domnitóre sunt în vie memorie, și pe când Komjáthy și cu tovarășii lui de principii au detronat pe legiuitul Domnitor, noi Români cu brațele nóstre de oțel și cu alipirea înăscută și moștenită din părinți am

contribuit mai mult pentru restabilirea ordinii și pentru susținerea întregității Monarchiei.

Așteptăm cu nerăbdare să vedem ce poziție va lua actualul premier față de provocătoarele insulte ce ni-s'au aruncat de nou în față — și vom reveni căci suntem datori să ne răfuim cu toți cei ce se ating fără pic de muștrare de conștiință de noi, atăcându-ne în demnitatea noastră națională și tinzând din toate puterile la nimicirea noastră națională și culturală.

Numărarea poporului.

Ne despart încă câte-va zile, și în virtutea legilor existente se va face numărarea poporului în țera întrégă.

Lucrare greoe, aparat costisitor și complicat acesta, dar' e lipsă să se facă, din multe puncte de vedere.

Datele statistice seci cum sunt, vorbesc mai eclatant decât oratoria cea mai perfectă. Din ele veși ca în oglindă, starea culturală, starea materială, puterea de producțiune, forța de rezistență, decadența și mărirea poporului pe care vreai să-l cunosci.

Este esplicabil de ce anumite cercuri, organe ale statului chiar, își dau silința mai ales la noi în țeră, ca să iese la ivélă din datele statistice, că poporul maghiar se înmulțesce pe ți ce merge, cuceresce teren, sporesce în cultură și putere, și este unicul

și singurul element alcătuitor de stat, pe când toate celelalte se împuținază, dau îndărăt, și nu au tăria și puterea de producțiune pe care o are elementul maghiar. Și ca să iese la ivelă scăderile aceste la nemaghiaari și calitățile eminente ale maghiarilor, chiar și când acestea ei nu le-ar avea, statistica e chemată să o dovedască, cifrele au să vorbescă, și înaintea lor totă suflarea are să-și plece capul și gurile bârfitore vor amuți.

Puterea statului e mare, organele lui supuse și ascultătoare, și în unele casuri din esces de zel aceste organe fac și ceea-ce nu le poruncesce, nu le cere nimeni.

S'a inventat la noi așa numitul patriotism, și patriot bun este în prima linie cel ce face servicii bune statului pe ori-ce cale, și de regulă aceste se și remunerază.

Organele dela administrație și mai ales aceste au multe cusururi.

Găsești ómeni, cari nu-'și fac scrupuli de consciință, când e vorba de al meu și al tău, găsești ómeni certați cu legea, ómeni cari dacă nu ar sta sub scutul stăpânirii, ar veni sigur în conflict cu codicele penal. Acestia apoi ca contraserviț pentru-că li-s'a dat mână liberă, carta bianca, la rëndul lor la totă buna ocasiune stau gata la servicii de aceste dejositore pentru ei, dar' pentru stat la aparență și pentru ochii lumii de folos neprețuit.

Pentru-că, îndată ce acești ómeni pe tot omul ce scie vorbí spre pildă unguresce 'l

înroléză la Maghiari, numărul cetățenilor maghiari sporiți pe hârtie cresce, ear' domnii cari fac studii comparative deduc cu siguritate matematică, că în câte-va decenii statul ungar s'a maghiarisat, și afurisitele de naționalități au pus'o de mămăligă.

Nu mai e atunci nici o lipsă, ca Sécuii să céră revisiunea legii despre naționalități, ea cade de sine, și dacă totuși se vor mai găsi între naționalități câțiva nemulțamiți, aceia cel mult pot fi socotiți nesce nemer-nici și smintiți, agitatori fără suflet, uscături, cum se găsesc bună-ora la tóte popórele și în tóte vremile.

La numărările din urmă s'au făcut în privința acésta abusuri criminale.

Altcum nu ne putem esplica cum după fie-care deceniu poporul nostru pe hârtie scade, până ce pe la satele nóstre observi că numărul copiilor în o familie dela 6 în jos e o raritate, observi, că în o comună unde mai înainte cu 10—15 ani era destul un în-vățător, acum trebuie aplicați 3—4 din cauza numărului celui mare al celor obligați a cerceta școle, și observi, că în câte o singură curte cu o singură grădină și-au zidit câte 3—4 frați case separate, neavând loc de a se mai estinde în afară.

Mai ales trecând în vre-o Duminecă ori sərbătóre prin satele nóstre, copiii stau prin pâlcuri și în grupe mari tot la a treia, a pa-tra casă, și așa fiind aprópe în întrégă țera, afară dór — durere — de părțile dinspre

munții apuseni, — e o adevărată ironie scăderea acéstei a populațiunei române după fie-care numărare.

Că se înmulțesc Maghiarii noi nu o contestăm, evreii și speculanții toți se dau de maghiari, funcționarii dela drumul de fier și dela alte branșe de stat au fost siliți să-și schimbe numele și cu schimbarea numelui de sine înțeles i-a desbrăcat și de lege și de neam — și i-au înrolat între Maghiari.

Rubrica „*névmagyarosítás*“ e permanentă în toate diarele din capitală, înșiși domnii dela cârmă nu mai pot ascunde fabrica acésta de desnaționalizare, care lucră în diua mare și la vederea lumii.

Dacă Maghiarilor le place și le convine acest feliu de înmulțire și sporire de neam, — noi nu le stricăm gustul, dar nici că învidiem pe cei-ce sufer, ca numele cele mai alese ale familiilor lor istorice să și-le însușescă pentru câte 5 pițule toți evreii, și toți criminaliștii și toate lăpădăturile din societate, căci ómeni cu bun simț, ómeni cu reputație stabilită, și cari țin la memoria părinților și strămoșilor lor, nu fac batjocură să se lapede de numele lor.

Este datoria clerului nostru, datoria fruntașilor nostri de totă séma, ca să fie cu luare aminte și să împedece blăstămățiile organelor administrative, cari ar pune gând să falsifice datele statistice și mai ales, dacă acele ar cuteza să înroleze fără voia lor, fără scirea

lor și fără consensul lor pe ómenii nostri în rëndurile Maghiarilor.

Ori-ce încercări de aceste trebuie demascate, aduse la cunoșcința publicului, ér' contra falsificătorilor inomis se se facă arătare la ministrul de interne, fie chiar și cu încungiurarea organelor comitatense.

Nu se póte, ca ministrul actual de interne să tolereze astfeliu de blăstămății, ci din contră avem speranță că pe călcătorii de lege 'i va pedepsi.

Dar' ca se nu se dee nici o ansă nime-nuia de a puté ascunde fărădelegea, fie-care fiu al poporului nostru e datoriu să spună limpede și la înțeleș, că el e Român, vorbesce mai bucuros numai limba română, chiar și când ar vorbi ori ar scrie perfect limba statului.

Dacă el insistă cu bărbăție și cu hotărîre, ca se fie întrodus că e Român, că limba ce o vorbesce mai bucuros e limba română, ori cât de abusiv ar fi organul încredințat cu numărarea poporului, nu are nici voiă nici titlu să-l înfriereze la altă grupă să-l numere la altă naționalitate, decât la care de fapt aparține.

Dacă organele nóstre vor fi la culmea misiunei lor, dacă vor lumina poporul, rușinea ce ni-s'a făcut la numărarea din urmă se va sterge de pe fruntea nóstră și datele statistice vor fi în adevăr o icónă fidelă a stărei adevărate a populațiunei din țeră. Atêrnă mult dela ai nostri, ca așa se fie, și

e timpul suprem, ca ómenii nostri sã vegheze la postul lor cu bãrbãtie și fãrã șovãire.

A apãra dreptul e o virtute cetãțenescã, a lãsa sã ți-l rãpescã ori-ce nemernic, e o lașitate.

Românii au dat destule probe de prea mare îngãduințã, de slugãrnicie fãrã rost, și e timpul suprem, ca în o cestiune cum e și acesta, sã pãșiascã rezoluți și cu consciințã de mai multã demnitate.

Adversarii nostri sunt temerari și conțezã cu siguritate la slãbiciunile nãstre și la lașitatea, cu care am tractat cele mai vitale cause ale nãstre. Sã fie de ajuns cu greșelile din trecut, și sã ne validãm cel puțin în respectul acesta cum se cuvine, cãci altcum nici cã meritãm o sãrte mai bunã, decãt aceea, care vor cu ori-ce preț sã ni-o punã în grumazi opresorii nostri seculari.

Icul în corpul statului maghiar.

Popularitatea la Maghiari cresce ori scade, dupã cum sciu vãnãtorii sã le gãdilescã nervii.

Cei ce ațitã mai mult contra naționali-tãților pot conta cu siguritate matematicã, cã câștigã aderenți și se fac bine-vẽduți în cercurile cele mai estinse, și apoi fac carierã.

În categoria naționalitãților urgisite cade și armata imperialã, stégul negru-galbin, și vulturul cu douã capete.

Biata pasere a sburat de silă, de nevoie aprópe de pe tóte edificiiile publice, până-ce și în Viena a fost aruncată jos de pe palatul ministeriului à latere.

Fulgere și trăsnete s'au descărcat în presa maghiară asupra acestei gadini nevinovate, ér' stégul negru-galbin de atâtea-ori a fost sfârticat și aruncat în noroiu, încât cercurile militare deja nici nu mai privesc lucrul acesta de sensațional, cum era privit odiniórá.

Cu semnele aceste deci frații Maghiari și-au făcut mendrele după plac, dar armata comună, atât de urgisită, nu o pot nimici nici șterge de pe fața pământului. Diariști de calibru mai greu și mai ușor, gazetari din provincie, fițuice kossuthiste și chiar și reptilii susținute din fondul de dispoziție și-au dat multă silință, ca instituțiunea acésta să o facă cât se póte de urgisită, deși ađi și cel din urmă băiețandru care face politică ar trebui să scie, că în ăiua când Maghiarii nu ar sta la adăpostul baionetelor Némțului, ar înceta de a-și mai bate peptul și egemoniei Maghiarilor i-ar cânta cucul.

Pe noi nu ne prinde mirare, că cei mititei à la Bartha Miklós, Pázmándy Dénes și alți șoviniști pornesc pe drumul acesta și-'și fac meseriă din acésta politică păcătósă.

Ne prinde însă la tot casul mirare, că un bărbat ca baronul Prónay chiar în senatul maghiar, în corpul cel mai matur s'a avântat în focul oratoric până acolo, încât a numit

publice și fără nici o rezervă, armata comună icul din corpul statului maghiar.

E prea adevărat, că în armata comună domnișorii nu pot să-și facă mendrele ca în sala comitatelor ori în reprezentanțele orașelor, unde clicele maghiare dau tonul.

Și mai puțin e admis bună-ora în școlile de cadeți, ca să facă elevii politică șovinistă, bună-ora, cum ar face în școala de cadeți din Buda cu monumentul lui Hentzi, dacă nu ar fi disciplina și frica de glonț sau de temnițe pe ani îndelungați.

La miliție „*ordo est anima rerum*” și cine nu iubesc ordinea, dreptatea, fie el nemernic, fie baron, fie fiu de domn ori de iobagiu — e egal și are să plece din institut.

Așa vrea Némțul, așa 'i place și-i convine lui, și cei ce nu se împacă cu disciplina rigoroasă, nu pot face carieră, ér' nerespectarea regulilor de subordinațiune trage după sine necondiționat degradarea și alungarea din institutele de creștere și mai târziu alungarea elementelor turbulente din corpul oficerilor.

Étă de ce nu se pot împretini Maghiarii cu armata imperială, étă de ce nu votéză bucuros nici contingentul de recruți, nici budgetul.

Numai cât noi airea vedem primejdia și icul în corpul statului maghiar. La anul 1868, anul când au luat Maghiarii domnia, o au luat cu o datorie a statului de 268 milioane. Nu e vorbă, frumușică sumă și acésta pentru un stat cu isvóre de venit sleite, în cele in-

dustriale tributar altor state, ér' în economie, unicul isvor real de venit, în stare primitivă, așa că mașinile agricole atunci erau abia cunoscute.

După o fericită domnie de 30 ani datoria statului, să nu cadă cumva cineva în păcatul de a crede că s'a amortisat și a scăzut. Dómne feresce. Ne spune anume jupânul Benke Gyula, maghiar neașiu, că dela 268 milioane stăpânirea maghiară la sfârșitul anului 1897 a sporit datoriile statului la frumușica sumă de două miliarde 212 milioane. Va să dică aprópe cu două miliarde mai multe datorii decât la 1868.

Aici e icul cel ce va sfărma și crepa în bucăți statul, dar' nu armata, și acesta trebuie că o scie și baronul Prónay, trebuie că o sciu toți aceia cari fac politică, pentru-că toți au fost în jurul ólelor cu carne, toți au votat împrumuturile, și au înglodat averea țerii nefericite în datorii, de cari nici strănepoții n'au să scape.

Alte state încă au datorii, dar' au față de aceste active la inventariu, întreprinderi industriale, căi de comunicație, fabrici de tot soiul, cari aduc venite.

Noi și în privința acésta stăm cât se póte mai rău.

Averea activă la inventariu în investițiuni fructifere face abia 562 milioane, nici a patra parte din datorii.

Și nu a fost an să nu se fi sporit dările, nu a fost ministru de finanțe care să nu fi

aflat câte un soi u două de dare, așa că țeranii au ajuns încât mai bucuros dau la vite prunele și treverile, decât să le însinue și fiarbă vinars, după ce taxele sunt oribile și vexațiunile organelor financiare nu au margini.

Tóte aceste, se înțelege, statul le face și pune la cale în conțelegere cu Evreii, ca ei să pótă mai mult profita dela spirtul veninos și omorítor de trup și suflet.

Maghiarii, icul acesta nu-'l vėd, nu vėd sėrăcia, nu vėd datoriile, nu vėd că Evreii îi țin de chică și le comandéză, ér' ei se supun orbesce, căci îi au pe toți în ghiare.

În mâna lor e presa — în mâna lor banii, și puțini magnați maghiari vor mai fi în întrégă Ungaria, ale căror moșii sė nu fie îngreunate cu împrumuturi contrase dela Evrei, ori dela bancele evreesci din capitala Ungariei.

Productul muncii anilor următori, al generațiunilor viitóre e angajat de acum, e consumat deja și ratele de amortisație sunt puse pe umerii următorilor, după-ce cei de acum au consumat mai mult, decât au putut produce.

Ar fi bine să vadă Maghiarii acest ic mare și gros din corpul statului lor și să caute sė-'l scótă până ce nu plesnesce corpul de îmbulzala ce i-o fac datoriile și Evreii, ér' armatei sė-'i dee pace, căci ađi-mâne toți vom avé lipsă de ea și de brațele vėnjóse ale feciorilor nostri.

Industria sub protecția statului.

Tot mai cu tărie se accentuează tendența de a preface statul nostru până acum per eminentiam stat agricol, în stat industrial.

Nisuița acésta a factorilor competenți se pare că dă de atâtea pedeci, încât până la realizare are să trecă multă vreme.

Din momentul ce Ungaria e silită să trăească în comuniunea vamală cu Austria, toate opintirile par zădarnice, mai ales că aci lipsesce cu desevirșire capitalul pentru inactivarea stabilimentelor mai mari industriale.

Ne aducem aminte că unul din fruntașii sașilor de aici a cređut că ar fi bine să acapareze capital străin din Germania în scopul acesta, dar ca mușcați de șerpi au strigat în gura mare toți șoviniștii nostri contra acestei încercări altcum inofensive.

Capitalul străin e huiduit de șoviniști, sub cuvânt că cu capitalul acesta vine și element străin și se așadă aici și acest element nu va întări nici pe Sécui, nici pe cicoșii din pustele Ungariei.

Ministrul Hegedüs crede, că statul ungar este destul de puternic și de tare, ca să ia sub protecția sa industria națională, ér corifeii tuturor partidelor îi dau sfaturi, ca să întocmescă fabrici în cari iarna să pótă lucra și țeranii, ér vara să-și vadă de economia câmpului.

Ne vom bucura din tótă inima, dacă îi va succede ministrului Hegedüs să scótă in-

dustria și meseriile din starea umilită în care se găsesc ađi, dar noi nu suntem aplicați să credem că va fi posibilă întemeierea unei industrii în Ungaria, până ce articolii bine lucrați în Austria trec granițele fără nici o vamă.

În punctul acesta kossuthiștii se pare că reprezintă punctul de vedere cel mai corect și ei ani de-arêndul insistă pentru ștergerea comuniunii vamale.

România, țéră și ea agricolă, a observat din bun timp, că e tributară Austriei și statelor industriale învecinate și a închis granițele pentru produsele industriale supunându-le la o taxă de vamă cât se póte de ridicată.

A protegiat și lăsat în țéră numai acele obiecte indispensabile, cari nu le putea produce — dar în schimb a făcut favoruri enorme tuturor întreprinderilor, cari s'au aședat pe pămênt românesc, le-a scutit de dări pe mai mulți ani și în unele locuri le-a dat pămênt gratuit, ca să se constrúescă casele și etablimentele necesari.

De atunci abia sunt 20 ani, și în acest scurt restimp înfloreșc în țéra vecină o mulțime de fabrici, cari nici odată nu ar fi putut să se înființeze, dacá statul nu le-ar fi asigurat favorurile arêtate, și nu le-ar fi câștigat și piața recerută pentru prefacerea articolilor în bani.

Cum însê tendențele aceste sunt puse la ordinea ąilei, noi Românii de aici nu putem să nu le observăm și mai puțin putem să ne închidem ochii la cele-ce se petrec în jurul nostru.

Până acum am fost noi destul tributari altor popóre.

Am vëndut lâna ieftin și am cumpërat postavul cu prețuri îndeçite, am vëndut vitele cu prețuri bagatele și am cumpërat obiecte făcute din pielea lor, cu prețuri exagerat de scumpe.

Orașele noi le-am susținut, și bunăstarea tuturor orășenilor, fie ei Unguri ori Sași, noi le-o am agonisit, durere prin neștiința și nepriceperea noastră.

În timpul din urmă, pare că s'ar fi deșteptat și în poporul nostru, dorul după o viață mai tîcniță ca cea dela córnela plugului și dela pășunatul oilor.

Avem aprópe în tóte orașele elevi, sodali și chiar măestri din fii ai némului nostru.

Anul acesta au fost cereri pentru ajutóre din fundațiunea fericitului „Andronic“, în cari erau reprezentate 26 branșe de meserii.

Acéstă fundațiune revarsă binefacerile sale an de an asupra meseriașilor și industriașilor de religiunea noastră ortodoxă, — și nu avem cuvinte să mulțămim lui Dumnezeu, că acest mecenate al nostru și-a îndreptat privirea asupra meseriilor și industriei, dând avutul seu în scopul promovării intereselor lor.

Umblat în lumea mare, bărbat cu ochiu ager a aflat că noi Românii de aici trebuie să ne schimbăm modul de traiu, modul de viață și de agonisintă și că cu economia de câmp și de vite nu o să mērgă multă vreme.

Vederile lui agere s'au adeverit mai curând decât ne-am fi putut închipui.

Intre Români nu au fost proletari, pentru-că până și cel mai serman țeran a avut o locuință modestă și puțin pământ unde să samene cât de cât pentru hrana vieții.

Cu dările cele enorme cătră stat, cu comasările, aceste afaceri privilegiate în practica de toate zilele, cu tot simțul de conservare, poporul nostru în multe părți perde terenul și moșia țeranilor ajunge în mâinile domnilor și a Evreilor.

Ómeni fără pământ, trebuie să îmbrătoșeze meseriile dacă e să nu ajungă proletari în înțelesul strict al cuvântului.

Dar nu atât temerea de proletariat are să-i împingă la îmbrătoșarea meseriilor, ci asigurarea unui traiu mai mulțamitor după muncă cinstită.

Nici nu am recomanda, că chiar numai cei de tot istoviți să îmbrătoșeze meseriile.

De regulă din nimica la nimica ajungi — și astfel meseriile ar fi bine să le îmbrătoșeze și fii de țerani mai cu stare, fii de preoți și învățători, cari le pot veni în ajutor cu sfat și cu parale ca să ajungă la independență și statornicie.

Dela protecția statului noi să nu așteptăm nimica — ci să ne ridicăm prin puterea noastră, prin înțelepciunea și hărnicia noastră și având ajutor bun la biserică, în a cărei administrare corectă și cinstită se află fundațiunea fericitului mecenate, Andronic.

Colonisări raționale?

Aparatul oficial al ministeriului de agricultură e pus în mișcare febrilă.

Insuși capul ministeriului, ministrul de agricultură stă în fruntea mișcării, și o anchetă convocată de același ministru pune acum la cale, în capitala țerei fericirea agricultorilor — prin colonisări raționale.

Va să zică nu e vorba de agricultorii cari muncesc acum din greu, bunăoră de Români ori de Sași cari sucumbă sub greutatea povorilor, cari dau dare în bani și în sânge, — ci de alți agricultori, necunoscuți, cari acum au să iese din fabrica cea artificială, de nescariva ciangăi, cari trebuie icuiți undeva în ținuturi locuite de naționalități, ca pe lângă bunăstarea ce și-o vor câștiga, să facă și servicii curentului domnitor, și anume să propovăduiască ca apostolii dela margini, limba maghiară, și să o lățescă la popórele, cu cari vor veni în atingere.

Cumcă acésta e tema de predilecție a celor-ce vor să fericescă țera cu colonisările nu mai încape îndoială!

Ce ar avé să caute altcum la anchetă reprezentanții ministrului de culte și de interne?

Nu ar fi de ajuns reprezentanții ministrului de finanțe?

S'ar și puté discuta obiectiv cestiuni agricole, în anchete unde cuvântul îl duc ómeni ca Beksics, care nepóte nesam ca un bancher mare, ofere din visteria statului la an unul-dóuë milióne și și mai mult pe séma coloniștilor.

Că miliónele es din punga tuturor cetă-
 Ńenilor, dl Beksics nu-și face scrupuli, are el
 în mână cuțitul și pânea și el taie cum vrea
 și cât vrea, sémă și așa nu are să dea ni-
 mēru, — și jertfele ce se aduc pe altariul
 cel mai sfânt, pe altarul drăguței de maghia-
 risări sub firma blândă și la aparență nevi-
 novată a colonisărilor raționale.

Suntem ca și siguri, că rezultatul des-
 baterilor are să ni-se prezenteze ađi-mâne în
 formă de proiect de lege și de aci încolo va
 jertfi statul paralel cu societatea parale din
 greu și colonisările se vor face mai cu plan,
 mai în sistem și vor și avé rezultate multă-
 mitóre pentru inițiatori.

Cum rămâne cu poporele autochtone?

Nu are statul față de aceste popóre nici
 un obligământ?

Pot Românii și Slovacia emigra în masse
 — acésta puțin impórtă pe oblăduitorii nostri,
 — chemarea lor nu e să ocrotéscă altă limbă
 și alt soiu de ómeni, decât pe ciangăi, sēcui
 și pe cei de o viță cu ei.

Tóte aceste se fac de sine înțeleș sub
 firma patriotismului.

Sēcuii și ciangăii pot fi și leneși, pot
 cheltui tot venitul din moșiile cari le pune
 statul la dispoziție, ei trebuie menagiați, ca
 să se consolideze și întărăscă, ceialalți pe
 dată ce rămân cu darea în restanță — fără
 milă le poți lua perina de sub cap și să o
 vinzi la dobă — lumea trece cu nepăsare la
 ordinea zilei.

Sistemul acesta în un stat modern nici că s'ar puté închipui, de cum se se inaugureze cum s'a inaugurat la noi sub priveghiarea și conducerea unui ministru al Maiestății Sale Regelui Francisc Iosif I.

Până acum ni-se spune că sunt 71 colonii — dar interese economice și sociale cer ca se se mai învite coloniști și cu deosebire se se cheme sēcui pe moșiile statului, ca se nu emigreze în România.

Ni se spune că de vor avé sēcuii pămênt au se stee aici, n'au se mai doréscă de România și vor face stare.

Venim noi la rëndul nostru, și le mărturisim cu tótă francheta, că avem și noi mulți însurăței, avem mulți ómeni, cari trăesc zile negre și amare cu pǎlmile și nici ei nu ar avé alt dor, decât se li se dea pămênt în țera lor, în loturi mai mici și ei se légă, că îl vor lucra cu iscusință, vor zidi case, vor altoi și răsădi pomi pe el și nu vor avé în veci dor de a bate țeri străine, mai ales că nici clima nu le priesce, dar și alt cum prea îi mistue dorul de patrie, și ori unde se așeză nu au mulțumire, nu au linisce sufletéscă, și mulți închid ochii scǎldați în lacrimi pe pămênt străin, fie el chiar și pămêntul țerei românesci. Venim și le spunem și noi celor adunați la sfat, fiți cu dreptate, nu cheltuiți avutul și banii țerei cu streini, cu ómeni a căror moși și strămoși nu au ținut pept năvălirilor turcesci, aveți sêmț pentru cei moșteni, pentru cei de aici, pămênturile statului

sunt ale tuturor cetățenilor toți au drept de o potrivă la ele — dați celor ce au lipsă, fără privire la legea și limba ce o vorbesc — și atunci da, a-ți făcut colonisări raționale. Glasul nostru pentru acum, are a bună sémă să resune în pustiă.

Orbiți de patima șovinismului, conducătorii de azi vęd în noi, popóarele nemagiare dujmani declarați, vęd în noi ómeni, cari nu au titlu la ocrotire, nici pe teren economic nici pre cel cultural.

Acest mod de gândire n'are să-i ducă la bun sfârșit.

Țipetele nóstre de durere au să aflu urechi airea, dacă cei ce au datorința să ne asculte, sunt surdi.

Și judecată aspră, verdict grav o să pronunțe Europa asupra fraților maghiari, pentru politica lor nerațională și nechipzuită, pentru modul cum înțeleg ei rostul cărmuirii statului și fericirea popórelor.

Pentru a căuta să importi elemente din alte părți și a te îngriji cu milióne de bunăstarea lor, ear pre cetățenii autochtoni a-i ținé departe de ori-ce binefacere și ori ce ajutoriu — este cea mai mare crimă în conducerea unui stat — și crimele de regulă, se rēsbună amar. —

La ai nóstri însē le dăm sfatul binevoitor să grijască de ori-ce petec de pământ, să nu'l înstreineze, că ȃilele grele sunt și mai grele au să fie, când nu vom avé pământ!!

Sistemul corupțiunii pe ducă?

Instituțiile moderne încetățenite în alte state din vremi, la noi străbat încet, și-și deschid cu greu drum.

Oblăduitorii nostri nu sunt dedați să facă legi, decât pe sprâncenă.

Interesele specifice ale elementului maghiar — au să fie socotite la locul dintâiu.

Ani de zile acésta a fost maxima de guvernament și abisul între noi și elementul dela putere a crescut, fără ca statul să aibă folos și să se consolideze în direcție sănătósă.

Din contră, s'au înăsprit raporturile, s'au amărit inimile cetățenilor, s'a înveninat societatea — și pe întregă linia nemulțumirea dela o margine a țerei până la cealaltă, a luat dimensiuni înspăimântătoare.

După multe frământări și după o crisă mare prin care a trecut partidul dela putere în sfârșit legea despre judicatura curiei a intrat anul acesta în vigóre.

În era lui Tisza și Bánffy acésta ar fi fost imposibil pentru-că volnicia și corupțiunea mergeau mână în mână și erau proclamate drept principii de guvernare și ori-ce plângere, ori-ce afront li-s'ar fi făcut, răspunsul era baioneta gendarmilor, glonțul de pușcă, lanțuri și fiere scurte sau apoi o întemnițare, ca să-ți taie pofta de a te mai pune în conflict cu principiile proclamate dela masa verde.

Sistemul cel mai detestabil al spionagiului, 'și făcuse cuib în toate ținuturile locuite de Români și erau destule existențe catilinare cari își făcuseră stare și isvor de câștig din denunțaiuni.

Cu deosebire era luată la gónă preoțimea noastră.

În cancelaria ministrului president se știa care foi cetește preotul, cu cine convine, în ce societate petrece bucuros, cine-l cercetéză și ce legături are cu cutare ori cutare persoană.

Agenții sau mai bine zis spionii acestia de bună sémă că plătiți erau din fondurile disponibile și ca s'e-și arete importanța și iscusința ei știau s'e povestescă multe de toate — necontrolați, negenați, fără frică de Dumnezeu și de ómeni.

Nu e mirare că elementele cele mai cinstite, ómenii cei mai solidi și cu cunoscințe mai temeinice s'au retras unul câte unul de pe terenul politicei active și au lăsat poporul pradă uneltirilor streine.

Cu deosebire aristocrația din părțile ardenele a spriginit acest sistem de spionagiu cu o căldură vrednică de o cauză mai bună.

Acésta aristocrație însă din punctul ei de vedere are dreptate.

Rolul lor de conducători în comitate și în parlament ar fi încetat în ziua, când s'ar fi făcut dreptate, când s'ar fi votat o lege electorală dréptă și când corupțiunea și volnicia s'ar fi delăturat din viața constituțională. Nu ne facem mari nădejdi nici în era cea nouă,

Aci e codul criminal de mult; dar temnițele gem de deținuți, aci e legea contra usurei, dar Evrei fac și astăzi cămătărie după bunul plac și agonisesc părale fără multă trudă.

Vom avé însă un for, unde ne vom pute plânge și deocamdată și acesta e favor față de trecut.

Nu ne putem închipui, ca Curia regescă, acest for compus din bărbații cei mai independenți și din jurisconsulți aleși, să pótă suferi insultele barbare ale solgăbirăilor, cari ca adevărați pași au confiscat ani de-arêndul dreptul electoral și au impus voința celor de sus cu totala nesocotire a elementului băstinaș.

Politica acesta nebună, care a împins pe Români la preclamarea pasivității pentru întreaga țeră și sistemul acesta, care ne-a scos din cadrele vieții constituționale nu mai pot dăinui fără a compromite pe Unguri în fața Europei și fără să le impună unele reserve cari până acum durere nu le-au avut.

S'a înrădăcinat ce e drept corupțiunea prea afund, ca să se pótă scóte cu una cu două din us, însă credem, că așa fățiș și fără nici un gen nu are să-și mai facă orgiile.

Chiar partidele maghiare s'au înfiorat de dimensiunea care o luase această lepră în viața statului maghiar când mai cu vêlvă a eșit la ivélă la alegerile trecute în Jászberény, unde cel mai popular maghiar, contele Apponyi era să fie scos din parlament prin

corupțiune și violență, ér Sécuiul cel vestit Ugron Gábor până la ducerea lui Bánffy, părintele violenței și al corupțiunii, nu a aflat cerc electoral în tótă țara sê-i dea un mandat.

Contele Apponyi acum e la putere. Ce e drept încă nu e ministru, dar ce a apêrat ca șef al opoziției nu pôte nega când e la conducere și sê sperăm că era Tisza-Bánffy nu are sê se mai repețescă în viața poporului maghiar.

Indată ce ni se vor da probe în direcțiunea acêsta, vom relua firul programului diarului nostru, care totdeuna a fost pentru participarea la viața activă în municipii și în parlament și credem că sub auspiciile unei ere mai cinstate vom și duce la isbândă stindardul sub care ne am înrolat.

Jertfele șovinismului maghiar.

La gimnasiul de stat din loc se petrec lucruri regretabile. Profesorul de istoriă, a cređut că e bine sê facă politică de pe catedră.

Drept rezultat al acestei nefericite gândiri, cei mai distinși elevi din clasa a opta cu lacrimi în ochi și cu credința în D-deu, au părăsit gimnasiul. Unii din ei sêrmani, unii beneficianți la masa studenților, unii în apropierea părinților, aceste mari favoruri le-au abandonat, ca sê pótă termina studiile în liniște, airea, unde profesorii au altă che-

mare mai nobilă decât de a se ocupa cu politica militantă și a învenina inimi inocente. Acestea s'au petrecut cam la începutul acestui an scolar.

Ne-am impus cea mai strictă rezervă, am înădușit glasul de durere al părinților și al nostru și am crezut că cercurile dătătoare de ton vor afla remedii pentru lecuirea acestui morb.

Cum însă curentul bolnăvicios al șovinismului nu cunoste margini și îngâmfarea e caracteristica celor stăpâniți de acest morb infect, numitul domn a luat la refec și cestiunile religioase și prin această acum nu pe Români, ci pe elevii maghiari de confesiunea catolică i-a bruscat și a atentat la sentimentele lor religioase, scotându-i pe acestia din liniștea lor sufletescă. Indignați până în suflet cei în drept au adresat directorului gimnasial o petiție și s'au rugat ca să ia măsuri pentru delăturarea celui cu pricina din cl. VIII, unde deja ródele activității sale au produs atâta nemulțămire și neliniște. Elevii români, cu atacul acesta nu ar fi avut nimica de a face dar din colegialitate au subscris și ei petiția din vorbă. *Declarăm din capul locului că elevii nostri, rău au făcut că s'au identificat cu colegii lor maghiari, după ce acestia la primul atac nu au sărit în ajutor colegilor lor români, ci i-au lăsat pradă.* Dar este în firea Românilui multă nobleță, și nobleța acesta trebuia să se manifesteze și cu această ocaziune.

Insă ce să veți?

Furtuna s'a descărcat mai cu înverșunare tot asupra Românilor și la trimestrul prim s'au trezit toți cei subscriși în jalba comună din moralitate cu calcul, cu care nu erau dedați și nici vrednici de el. Ca să scape de furia șovinismului au părăsit éráși o parte din ei gimnasiul.

Aceste se nu credeți, că se întâmplă în Debreczén ori în Hajdu-Dorog între ungurii cei neaoși, ci se întâmplă în cel mai românesc ținut al Ardealului, în Sibiiu unde Românii pân' aci de voe de nevoe au fost și a trebuit să fie considerați după vrednicia lor și după poziția ce o ocupă ei în viața noastră bisericescă și națională.

Se întâmplă aceste la un institut, condus de un director inteligent și uman, care ani de-arêndul petrece între noi, ne cunósce, scie că contingentul cel mai însemnat dela înființarea acestui institut cultural, până ađi l'au dat Românii, și scie și aceea, că o notă caracteristică a tinerimei de aici a fost cum-pêțul și cumințenia și acéstă tinerime nu a fost vre-odată batăr răpită la care-va pas nesocotit! Ei bine, noi trebuie să credem că îndemnul ca să se facă aceste vine de airea, și curentul acesta 'l bagă în vârtegiu chiar și pe directorul și mai că nu riscăm mult susținênd că tótă comedia e inscenată contra conducătoriului institutului, care nu este destul de șovinist după cum póte ar dori dl Tompa Árpád, profesorul, din a cărui pricină și purtare pân' la finea anului n'au să remână mulți elevi în cl. VIII.

Cum că aceste lucruri sunt cunoscute și actualului ministru de culte, noi n'avem cuvânt să ne îndoim pentru că întrégă afacerea a fost supusă aprețierii ministrului — și toate câte s'au făcut cu aprobare mai înaltă s'au făcut.

Remâne însă să constatăm un lucru.

Ni se fac mari și grave imputări, că nu ne dăm silința să ne apropiem de maghiari și în special nu punem tótă truda, ca să cunoșcem limba și literatura maghiară.

Acest păcat tinerimea dela acest gimnasiu nu l'a avut, nici tinerii, nici părinții lor! Anume au ales scólă maghiară să învețe limba maghiară, și a cunoște pe unguri și să se împace cu gândul, că trebuie să trăiască împreună cu ei, în această patrie.

Și cine vine și 'i alungă din atmosfera cea neaoș unгурescă? Un maghiar din tălpi păn' în crescet, și noi trebuie să o credem că alungarea o face cu aprobarea guvernului.

Dar atunci unde avem noi să ne dobândim cultura, când ungurii din scólele susținute de stat și din banii nostri ne alungă — ér de ale nóstre nu avem atâtea, câte se recer la un popor de aprópe 3 milióne. Dar chiar și când am avé mijlóce să ne ridicăm din sudórea nóstră gimnasii, óre cine ar striga contra lor și a înființării lor decât cei cuprinși de bóla incurabilă a șovinismului maghiar?

Slabe vremuri, slabe prospecte pentru viitor!!

Conflictul româno-bulgar.

Din toate unghiurile moșiei străbunilor nostri se ridică protestări contra Bulgarilor, cari cu revolverul și cu măciuca încep a băga gróza în cetățenii români așezați în Bulgaria, storcând dela ei bani pentru scopurile propagandei panslave în peninsula balcanică.

Mai mult. Bulgarii merg a nesocoti tratate internaționale, a viola contracte și a se face culpabili de cele mai criminale fapte, față de un vecin, care și-a vărsat sângele și a cheltuit averea națională pentru a-i ușura suferințele, ce le îndura sub domnia necreștină a Turcilor. Întregă Europa petrece cu atențiune și cu vii simpatii postulatele române, cari cer judecarea criminalilor în afacerea atentatului contra regretatului profesor Mihăileanu.

Purtarea guvernului bulgar este cât se poate de ecuivocă și neînțeleasă și dacă nu se vor pune capăt uneltirilor bulgare, conflictul între aceste două state se pare inevitabil.

Armata română, care a luat botezul de sânge pe câmpiile Bulgariei și vitezul ei căpitan vor fi în cas de nevoie la postul de onóre, stindardul român numai biruitor poate eși din acest conflict regretabil.

Cu toate aceste noi cei de aici aflăm că un războiu cu Bulgaria ar fi pe cât de costisitor în bani și în sânge, pe atât de păgubitor pentru interesele elementului român.

S'ar dovădi anume, că Românii după ce au pus piciorul în capitala Bulgariei, n'au ce să facă cu ea, ér ca să se pótă despăgubi de cheltuelile răsboiului n'ar fi nici o speranță, dat fiind că situațiunea financiară a Bulgariei este cât se póte de devalvată. Diplomația europénă va trebui să întervină la Înalta Pórtă, ca ea să facă ordine în Bulgaria și să-i aducă la reson, cum a adus mai anii trecuți pe Grecii îngâmfați.

Nu este absolut, dar absolut nici un interes al Românilor preste tot, ca să facă o politică espansivă de cucerire și mai puțin ca să-și înmulțescă statul român greutățile prin sporirea elementului slav, care ar fi o continuă primejdie pentru regatul român și chiar și pentru liniștea și pacea Europei un element turbulent, pe care l'ai puté înfrêna numai cu glonțul și cu puterea bajonetelor sporind armata și reținând brațele muncitóre dela muncă și dela sporirea averii naționale.

Pot însă Românii face altceva.

Un stat mic încungiurat de dușmani, trebuie să fie și șovinist.

Liberali Românii în cele culturale, liberali în cele confesionale, liberali în cele economice, continuând pe acest drum, imitând state cu organizație veche, cu iudustrie de sute de ani, cu avere națională grămădită — periclitéză chiar existența statului. Mai ales în cele economice și Românii de dincolo au să strêngă frênele. Nu mai e permis să des-

chidă Bulgarilor teren de a se înavuți în țera românescă și averea câștigată dela Români să o folosescă împotriva statului, care le-a dat scut și ocrotire.

Prea mult liberalism în o țără ca România nu e justificat și cosmopolitismul ce se face acolo în unele privințe, pe noi, cari încă avem ochi dar și inimă pentru interesele elementului român, ne pune de multe ori în uimire.

Pentru noi cei de aici rămâne o enigmă cum e posibil, ca episcopul reformat din Cluș să pótă organiza parochii reformate în Bucuresci, Ploiesci și airea și preoții reformați de aici, duși de aici în România să stea sub jurisdicțiunea unui episcop din alt stat, preoții aceștia să pótă face propagandă calvină în România, să pótă înființa școle, în cari se folosesc manuale de istorie și mai ales de istorie ai căror autori pentru Români și conducătorii lor n'au alți termini mai potriviți de cât „*haramiavezér*“, „*rabló bandák*“.

Pentru noi e neesplicabil, că în România în Bucuresci chiar, se pot înființa societăți, și aceste pot serba în dragă voie ziua lui Kossuth, pot arbora stindarde naționale, pot face demonstrații, pe când aici, noi, cetățeni vechi, locuitori băștinași în țera noastră nici visa nu putem de atâta libertate, căci gendarmii ungueresci ne stau tot în călcăe, de câte ori vrem și noi să ne facem câte o zi bună aducându-ne aminte de puținele zile mari, înălțătore pentru vrednicia noastră.

Catolicii fac în România cel mai mare us de liberalismul guvernelor de acolo.

Societatea sfântului Ladislau trimite la an mii pentru susținerea scólelor catolice, ér călugărițe catolice fără nici un control, fără sfială chiar alérgă din casă în casă, cerșesc bani românesci și îi folosesc spre scopuri streine și cu tendințe dușmănóse contra religiunii statului român, contra religiunii ortodoxe.

Singure ziarele „*Apër. Naț.*“ și „*Rom. Jună*„ luaseră poziție contra subvențiilor streine, ce întră în țera românescă din alte state, dar se vede fără efect, nimenea nu a ținut sémă de pericolul ce se póte nasce din întreținerea instituțiilor streine în țera.

Până acum au ucis Bulgarii pe stradele Bucurescilor, mâne, poimâne se pot întări Secuii și pot deveni o primejdie pentru siguranța publică din capitala regatului, dacă nu se vor lua tóte mēsurile de precauțiune și dacă guvernele, cari se succed nu vor abandona politica de toleranță prea mare și de liberalism neusitat în alte state.

Am arētat unele din ranele, de cari sângeră corpul statului național român, urmédă, ca cei în drept să pună la o parte indiferentismul de până aci și să afile léc pentru vindecarea bólelor, cari conțin un cuib de infecție periculósă pentru existența statului român.

Cualificațiunea notarilor comunali.

Comisiunile instituite prin lege în gremiul municipiilor ca să cualifice notarii comunali și cercuali sunt desființate și în locul lor întră cursurile pregătitoare, cari se vor începe cu 1 Septembrie a. c. în diferite centre.

Pentru Ardeal de sine înțeles nu se puté designa alte centre mai potrivite ca Clușul și Oșorheiul.

Românii deopotrivă cu Sașii aici la aceste cursuri în aceste orașe își pot câștiga cualificațiunea de notari.

Modalitatea de a-și câștiga acésta, față cu trecutul, e cât se pôte de îngreunătoare.

Lângă didactrul de 40 coróne mai vine o taxă de întreținere de 440 coróne.

Celelalte cheltueli, vestminte, cărți, spese de drum, nici că sunt aci socotite.

Și ca pupază pe colac aspiranții, cari vor să îmbrățișeze cariera administrativă au să cunóscă perfect limba statului.

Altcum nici că pot să conteze la primire.

Sub aceste auspicii se fac pregătirile pentru întroducerea administrației de stat.

Toți cei ce reflectéză la cariera administrativă au să stea o vreme óre care în purgatoriu — *Clușiu* și *Oșorhei*, aceste centre de maghiarisare, centre, unde încercarea de a vorbi altă limbă pe strade e împreunată cu primejdie de a te trezi insultat și lovit cu petri.

În ce tîcănă vor petrece aspirații români timpul cursurilor, ce dragoste vor întîmpina dela colegii lor, cu ce iubire îi vor îmbrățișa aceștia, nu vine deocamdată în cercul combinațiilor noastre, cei cari vor petrece acolo ne vor sci ei la timpul seu da amănunte.

Nouă Românilor, o parte dintre notari, chiar și cei de al nostru neam, nu prea ne-au făcut multe servicii.

Din contră unii din ei, ca să-și acopere slăbiciuni și greșele, s'au aruncat cu totul în brațele contrarilor nostri și ne-au făcut cele mai mari rele, au sedus poporul și au sciut chiar în luptele municipale să ne facă stricăciuni, cari cei străini nu ni le-ar fi putut face.

Nu, pentru-că străinii nu puteau străbate în mijlocul poporului cu șopte viclene, și ale lor încercări de desbinare ar fi produs în popor bănuieli, pe când notarii români au străbătut mai curînd să ne corumpă alegătorii și să-i împingă în tabăra contrariului.

Cu toate aceste scăderi ale unora din ei, notariul, ca om ce convine dîlnic cu poporul, ca om, care are mare influință asupra poporului, care are să fie și organ al statului dar și om de ajutor pentru trebuințele poporului — e bine să fie fiu din popor, din mijlocul poporului, căci multe necasuri are sermanul popor, pe cari cel străin nu le înțelege, nu le pricepe și nu pôte avé durere pentru el.

Ne-ar lua gróza să ne și cugetăm, că în comitatul Sibiiului, Brașovului, Făgărașu-

lui și în parte și al Albei și Hunedórei, locul notarilor nostri, dintre cari unii sunt de tótă vrednicia, s'e-l ocupe streinii, Evreii și alte venituri.

De aceea cestiunea cursurilor pentru cualificarea notarilor nu ne póte lăsa indiferenți. Fii din al nostru popor au s'e-și câștigate la tot casul cualificațiunea cum o prescriu dispoșițiile cele mai nóuë.

Miseriile, ce au s'e îndure la Cluș, Oșorheiu ori Debrecin, n'au s'e-i sperie, din contră s'e-i oțeléscă și mai mult întru ajungerea cualificațiunei și prin ea întru ajungerea scopului, la care țintesc.

E încă o întrebare deschisă, dacă notarii vor fi ori nu denumiți și în genere, dacă administrația de stat va sterge și umbra din sistemul electoral de ađi.

Și e și mai mare întrebare, dacă kosuthiștii, aderenții cei mai înfocați ai autonomiei municipale, nu vor sci zădărnicii în ultimul moment întroducerea administrației de stat.

Fiind-că obținerea unui post de notar e condiționată dela cualificațiunea ce și-o va câștiga aspirantul în virtutea ordinațiunei celei nóuë, este neapărat de lipsă, ca tinerii cu pregătiri de 6 și 8 clase s'e-și câștigate cualificațiunea, ca s'e pótă la timp îmbrățișa acéstă carieră.

Notarii bătrâni și cu deosebire cei ce nu cunosc în deajuns limba statului, vor fi înlocuiți cu alții.

În lipsa de ómeni de ai nostri cualificați, ne putem trezi, ca locuri bune să le ocupe nisce venetici, cari vor grăbi să-și câștigue cualificațiunea după normele cele nouă.

Am accentuat la început, că câștigarea cualificațiunei este împreunată cu mari jertfe, și cu multe neajunsuri.

Neajunsurile ni le-a creat însăși stăpânirea, care a designat centrele numite ca locuri pentru cursurile pregătitoare, lucru ce formază un gravamen nou la legiunea de gravamine ce le invocăm contra stăpânirii.

Dacă Români și Sași și cu această ocaziune au fost atât de mașteri tractați, încât Sibiiul, Mediașul, Bistrița nu au putut fi învrednicite să găzduască un atare curs, nu scim ce să mai ținem de era cea nouă, de era de împăcare și de era „legii, a dreptății și a egalității“, care aproape în fiecare zi și la totă buna ocaziune ne mai aduce câte o decepțiune amară.

Dacă conducătorii, profesorii toți vor fi maghiari, cel puțin atmosfera ar fi putut fi mai priinciosă, pe când deu atmosfera din Cluș și M.-Oșorheiu, nu prea e ademenitoare nici pentru Români nici pentru Sași.

Probabil însă, că și acest pocal e merit, ca să ne pună la probă paciința și prudenta!

La începutul anului scolar.

Porțile școlilor se deschid din nou și părinții doritori de a da fiilor lor o creștere mai alésă, alérgă din depărtări cu mari cheltueli, ca să pună basă fericirii vremelnice la ce au mai scump în lume.

Ostenelile unora din ei le respălătesc fii cei buni prin diligență, purtare exemplară și spor în studii.

Jertfele altora se prefac în praf și cenușe, pentrucă mulți chemați, puțini aleși — și mare, de tot mare e și numărul băeților, cari nu pot ținé rost cu colegii lor, ci rămân înapoi cum rămâne pléva din grâul ales.

Nu toți cei ce nu pot ținé rostul la studii sunt de calitate rea. De multe ori o vorbă grea a profesorului, o insultă nesocotită dela colegi dușmanoși, o muștrare nemeritată îi împinge la desperare, și îi face să urască școla și să fugă de ea, ca de ciumă. Mulți din acestia socotiți rei, porniți pe altă carieră, îmbărbătați și încuragiați cu bunăvoință, scoși din mediul acela de viață, care a pricinuit desgustul, pot deveni și unii chiar și devin membrii folositori ai societății, fie ca meseriași, fie ca neguțători, fie ca militari etc.

Părinții sunt datori să scruteze cu tot deadinsul și cu deamănuntul, care e cauza, de unii din băeți nu fac progres și de se póte să delătore causele, cari au produs în fiul lor disgust față de școlă.

Le atragem atențiunea mai ales la împregiurarea, ca să fie cu băgare de sémă la cine aşeză copii lor cu locuința, să cerceteze cu deamănuntul traiul casnicilor din acea familie, viața lor, deprinderile lor, căci în etatea fragedă atât de accesibilă pentru lucruri stricăcioase ce le-ar puté vedé cu deosebire în familii străine, se póte periclita fondul moral cu desevêrsire și atunci tóte jertfele părinților sunt zadarnice.

Tot asemenea e consult ba chiar indispensabil, ca părinții ei înșiși să se prezenteze cu fii lor la înscriere, să descopere cu tótă francheța directorului ori profesorului de clasă câte un eventual defect al pruncilor și să-i róge să fie cu considerare la acel defect, până ce cu timpul și cu etatea încetă și dispare cu totul.

Dacă am avé gimnasiile nóstre cu limba nóstră de propunere, cu profesori crescuți din sinul poporului nostru, nu ar fi necesar să indigităm la lucruri de aceste, am puté cu tótă încrederea să le lăsăm acestora și partea educativă fără care instrucțiunea nu plătesce mult.

Cum însă noi un popor de aprópe 3 milioane locuitori avem fórté puține gimnasii de ale nóstre, și cum partea cea mai mare a tinerimei nóstre e silită să cerceteze scólestreine, să facă cunoscința cu profesori, cari cunoscințe pot avé, dar inimă nu prea au pentru fii din al nostru popor, trebuie să ne ocupăm cu tinerimea, trebuie să venim în

ajutoriu și părinților cu sfatul nostru, și nu ne putem dispensa de a da povețe cunvenite mai ales acelor părinți, cari nu au putut avea parte de o creștere mai intensivă prin școli, și nici de experiențele, cari le-au avut în streini, cei ce acum au ajuns să fie ei părinți.

Era raritate, ca tineri de ai nostri oțeliți în miserii și suferințe să nu scie suporta orice desastru și să nu pótă da pept cu toate vicisitudinile timpurilor, pentrucă toți tinerii noștri crescuți și trecuți prin școle, primeau încă din casa părintescă impresia că viața e o muncă continuă, o luptă pe viață și pe mórte pentru existență și nici unul n'are să aștepte că i se va deschide o carieră ușoră și mult câștigătoare, cum aceste se deschid boerilor și aristocraților de alte némuri.

Dacă unul ori altul din ai nostri a avut altă creștere, alte deprinderi, alte gusturi decât cele ce le putem avea noi toți Românii, acela căzut în o stare sufletescă egoistă ori imorală n'a putut ajunge să fie de nici un folos némului nostru, ci și-a înfipt glonțul în pept chiar și atunci, când societatea i-a dat mai mult decât era vrednic.

Resultatul acestor stări deplorabile altcum până aci ivite în puține casuri, avem să-l mulțămim creșterii primite în familii străine de sufletul și de inima noastră. Părinții, cu aceea, că numără paralele la lună, încă nu s'au achitat de rolul lor.

Au ei să țină în continuă evidență conduita morală a filor lor, să-i cerce cu ce gândiri își frământă gândul, ce aspirațiuni au, ce deprinderi iubesc, și observând scăderi observând mai ales obiceiuri streine, nerespectarea legii, a sărbătorilor, a datinelor străbune, a portului părintesc, să caute ca acele deprinderi să le combată cu totă hotărîrea și să-i povățuască la deprinderi mai sănătoase și conforme cu vederile generale din viața noastră națională.

Nu e ertat ca tinerii nostri crescuți în scoli streine să se înstreineze de popor și să nu aibă simț și durere pentru trebuințele poporului nostru.

Acésta pornire nenorocită ar puté avé urmări neprecalculabile pentru noi, pentru cultura noastră, pentru biserica noastră și pentru aședemintele noastre.

Astfel de ómeni înstrăinați de noi, puțin gust vor avé să cetască cărți românesci și mai puțină pricepere să sprijinască nisuințele noastre culturale.

Spiritul acesta ar puté distruge tot ce au creat generațiile mai bătrâne, aruncând cu deci de ani îndărăt pornirile bune ale înaintașilor și nimicind ori ce progres.

Étă de ce trebuie preferită crescerea în scólele naționale, ér unde aceea nu se póte, de ce e necesară îndoită și îndecită priveghere și ținere în evidență.

Este un avis acesta și la adresa catechetilor nostri, și e signalul de alarm, ce

trebuie să-l dăm, insistând, ca statul să ne deschidă scóle cu limba de propunere română, cu profesori eșiți din sinul poporului, ori dacă nu o póte face să ne dea voia, ca să ne ridicăm noi scóle din mijlócele de cari dispunem noi, și din cele ce va sci aduna entuziasmul și dragostea cătră némul nostru și cultura nóstră.

Deocamdată povățuiți de duchul cel rău al șovinismului, frații maghiari suntem siguri n'au să audă glasul nostru, nici n'au să ne facă pe voie.

Increduți în puterea lor, în eghemonia lor, în alianțele lor și în constelațiunile favorabile de acum, muți și surdi au să rămână, pentru acum, dar noi nu ne-am perdut încă nădejdea, că vor reveni și la simțiri mai bune și la fapte mai ecuitabile și că ce ne denégă ađi cu atâta înděrėtnicie, ne vor îmbia mâne poimâne cu ambe mânilor.

Numai de n'ar fi prea târđiu deșteptarea și revenirea la cele bune!

Gimnasii de stat în Abrud și Turda.

Dilele trecute o deputațiune din Abrud s'a prezentat la domnul ministru al cultelor, cu cererea, ca să înființeze în orașul lor un gimnasiu și la câte-va diler în parlamentul țerei s'a discutat asupra petițiunei celor din Turda tot în acésta afacere.

Și petenții din Abrud și cei din Turda cer gimnasiu de stat maghiar, cu limba de propunere maghiară, cu profesori, cari ar avé să facă propagandă pentru ideea de stat maghiar mai ales în acele părți periclitare de cătră agitatorii valachi.

Rostul cererei din punct de vedere al Maghiarilor este justificat.

Putini, câți i-a lăsat D-deu pe acele locuri, ei sunt o insulă în oceanul cel mare locuit de moți, țopi, munteni și cum îi mai numesc prin părțile locului, cari toți sunt Români și vor să rămână Români.

Îndârjirea acésta a elementului băștinaș de pe acele locuri a bună sémă, că a contribuit și ea mult, ca Maghiarii să se gândescă, cum ar puté mai ușor a face propagandă pentru lățirea maghiarismului la fața locului.

Administrația și justiția de ani treideci, n'a isbutit să facă minuni, oficiile silvanale și mai ales aceste, cari au tótă puterea asupra locuitorilor, cari se hrănesc din cercuri și din ciubare, încă nu i-a putut muia, căci sunt îndărătnici grozav moții, și ce nu au putut face domniile de tot soiul, remâne să facă scóla, să facă gimnasiile proiectate.

În timpuri normale, în timpuri când viața publică de stat este curățită de miasme infecte, cererea ar fi fost să emaneze dela Români de prin părțile acele, căci ei sunt cari au trebuință neapărată de scóle medii, și ai lor prunci au să alerge cu pânea în traistă la Brad--Beiuș, ori să cobóre în jos

la A.-Iulia, Aiud, Cluș, dacă vor să învețe cât de cât ceva carte.

În locurile din urmă se înțelege, se află școle maghiare susținute de confesiunile catolice, reformate, ori unitare.

Êr' ministrul unei țeri constituționale, ministrul care trebuie să respecte deopotrivă dreptatea și egalitatea, nici n'ar avé să stee la gânduri, ci în marginile posibilității, în marginile mijlócelor și ale bugetului de care dispune, ar trebui să încuviințeze cerea și să înființeze în ambe locurile câte un gimnasiu cu limba de propunere românescă, cum acésta o cere și legea de naționalități din 1868.

Durere însă că sunt anumite clase privilegiate, sunt anumiți ómeni, cari cred, că visteria statului e numai pentru trebuințele lor, și sunt chiar factori în viața noastră de stat, cari nu fac nici un secret din vederile lor, că bună-órá noi Români trebuie să fim buni bucuroși că respirăm aerul și mâncăm pâinea maghiară, — dar ca să ni se mai deé óre-cari drepturi, ori să se înființeze școle pe séma noastră cu limbă de propunere românescă, nici nu ne compet, nici nu ni-se vor acorda făr' a comite crimă contra statului ungar.

Aceste vederi le au mai ales kossuthistii, le au cetățenii de prin Turda, Oșorheiu, și încep a prinde rădăcini și prin Abrud, la cei câțiva Maghiari aruncați de sórte pe acolo în diferite funcțiuni de stat.

Ministrul țerei noastre ori cât de luminat bărbat de stat, ori ce vederi largi ar fi având în fața unui curent șovinist atât de declarat, — de sigur că n'are să întemeeze nici în Abrud nici în Turda vre-un gimnasiu cu limba de propunere română, pentru-că tot așa ar fi putut face cu gimnasiile din Făgăraș și Elisabetopole, ținând sémă de populațiunea în mijlocul căreia s'au ridicat.

Dar' și în aceste locuri, cari dau contingentul cel mai numeros dintre elevii români, și în celelalte ministrul țerei noastre se identifică cu curentul cel bolnăvicios, ridică școle de stat cu limba de propunere maghiară și suferă, ca să i-se spună cu drept cuvânt, că nu ține sémă de legile sancționate. Sub atari împregiurări nu e mirare că Sécuii au prins curăgiu și cer desființarea legii de naționalități, nu e mirare că naționalitățile cari gem sub jugul nemulțămirei și apăsării își pun nădejdea în timpuri mai bune, când stăpânitorii nostri dór, tot vor ajunge la mai bune gândiri și la mai umane porniri de cum sunt cele ce vedem că se petrec sub ochii nostri de decenii încóce.

Va forma în veci un gravamen pentru noi programul de lucrare al ministrilor căți s'au perondat la culte și instrucțiune publică începând dela fericitul Trefort până la actualul ministru, cari au nesocotit fățiș tendințele noastre culturale și cu nimic n'au contribuit, ca fii de ai poporului nostru să pótă

cu ușurință învăța carte și să se pótă încălđi de razele culturii și luminei.

Nemułtămirea nóstră 'și va ajunge culmea când lângă gimnasiile de stat înființate la Făgăraș și Elisabetopole cu limba de propunere maghiară, se vor fi înființat gimnasiile de stat în Abrud și Turda tot cu limba de propunere maghiară, nesocotind nici la Abrud interesele unei populațiuni compacte, și neținând sémă de dispozițiile clare ale legii.

În deputațiunea abruzenilor, pe la ministru am vėđut ómeni, cari a bună sémă nu vor fi cerut să se respecteze drepturile limbei române, în parlamentul țerei am vėđut pe Kossuth Ferencz stăruind pentru un gimnasiu în Turda, și din semne judecând, gimnasiile proiectate de bună sémă că se vor ridica din sudórea nóstră fără să se țină sémă de dreptul limbei nóstre.

Cum însă fruntașii nostri din munții apuseni până acum nu au ridicat cuvėntul lor în meritul afacerii, așteptăm să vedem și ținuta lor, care nu póte fi decât corectă și loială — ca toți în bună înțelegere să statorim o procedură pentru salvarea nimbului nostru, care cere, ca în o afacere atât de momentósă să ne găsescă solidari, cerėnd respectarea drepturilor nóstre garantate în legi.

Semne îngrijitoare.

Urđitoriul legilor politice-bisericesci, contele Albin Csáky a ajuns din încrederea ministrului-president Coloman Széll și din grația preainaltă a monarhului nostru la cea mai înaltă demnitate în statul ungar, la presidiul casei magnaților.

Denumirea acésta în cercurile bisericesci a fost și este privită cu mare neîncredere și de ce se ascundem, nici noi nu suntem încântați de înălțarea acestui bărbat de stat maghiar, care cât timp a stat la afacerile cultelor, față cu bisericile creștine a dovedit o atitudine cât se póte de provocătoare, ér' noi Români ortodoxi nu putem înregistra nici un singur act de bunăvoință ce o ar fi manifestat față de biserica noastră.

Însuși modul forțat prin care a fost înălțat contele Csáky la noua demnitate dovedesce, că încă nu au căđut din grație dușmanii declarați ai bisericilor creștine, ci din contră, se pare ca și cum i-am vedé remunerați, oferindu-li-se noue poziții onorifice și strălucite în viața de stat.

După acésta denumire n'ar avé să ne surprindă nici reînvierea lui Bánffy, nici o nouă eră *Wekerle—Szilágyi* tot atâți corifei căđuți odinióră din înălțime, ca érăși să-i vedem inhămați la carul vieții de stat.

Semnele aceste pentru noi nu sunt nici încurăgietóre nici încântătoare. Se pare, că

anume ies la ivélă acele tipuri, cari și-au făcut de problemă nimicirea noastră și națională și bisericesca, dar mai ales cea bisericescă.

Ne și înfiorăm când gândim, ce poziție frumósă avea clerul nostru și mai ales protopopii nostri în vieța publică înainte de căsătoria civilă, și la ce rol umilit s'a redus întregă reputația și vaza lor.

Și dacă mai resfoim și datele statistice și vedem, că credincioși numéroși ai bisericei noastre se mulțamesc cu căsătoria civilă, fără să céră binecuvântarea bisericei, și dacă aflăm érași că cei divortați la forurile civile nu mai caută și deslegarea canonică, căști-găm convingerea, că plăsmuitorii legilor bisericesci și-au ajuns ținta să ne lovéscă drept în inimă și să se despartă poporul de biserică, de altar și de vechile instituțiuni, cari la noi erau cultivate cu atâta sântenie.

In situația acésta durerósă e de sine înțeles, că clerul nostru nu ne mai póte mulțami cu prestațiunile de până aci. Se impune anume, ca slugitorii altarului să fie „*cu crucea în frunte*“ drept îndreptând cuvântul adevérului.

De pe amvonul, până aci părăginit, are să răsune glasul păstorului înțelept, vocea părintelui iubitor, povețele doctorului sufletelor, chemat să sădésca cunoscınțele scóse din esperiențele bogate și din studii îndelungate în popor.

Tinerii cei mai eminenti, dar eminenti în înțelesul strâns al cuvântului, se îmbrățoșeze cariera preoțescă, aproape unica, care oferă bună ocaziune de a veni în contact cu poporul și de a-l ridica din starea dureroasă în care se găsește.

Celelalte carieri mai mult sau mai puțin stau departe de inima și de sufletul poporului, și este imposibil, ca altcineva să pótă penetra în tainele și în ascunsele inimilor ca preotul nostru.

Sunt multe mijlóce educative, multe ocaziuni binevenite, și de și póte să dea directive și să pregătéscă terenul spre o emancipare în cele culturale, în cele naționale și în cele economice, de sub influințele stricăcióse ale străinilor.

Nici un popor n'a avut să sufere atâtea ispite, atâtea încercări de a-l trage pe sfóră ca poporul nostru.

Până acum retras la sate, străinii n'au putut să-l strice și demoralizeze cum ar fi dorit.

Comunicația de ađi înlesnitóre face posibil tuturor veneticilor să străbată până în coliba lui, și în sanctuarul curat familiar aruncă vermale otrăvitor al indiferentismului față de ce are mai scump, față de biserică și școlă, aceste redute menite pentru apărarea noastră.

Cu șópte viclene, cu ademeniri, cu vorbe dulci, că n'au să mai dee nimic pentru biserică, nimic pentru școlă, nimic pentru preot,

nimic pentru învățător, întră acești lupi în piele de miel în staulul nostru și încep a face stricăciuni, încep a introduce destrăbălare și chiar ură față de școlă și de cel-ce e chemat să dea și reverse lumină în tinerimea noastră.

Ni se spun casuri concrete de cătră ómeni de tótă încrederea, cari ne pun pe gânduri și ne îngrozesc vedând la câte vexațiuni și ispite este espus poporul din partea dușmanilor nostri seculari. Și dacă ispita se mai ivesce și furișeză ici coala și în câte un chip al confrăților nostri, cari au părăsit legea străbună și paradează cu catolicismul la tótă buna ocaziune, avem idee clară despre situația grea în care se găsește biserica și despre lupta ce trebuie să o purtăm, ca să eșim biruitori.

Lupta ni-e impusă, noi nu o căutăm, dar nu ne putem da în lături când e vorba de apărarea celor mai sfinte așezăminte ale noastre: de limba și legea noastră.

Scăderi primejdióse.

Intre multele calități bune și vîrtuți ereditate din strămoși, avem noi Români ó sémă de scăderi, cari ne îngreunéză mersul spre progres.

Dacă aceste scăderi ar fi sporadice, s'ar fi încuibat numai în anumite părți și clase de ómeni, ar mai trece, însă ni-e témă, ca

ele să nu devină un morb general, de care să se molipsescă întreg corpul nostru național.

E vorba de materialismul care s'a încuibat în o sémă de ómeni și mai ales în preinși fruntași de ai nostri, cari par a nu avé nici un interes pentru cele-ce se petrec în jurul lor, ci sunt mulțămiiți dacă lor le merge bine și pot duce viétă cu ticnă.

Cum s'a putut molipsi o parte chiar din fruntași nostri de acest morb pare un ce neesplicabil. Am fost totdeuna seraci, îmbuibarea nu o am cunoscut, confortul nu l'am căutat, lucsul l'am combătut, și cu tóte aceste virtuți ereditate din strămoși, parte însemnată din ai nostri atât de puțin spriginesc mișcările culturale, atât de puțin interes arată față de diaristica noastră, încât aproape tóte, dar' tóte diarele nóstre lucră cu deficit și dacă n'ar mai pune mâna în buzunare grupurile ori proprietarii cari le susțin, ar trage de mórte.

Ni-se spune de cătră cei trași la dare de sémă „*nu pot frate, am copii, am cheltueli cu ei la scólă și nu mai ajung*“.

Și acéstă scusă o auđim în tóte ȓilele, o auđim dela preoți bine situați în cele materiale, ni-o spun învėtųtorii cei din era nouă, nu cei cari aveau câte 50—60 fl. plată la an, ci cei cu câte 3—400 fl. salariu fundamental, cei-ce au un cuincuenal, cei-ce reclamă bani de quartir și lemne, grădină de legumi în mărime de 800□° cum prescrie legea, și cari în moment ce nu le faci pe

voie, sunt în stare să alerge la organele străine, ca să-și valideze aceste drepturi înscrise în legile țerei, ori poate biserica ori nu poate.

Proprietarii de pământ, neguțătorii, până și advocații par a se molipsi și ei de acest morb, nici pe la ei nu află diare, și dacă totuși află la unii, aceia nu sunt regulă generală, ci nisce excepțiuni onorabile.

Cum că sub atari împrejurări nu poate fi vorbă de progres mai intensiv, de progres cum noi am dori să-l vedem realizat pe toate terenele vieții publice, este pe cât de adevărat, pe atât de întristător.

Și oameni cari se dau înderēt când e vorba de a sprigini diarele, noi credem, ba suntem convinși că nici alte întreprinderi nu sunt în stare să le spriginescă.

Din contră, restrânși la vederile lor înguste, la cercul strimt de idei în care se învârtesc, acești oameni sunt necapabili de a se entusiasma pentru o cauză mai mare și de un interes ce trece peste sfera de interesele proprii.

Dacă aceste scăderi le-ar avea și poporul nostru, dacă și el ar fi atât de egoist, atunci am găta cu jertfele multe, cari le scie aduce când e vorba de zidirea unei școle ori biserici, și cand e vorbă de a se achita de datorințele ce le are către biserică și școlă.

Din norocire poporul nostru nu e încă molipsit de acest morb primejdios și necurat.

Avem doveđi, cari ne storc uimirea, vędęnd cum poporul ia asupra sa sarcine de cęte 10—20 Cor. pe un řir de ani, ca sę zidęscę o bisericę ori scółă, avem doveđi, cę sunt ținuturi întregi cari susțin scólele confesionale numai din repartiții pe popor de cęte 4—10 Cor. la an, salariul învățătoresc îl plătesce fără murmur, când D-đeu îl binecuvęntă cu róde, ři cu tóte ademenirile nu apelęză la ajutoriul de stat, ce li-se pune cu înbelșugare în vedere, pentru-că a înțrat — nu fără temei — gróza în popor, cę statul, dacę dă ajutoriu, ađi-máne cere în schimb, ca sę pună el învățator pe cine vrea, ři cel pus de el are ęrășii sę propună în limba, în care îi vor porunci stăpânii ca sę propună.

Dacę dar poporul nu se dă în lături față de atari jertfe, scusele preoților, învățătorilor ři cęrturarilor nostri preste tot nu sunt motivate, ci din contră, aruncă o umbră asupra lor ři i presentă îmbrăcați în haina cea urită a egoismului, a acestui pęcac care dacę se încuibă la un popor îl nimicesce ři duce la perire.

Nu suntem noi puși sę facem reclam pentru abonarea ąiarelor, avem însę hotărit dreptul sę cerem, ca un om cu pretenții de a fi socotit între ómenii de frunte, sę aibă un ąiar la casă, ca sę fie în curent cu lucrurile ce se petrec în lume, ři mai ales avem dreptul sę pretindem, ca preoții nostri sę nu se lipsęscă de binefacerile unei lecturi continue, ca cel puțin în cele bisericesci ři scolare sę

țină pas cu lumea, care progresază și nu stă și ea în loc, ca să se mire alături cu cei ce cască gura.

Și același drept îl avem față de învățătorii nostri, cari fără cetit în continuu, uită cele învățate și decad după vreme, încât nici oficiul și chemarea lor sublimă nu și-o mai pot împlini cuviincios, dar' nici în societate nu mai pot avea rolul de fruntași și conducători. Și noi la tot cazul insistăm, ca preoții nostri, învățătorii nostri să nu scape din vedere chemarea lor, misiunea lor cea sublimă de a fi totdeauna în fruntea mișcărilor și ninsuințelor noastre culturale, totdeauna în curent cu cele ce se petrec și a nu perde din vedere nici pe un moment, că ori ce stagnare e aproape cu nimicirea noastră, cu mórtea noastră.

Ni-se impune să ținem în evidență mersul de desvoltare al ómenilor nostri.

Pentru cei buni și curați vom avea cuvinte de laudă și îmbărbătare, și spriginul la vreme de nevoie n'are să le lipsescă, pentru cei ce bat căi próste și nu vor să mérégă în rënd cu lumea, vom căuta, ca să-i desmetecim din amortéla în care i-a împins pécatul, fie și prin aplicarea de mészuri mai radicale decât duchul blândetelor, care aplicat pán' aci nu a prea dat róde îmbelșugate.

Emigrarea țăranilor nostri în America.

Neîntrecută și proverbială a fost dragostea cu care s'a alipit țăranul român de vatra strămoșască.

Nici jugul cel greu al iobăgiei seculare, nici tractamentul din sémă afară aspru și neuman al ciocoilor nostri, nu a fost în stare să'l facă să-și părăsescă patria.

În sufletul acestui popor s'a plămădit poesia „*fie pânea cât de rea, tot mai bine în țera mea*“, și poporul a rămas consecuent principiilor sale de a rămâne acasă în țera lui.

Așa a fost până bine de curând, — pentru-că petrecerea unei părți a locuitorilor mărginași în România pe câte un an, ici-colé și mai mult, noi nu o am considerat de emigrare, ci mai mult a fost câștigarea mijloacelor de a susține pe cei rămași acasă și unii din ei pe lângă acesta au mai făcut și stare.

Alt caracter serios au emigrările de acum ale țăranilor nostri.

Greutățile vieții, impositile grozave cătră stat, municipiu și comună le-a făcut traiul nesuportabil, și sunt siliți ómenii în etatea cea mai frumoasă formal să iee lumea în cap.

Din comuna fruntașă Pianul-de-jos au trecut în America peste 40—50 bărbați în flórea vârstei lor, ca să agonisescă cele de lipsă pentru traiul vieții.

Sunt între ei și câțiva Sași — dar majoritatea celor emigrați o dau Români.

S'a dus cu mare greu capul de familie și cu cheltueli de aproape 300 coróne, pe cari le-a făcut pemnorând locuri, sau vîndînd cea din urmă vacă din ocol.

Curtea a rămas pustie, iarba crește în ocolul țeranului, unde odată se învîrtiau câte 4 boi, și tot atâta junci și vaci cu lapte — iar copii și mama așteptă ca tata să agonisescă parale și să le trimită bani de drum.

Cei dela Budapesta nici nu cunosc stările nesuportabile și cel mult se gîndesc cum ar puté ocroti pe Sécui, acești fii răsfațați din patrie, — dar se cugete la Români, la sórtea lor, la îmbunătățirea stării lor economice, puține glasuri autoritative am auzit, ca și cum Români n'ar avé și ei titlu să fie considerați și să li se facă posibil traiul în țera lor.

Budgetele statului an de an cresc, plățile oficialilor se urcă, teatrele maghiare trebuie și ele dotate binișor din vistieria statului și câți funcționari de trébă, și fără trébă, câți împiegați cu sinecure grase, de toți se îngrijește cinstita stăpânire, numai țeranul, el sermanul e dat uitării.

Și emigrările spre America nu sunt sporadice, ci au luat dimensiuni înfricoșate, se lătesc pretutindenea în Ardeal în paguba țerei și în paguba elementului nostru, care constitue marea majoritate a populațiunii.

Față cu acest simptom nefavorabil pentru noi trebuie ca din bun timp să luăm tóte măsurile de precauțiune ca poporul să pótă trăi acasă.

Ziarul nostru ani de-arândul a arătat că poporul cu vederile de până aci nu mai pôte acoperi cheltuelile sporite și nu mai pôte mulțumi trebuințele potențate.

Am indicat ómenilor nostri să îmbră-
 țoșeze meseriile și comerciul, 'i-am conjurat
 să nu înstrăineze un petec din pământul
 strămoșesc și să țină cu evlavie la ori-ce gliă
 erezită — și mai ales le-am dat sfatul să
 caute ca să nu se încuibe în mijlocul lor
 elemente străine, cari îi store până la mă-
 duvă și le iau fără milă bucatele din coș,
 laptele din gura copiilor și pe urmă și că-
 suța, care le dădea adăpost și pentru moșii
 lor, era un cuib de fericire, pe lângă tóte
 greutățile ce isvoreau din legile escepționale
 și barbare.

Am dat sfatul nostru prietenesc și celor
 din fruntea parochiilor nóstre să aibă grijă,
 ca să nu se risipescă turma, și le am pus
 în nenumărate rânduri la inimă să urce trep-
 tele amvonului și de acolo să propoveduiască
 pacea, buna înțelegere, cruțarea, mulțumirea
 cu puțin.

Am atins córde pentru unii neplăcute
 ca să înceteze cu multele obiceiuri rele la
 ospete, cu zilele de cap și la petrecerea la
 mormânt a iubiților reposați cu cheltueli,
 cari de multe ori nu au nici un rost și în-
 teles, și cel mult se satisface unei ambițiuni
 deșerte. —

Am păcătui dacă nu am constata că
 glasul nostru în multe părți a fost ascultat

și urmat — iar rezultatele se manifestă în bunăstarea și mulțumirea poporului.

Suntem dureroși atinși, că nu toate organele noastre, nu toți conducătorii nemijlociți ai poporului au înțeles glasul nostru.

Avem din nenorocire oameni în fruntea comunelor noastre bisericesci, cari în prima linie cred ca se'și vadă de ale lor interese și socoteli.

Avem oameni, cari cred, că afaceri de natură economică nu au de a face cu chemarea preoțescă și din credința acésta greșită resar multe calamități și între acestea și emigrarea poporului spre America.

Să nu învinuim numai statul și organele lui ci să recunoșcem, că o parte mare din calamitățile ce ne vin pe cap, ni le cauzăm noi înșine.

Prin indolență ori nesciință, puțin împortă, destul că noi de multe calamități am puté feri poporul, decât ne am pune toate puterile, tot sufletul nostru ca să-i fim de ajutor și de folos.

Frasele acele banale, că poporul nu ascultă nu au nici un temei.

Să ne vadă numai poporul, că îi vrem binele, că suntem desbrăcați de orice interese personale, că suntem în stare a ne pune și viața pentru popor, și poporul ne va urma cu drag și am avé în curând mulțumirea sufletescă de a scóte pe mulți din ghiarele pierii, ér calamitatea emigrărilor și alte nevoi ce bântue vor înceta de sine.

Sașii în lupta deschisă cu guvernul.

Compatrioții nostri Sași au abandonat politica de oportunitate observată până aci în toate chestiunile mai importante și desfășurată pe întregă linia o luptă de apărare cât se poate de fățișă în executarea legii despre numele comunităților.

Representanțele din Brașov, Sibiiu, Bistrița au premers, ca de regulă, cu exemple bune, ér orașelele mai mici, jaluse și ele pe numele lor istoric, au stărut cu tótă tăria convingerilor, ca orașele lor să rămână neștirbite în folosirea numelor străvechi.

Tendința acésta a Sașilor a fost spriginită de Români cu o loialitate neexceptionabilă și cu o desinteresare, care nu o află așa ușor la alt popor, ca la poporul românesc.

Ómeni, cari ar voi să tragă din acésta procedură a Românilor consecințele logice, ar trebui să vină la convingere, că a bună sémă va fi existând vr'un pact între Români și între Sași.

Lumea reală cu greu își va puté închipui, că spre pildă Români din Brașov s'au hotărît să spriginéscă argumentele Sașilor, după ce ei tot așa de bine se puteau alătura la părerile Maghiarilor, mai ales, că în cazul de față numirea oficială ce o reclamau Maghiarii trebuia să convină mai bine Românilor decât numirea germană.

Cu tóte aceste noi știm cu tótă hotărîrea, că între Români și Sași nu a fost și nu a premers nici un înțeleș.

Românii, ca ómeni de ordine, ómeni cari nu vor sã facã nedreptate deapropelui, sciu și nu fac nici un secret, cã orașele cu populațiune sãsescã le-au întemeiat Sașii. Chiar și dacã acele ținuturi înainte de Sași ar fi fost locuite de alți locuitori, cari nu puteau fi decãt Români, totuși, Sașii prin industria lor, prin cultura lor, prin sirguinta lor și prin școlele lor le-au fãcut aceea ce sunt: *poziții respectabile sociale și culturale.*

Indatã ce recunoscem noi acest adevãr istoric, urmẽdã ca o consecință firescã, cã noi nu puteam sã intrãm în tãrg asupra numirilor și nu ne convenia sã spriginim tendința aceea uritã, care se manifestã mai ales în cercurile șovinistice maghiare, de a schimba fãrã nici un motiv numele orașelor, satelor, munților și apelor.

Scim noi, cã țera nãstrã are cu mult mai mari rane de vindecat și cu mult mai grave bóle de lecuit, decãt durerile aceste nãscocite în capete ferbẽtate și creeri smintiți.

Noi deja la plãsmuirea legii luaserãm poziția hotãritã contra tendințelor de a maghiarisa locurile, tendințe condamnabile din multe puncte de vedere chiar și în interesul statului.

Se înțelege, cã glasul nostru nu putea fi aprețiat fãțã cu reclamele celor dela *Eke*, cari mai mult au solicitat pe cei dela cãrma statului în direcția acãsta pãcãtósã.

Ei bine, acum au sã secere fructele muncii lor. Un oraș póte avé dupã lege numai un nume oficial.

Numele acela îl dă ministrul de interne al țerei după ascultarea prealabilă a reprezentanței comunale și municipale.

Reprezentanțele orășenesci din Ardeal au glăsuț fără să se conformeze vederilor celor dela *Eke*, ci au scos documentele și scrisorile vechi din archive și au dovedit că numirea orașului pôte fi de pildă numai Hermannstadt.

Va hotărî ministrul țerei altcum?

Se pôte, și noi nici nu ne îndoim, că în unele casuri ministrul va ceda direcțiunei șovinistice, dar ca să trecă preste tôte conclusele luate cu însuflețire și unanimități, noi nu o credem să o facă un ministru, care a pus în programul seu de lucrare cuvinte sânte: „*lege, dreptate și echitate*“.

Organele șoviniste vor striga „trădare“, diare ca „*Magyar Szó*“ vor căuta să învenineze și mai mult raporturile între cetățenii patriei, și guvernului cu provocare la legea sancționată îi va fi ușor să apere punctul de vedere cel corect și legal.

În ce poziție va ajunge guvernul când ar fi ispitit să anuleze tôte conclusele și să accepteze vederile domnului Jekelfalussy, șeful biroului statistic al țerei, carele mânat de tónele șovinismului cu o trăsătură de pênă a șters tôte numirile germane din Ardeal, și le-a înlocuit cu cele néoșe-maghiare.

De sigur că în o poziție cât se pôte de falsă și va provoca furtuni, cari i-se vor descărca în cap cu putere elementară.

Intrégă presa germană din Germania va sări în ajutoriul compatrioților nostri Sași în lupta ce o pörtă pentru conservarea numelor istorice ale orașelor întemeiate și aduse de ei în starea înfloritöre de ađi, și vom avé noi privelisceea unei lupte, din care stăpânirea se va alege cu o rușine și va căde învinsă.

Un guvern cum este al domnului Széll noi nu credem, că va împinge lucrurile în direcția acésta fatală, mai ales prevădënd cu siguritate matematică eșecul moral și pe urmă retragerea rușinösă.

Acésta moștenire neplăcută i-a rămas guvernului actual dela antecesorul seu, și vrënd-nevrënd guvernul e silit să execute legea.

Din punct de vedere de tactică, probabil că rezoluțiunile ministrului n'au să urmeđe curënd, cel puțin nu vor urma până nu s'a votat bugetul și nu au premers alegerile pentru un nou ciclu de 5 ani.

Că totuși au fost întrebate reprezentanțele, este éráși numai o tactică din partea celor dela guvern, ca să arete celor din opoziție, că se fac tóte pregătirile pentru executarea legii.

Atárnă mult, fórte mult dela constelațiile favorabile ori nefavorabile în cari se va găsi guvernul când va avé să se pronunțe în meritul numirilor.

O crisă neprecalculabilă în Austria, nisce complicații externe, o sdruncinare totală a

finanțelor în urma catastrofelor dela bursa din Berlin, pot se dea în alte direcțiuni lucru de ajuns guvernului, decât ca să-și bage mâinile în foc și să se opărescă.

În Ungaria sunt multe legi neexecutate până ađi, cum e și legea naționalităților, a cărei executare noi o solicităm înzadar de preste trei decenii, de ce nu ar rămânea și această lege pentru schimbarea numelor, o lege care să amintescă generațiilor viitoare, că în Ungaria a fost timp, când ministru-președinte Bánffy și sub a lui ocârmuire s'a putut vota o lege, al cărei rost nimenea nu-l înțelege și când era să se pună în praxă s'a observat câtă înțelepciune cuprinde proverbul român: *„un nebun aruncă o pētră în fântână și dece înțelepți nu o pot scóte afară“*.

Universitatea sásescă.

Compatrioții noștri Sași, odinióră factori însemnați în viața publică de stat, și mai ales în Ardeal cu rol de conducători, au pierdut și ei aprópe tot terenul de sub picioare — nu numai în cele politice, dar' și în cele ale comerțului și industriei, cari erau până în deceniile din urmă aprópe exclusiv în mâinile lor.

Li-a rămas însă compatrioților noștri deschis terenul cultural și în punctul acesta ei nu se lasă să fie întrecuți de nimeni.

Școlile lor sunt bine îngrijite, profesorii lor ómeni cu cultură superióră, clerul lor bine dotat în tótă privința și superior clerului celorlalte confesiuni.

E și natural, ca așa să fie. În virtutea privilegiilor lor ei au sciut să adune din ze-ciuelile scóse dela toți locuitorii și în urmă din rescumpărarea acestora prin statul ungar sume enorme de bani, cu cari remuneréză serviciile celor puși în slujbe bisericesci cu o munificență rară și neobicinuită la noi în patrie.

La rëndul lor beneficianții bisericeii și mai ales preoții și profesorii se légă cu trup și suflet de biserică și neam și muncesc cu interes vedit la ridicarea și înaintarea popo-rului săses.

Fără mijlócele acele colosale li-ar fi fost imposibil să țină piept cu atacurile ce s'au îndreptat asupra lor cu începere dela timpul principilor calvini din Ardeal, cum și în timpul din urmă dela inaugurarea erei dua-listice, ci legați de mâni și de picióre, vrënd nevrënd ar fi cădút pradă amalgamisărei atât de mult sprijinită și dorită de tóte guver-nele maghiare, câte s'au perondat și cari nu cunosc alt principiu mai salutar, de cât des-brăcarea popórelor conlocuitoare de idiomul lor național.

La mijlócele de cari dispune biserica le vine bine în ajutor averea universității săsesci și a celor șapte județe, administrată de o corporațiune care an de an își ține ședințele

aici în Sibiiu și în anul acesta chiar în zilele aceste.

Averea acésta de-și este de drept a tuturor locuitorilor cari constitue fostul fund regiu, — totuși de fapt se folosește aprópe exclusiv tot numai în scopuri culturale naționale săsesci.

De aici urméză, că la compatrioții noștri Sași aruncurile și repartițiile nu sunt cunoscute, dispunênd ei în dragă voie fie din fondurile culturale centrale bisericesci, fie din fondurile universității, de atâtea mijlóce, ca să nu aibă lipsă a îngreuna poporul cu nici un feliu de dare culturală, de-și poporul săsesc cu hotare roditóre și estinse, cu pășunate cât veți cu ochii, cu păduri seculare, cu venite din mori și regalii, mai ușor și fără nici o greutate ar puté suporta miseriile aruncurilor, de cum le pot suporta credincioșii bisericeii nóstre, cari tóte, dar' tóte trebuințele culturale le acopër din puținul ce dă Dumneđu și mai cu sémă din greaua muncă cu pálmile.

Guvernul lui Tisza 'și asigurase o ingerință mare în administrarea averii universității săsesci, și asigurase și minorității reprezentată prin câte doi Români din numărul de 20 al membrilor, cari constituiesc adunarea generală un feliu de drept, după care ministrul puté să apróbe și votul minorității și să doteze și în virtutea aceluși vot câte o școlă óre-care cu cote permanente.

Votul acesta al minorității era și supărător și jignitor pentru compatrioții noștri Sași, cari erau dedați să privească averea universității ca o avere de care pot dispune după plac.

După căderea lui Tisza, cel dintâiu lucru ce au putut face Sașii a fost să se împace cu guvernul cu ori-ce preț.

Sașii au intrat în partidul guvernamental au sistat atacurile în foile din Germania, și în schimb li-s'a dat voie să modifice statutul de organizare al universității săsesci.

În statutul modificat și aprobat de contele Iuliu Szapáry, dreptul minorității a dispărut, majoritatea votează după cum 'i place ajutóarele și budgetul, ministrul îl ia simplu la cunoștință și conclusele se pun în lucrare chiar și înainte de a sosi luarea la cunoștință.

Cu toate aceste drepturi garantate în statutul nou de organizare, adunarea generală până acum nu a abusat de acest drept, ci a votat și comunelor noastre românesci unele ajutóre moderate pentru susținerea școlilor și salariul învățătorilor. Ar pute fi însă și mai generoși compatrioții noștri, mai ales având în vedere sutele de mii, cari le votează exclusiv numai pentru școlile lor, și trebuințele ardetóre cari le au comunele noastre bisericesti din fundul regiu.

Cu dotațiunea școlii de agricultură din Mediaș, cercetată de foarte puțini elevi, dacă ar voi universitatea, ar pute pune basă solidă la cel puțin 30—40 școle românesci din fundul

regiu, și compatrioții noștri ar face un act nu numai de o importanță epocală, ci și-ar asigura pentru toate vremile stima și recunoștința noastră, a celor ce luptăm cu atâtea greutăți la susținerea școlilor.

Actualul comite al națiunii săsesci d-l Thalmann este unul din cei mai luminați bărbați ai compatrioților noștri Sași, cunoște și greutățile noastre, durerile noastre, și este în plăcuta poziție de a ști dela alt loc, dela comitetul administrativ, ce luptă grea ducem noi și cât e de stors poporul cu sarcini și impozite culturale, și astfel ar pute să-și facă un nume neperitor în analele vieții noastre culturale, când s'ar dovedi ca un mentor al atâtor școle amenințate și periclitare.

Și compatrioților săi nu li-ar face absolut dar' absolut nici o nedreptate, și pentru scopurile lor culturale încă ar rămâne destule sute de mii, și noi numai bucura ne-am pute, că ni-se ofer mijlocele, ca împreună să ținem pept atacurilor și să facem față situațiunei în care se găsesc cele mai multe școle amenințate și periclitare.

Casa națională.

Sunt fără indoială multe trebuințele, a căror îngrijire cade în sarcina noastră, a Românilor din Ardeal și Ungaria.

Popor, ținut sute de ani de-arândul înadins la întunec și robie, avem să reparăm

multe greșeli din trecut și să astupăm multe lacune, ca să putem să ne achităm cu demnitate de datorințele ce avem.

Accentuăm deci și cu multă tărie, că ținem să ne afirmăm pe toate terenele vieții publice și că nici o jertfă n'are să ne oprască în avântul și în dorul nostru cultural, mai ales când e vorbă de cinstea noastră, de reputațiunea noastră națională.

Intre aceste afirmări, pân' la fapte vedem un contrast isbitor, și câte odată revoltător.

Ca în multe de toate, acesta aparițiune stranie o vedem și la ridicarea Casei naționale, pentru care, comitetul central al asociațiunii a luat toate măsurile ca să se facă, executând cu precizie un conclud al adunării generale ținută la Mediaș în 1897, și luându-și refugiu la un mijloc, prea usitat la alte popóre de a arangia loterii în favorul întreprinderilor culturale și umanitari.

Sciam că ómeni de bine n'au să pună pondul pe eventualul câștig — pentru-că scopul nu a fost și nu este să asigure în prima linie câștiguri pentru toți cari spriginesc întreprinderea, și sciam că pentru câștig material și din îndemn de câștig pot să spriginescă întreprinderea numai ómeni séu cu mai puțină pricepere, séu póte că ómeni, cari nu înțeleg pe deplin rostul întreprinderii, și țin sémă numai de interesul lor propriu.

Ce sciam cu siguritate și pe ce ne basam mai mult a fost, că avem o clasă de ómeni inteligenți cari vor da tot sucursul lor în-

treprinderei, cari vor jertfi în scopul arătat și vor face ca în cercurile cele mai estinse, în fie-care familiă română cu ceva stare, să se străcure câte un los ori două pentru ridicarea acelei case, unde avem să aședăm tóte reminiscențele trecutului nostru sbuciumat, unde să păstrăm portul nostru național genuin, casă pe al cărei prag trecând, să găsim tot ce ridică mândria nóstră, tot ce ne póte inspira încredere în viitoriul nostru.

Nu ne era permis pe un moment să ne și închipuim măcar, că s'ar fi aflând ómeni cu pretensii de cultură, ómeni în poziții sociale distinse, ómeni, ridicăți la starea actuală din miseriă, cari să nu-și țină de o plăcută datorință, că pot pune și ei o mică petricică la ridicarea acestui altar național.

De ce să nu o spunem, de ce să ascundem trista realitate, că calculii nostri au fost în parte greșiți. Avem ómeni puși sus, fórté sus cari stau indiferenți față de întreprinderea comitetului, avem ómeni cu frumoșe averi, cari nu au luat încă nici un singur los, avem ómeni cari și împlinesc cu gura numai datorințele naționale, dar când e vorba la fapte, când au să pună mâna în busunar stau departe și sunt mulțumiți, că 'și pot mulțami ale lor trebuințe egoistice, ómeni, cari fac asemenea bogatului din evangeliă, — gândindu-se cum să strice coșurile și mai mari să le facă, ca să între tóte visteriile adunate, — făr' să se gândescă — nebunii — că va veni dreptul judecător să céră sémă de faptele lor.

Nu odată am condamnat aceste porniri pătătoase și nu odată am infierat în colónele diariului nostru acest indiferentism însoțit de cel mai cras egoism.

Popóre tari, popóre cu trecut și cu tot felul de instituțiuni 'și pot permite lucsul să mai și odihnască, să stea și la o parte pe o vreme, noi însă nu putem un moment pausa, fără să comitem păcatul sinuciderii proprii.

Cine va ținé sémă de noi, cine va sta cu noi de vorbă și ne va lua în socotință, dacă am lăsa să trecă, câte o generație întrégă, fără să putem dice „acesta e lucrul nostru, productul muncii nóstre, productul entusiasmului nostru“.

Sașii, o mână de ómeni, au ridicat Episcopului Teutsch monument — noi Români din o întrégă metropoliă, nu putem să facem același lucru pentru acel ce ne a restaurat metropolia, și ne a asigurat drepturi înscrise în „magna charta“ numit statutul organic și ne a pus stăpâni pe sórtea nóstră, scoțându-ne de sub ierarchia Sêrbilor și aședându-ne la un adăpost sigur, în fortăreță tare cum e biserica ortodoxă română națională, învidiată ađi de dușmani vėđuți și nevėđuți.

Ei bine, dacă odată am făcut un pas hotărît, dacă ne am angajat să ducem la îndeplinire un lucru măreț — este óre cuminte, este óre frumos, ca unii dintre noi să pună mâna la șolduri, alții să se bucure în ascuns, dacă cumva întreprinderea nu ar avé tocmai rezultatul închipuit și contemplat?

Stă bine unor fruntași să se subtragă dela datorința națională ce o au față de întreprinderea din vorbă și să restituie pachetul cu losurile fără să-l desfacă și să rețină pentru sine o parte dacă nu toate? —

E procederea acésta loială — și nu merită ea să fie înfierată ca o procedere urită și condamabilă, mai ales, când ea se manifestază la bărbați de înaltă poziție, cari țin să fie socotiți între cei aleși, între cei de frunte? —

Până la un loc înțelegem pe cei cari din început nu au simpatizat cu întreprinderea și cari ar fi dorit ca să ne apucăm de alte lucruri, după a lor părere, mai intețitoare, că nu se îmbuldesc cu dragostea lor să asigure o reușită splendidă.

Dar, ca ura și pisma să-i stăpânescă și acum când *Casa națională* tot are să se zidescă mai curând ori mai târziu, și ca din ură și pismă să nu continue cu nimica, ba să facă și propagandă contra întreprinderii, acésta nu o înțelegem și ne cuprinde mirare, că se pot afla între Români ómeni atât de mici de suflet și mari de patimi când una să fim, una să gândim, și umăr la umăr să întimpinăm toate greutățile ar fi cea mai frumoasă problemă a noastră ca se ajungem la liman.

Să vede că nu ni-e dat nouă Românilor să putem toți împreună face lucruri mai mari.

Unii împedecă întreprinderea din ură și pismă, unii prin indiferentism păcătos ér la alții entusiasmul se vede a fost numai un

foc de paie, care s'a stins deodată cu flacăra ce a erupt pentru un moment.

Și unii și alții și toți împreună n'au să fie socotiți decât de ceia ce sunt, de ómeni, de cari ar fi bine să numărăm cât mai puțini între noi. Așteptăm încă câte-va zile și ne vom face séma cu toți, punând la o parte ori-ce considerații. Lumea nóstră trebuie să scie și să cunóscă pe cei ce pun umăr la umăr ca să facă ceva — și pe cei ce ne pun bețe în róte, ca să nu se facă nimica bun și folositor.

Adunarea Asociațiunei la Băile Herculane.

Dela modificarea statutelor, Asociațiunea se pregătesce pentru a treia óră a eși din părțile înguste ardelenene și a-și ținé adunarea generală în părțile ungurene.

Manifestațiile grandioase dela Lugóș, adunarea imosantă dela Beiuș, ne dau garanții că adunarea din est an, va fi și ea una din cele mai splendide și se va înșira cu vrednicie în rëndul adunărilor nóstre culturale de primul rang.

Și e firesc și natural, ca Români să se grupeze la o lucrare culturală comună și mănósă, cum ni-o ofere Asociațiunea, instituție, în care ne putem afirma ca element de cultură afară de barierele confesionale, cari ne despart și durere ne fac uneori imposibilă o lucrare mai mănósă mai ales în



cele scolare prin nefericitele comune amestecate cu credincioși de ambe confesiunile.

Departate de noi să amestecăm amarul și durerea ce o simțim de câte-ori vedem intenții bune zădărnicate prin luptele confesionale, de astă dată voim și dorim să ne manifestăm éráși, cum se cuvine să se manifesteze Românii la zile mari și în timpuri grele ca cele prin cari trecem.

Conscii de răspunderea mare ce o avem, de a contribui la ridicarea némului din care facem parte, ni se impune datorința să apelăm la toți frații de un sânge și de o limbă, ca să se înroleze sub stindardul Asociațiunei, stindard purtat cu atâta vrednicie aprópe 40 de ani.

Dacă Asociațiunea nu ar avé nici un alt merit și titlu de a fi — nedisputabilul merit al ei este, că țintesce să apropie pe frații de un sânge, chemându-i pe toți la binefăcétórea lucrare comună de a ridica cultura poporului. Și cultura stă în strinsă legătură cu bunăstarea materială și morală, cu consolidarea nóstră internă, cu lepădarea păcatelor învechite și adoptarea unor vederi și moduri de procedare mai raționale în modul nostru de gândire, în modul nostru de traiu, în modul nostru de a ne afirma și a trăi cu vrednicie.

Vast și multămitor teren de muncă pentru toți cei ce se întereséză de progresul poporului, de binele lui și de scăparea lui din ghiarele perirei.

Și terenul acesta vast, chiar și după o activitate de 40 ani stă în multe părți înțelenit și părăginit.

Satele noastre sunt ca și în trecut tributare streinilor, cari se înavușesc din munca țeranilor noștri, poporul nostru dela orașe decade în cele materiale și morale, școlile noastre avisate numai la spriginul poporului sărăcit, nu pot ținea concurența cu școlile statului înființate pentru alte datine și moravuri streine de inima și de sufletul nostru.

Ori cât am fi de optimiști, ori câtă nădejde avem în hărnicia poporului, în sentimentul lui de a conserva cele erezite din moși și strămoși, totuși nu ne e permis să mai perseverăm la ținuta cât se poate de indiferentă de pân acum.

Cărturarii noștri aș se plece Duminecile și serbătorile la sate să între în biserici și în adunări de popor și acolo să propoveduiască poporului, că a sunat ora perirei, decât nu sprijinesce școla, dacă nu se lasă de deprinderile rele, dacă nu abandonază birtul și dacă nu îmbrăçoșază tot felul de meserii, căutând să cucerească terenul până aci ocupat numai de străini.

Cu deosebire locuitorii români dela orașe trebuie spriginiți cu fapta și cu cuvântul ca să nu și vândă ultimul petec de pământ, trebuie încuragiați și îmbărbătați, puși la cale să înființeze societăți de temperanță, societăți de lectură, societăți și reuniuni de înmormântare, abandonând multe lucruri

costisitoare din programul lor de traiu și îmbrăcăminte.

Revenind poporul la traiul simplu, la îmbrăcăminte solidă, curată, țesută de mâna femeii române, — l'am mântuit; — lăsat pradă curentului blestemat de acum pierе în noianul miseriei și întunerecului. Am fi lași și vrednici de osândă noi cărturarii, dacă nu am înțelege rostul cel avem în mijlocul poporului. Preotul ca și avocatul n'au să se cugete numai la venitele stolare și es-pensele grase licuidate și acordate, ci să mai cugete și la viitorul poporului, la regenerarea lui, și la punerea lui în condiții mai favorabile materiale și morale.

Asociațiunea noastră culturală își va împlini misiunea numai lucrând și în direcțiunea acésta prin aleșii sei, prin reprezentanții sei, în toate centrele locuite de Români.

E nepotrivit mijlocul de a forța colecte în popor pentru Asociațiune și a ne folosi mai ales la adunările cercuale pentru câștigarea de membrii ajutători din popor.

Adunările cercuale trebuie să aibă alt program de lucrare.

În o comună să încurajăm pe ómeni ca să ridice și susțină o școlă bună și colecta să o facem în scopul aceleia premergând noi cu exemplu deschizându-ne și pungile, în alta să-i împintenăm la îmbrățișarea meseriilor punând în faptă la cale ca 2—3 tineri să-i plasăm la măestrii buni, în ceialaltă să

punem la cale împăcarea ómenilor și încetarea dușmăniilor dintre fruntași atât de păgubitoare pentru ori ce comună, și să nu fie o comună, în care adunarea să nu fi lăsat urme neperitoare și rezultate pipăibile în poporul de acolo.

Chemat la conștiința de sine, îmbărbătat și încurajat poporul spre cele bune și folositoare, veni-va tēmpul să sprijinēscă și poporul mai cu inimă școlă sa, biserica, biblioteca poporală din comună, — și spriginind acestea, spriginesce și scopurile urmărite de Asociațiune.

Mai ales rapórtelē cele seci, vorbirile de deschidere lungi și monotone au să lipsēscă fiind și ele cauzele, cari fac în unele locuri ținerea adunărilor nepopulare, ba chiar și desgustă pe popor făcēndu'l să se ferēscă a le cerceta, ca pe niște adunări, cari după a lui părere nu-l privesc și nu sunt făcute pentru el.

Și să nu crēdă cineva, că poporul nostru n'ar avē dreptate.

Ce interes póte el avē dacā se dă ori nu se dă absolutoriu cutărui cassariu, că se votēză paușal pe séma biuroului în suma cutare, că să cetesce proiectul de budget, și se apróbă rațiociniul despre o avere, care nu e a lui — și el n'a contribuit la ea, nu-ți cere nici sēmă de lucrurile ácestea — și totuși cu d'alde áceste se petrece timpul ér ómenii își perd paciința părăsind ședința.

Și cum se se și încălzescă ómenii în câte un despărțemânt când la conducere se înbulzesce cutare om, neiubit de nimenea, hulit de toată lumea, fără credit înaintea poporului, fără vază și reputație de om cinstit în întreg jurul.

La înființarea postului de secretar general era vorba ca acesta să participe și la adunările cercuale, să pună la cale organizarea despărțemintelor, să satoréscă programe de lucru și să ducă o viață nouă în templul muselor și în aula nóstră culturală.

Până acuma din tóte aceste durere puține s'au vèzut, pentru că un om chiar și extraordinar décă ar fi nu póte slugi la doi și mai mulți domni deodată, și anume e peste putință să conducă și lucrarea cea mare a „Enciclopediei“, să fii redactor la 2 foi, să dee și impuls pentru lucrările administrative culturale, tot atât de importante, ca și redactarea ziarelor și îndeletnicirea cu alte afaceri.

Să sperăm că adunarea dela Băile Herculare, ne va da impuls pentru lucrarea indigitată de noi și Asociațiunea se va sci avênta la rolul framos ce-l are, de a face totul pentru popor și pentru cultura lui, fără considerare la jertfele, cari trebuie să le áducă în scopul acesta.

Reconstituirea organelor parohiale.

Suntem în toiul alegerilor corporațiilor bisericești.

Începutul s'a făcut cu alegerea membrilor în comitetul și epitropia parohială.

Avem raporte că alegerile mare parte se fac fără patimi, fără sgomot și fără multe sguiduri.

Cei buni și vrednici, după praxa noastră bisericească de 30 de ani, totdeauna au avut loc în corporațiunile bisericești.

Avem raporte, că în corporațiunile bisericești se îmbulzesc și ómeni, cari nu întrunesc simpatia alegătorilor, ómeni cari nu întrunesc nici calitățile recerute pentru de a fi vrednici de încredere, ómeni ale căror fapte nu le putem cualifica ca titluri pentru de a fi distinși din partea bisericei.

Sunt mai puțini acel soiu de ómeni, dar durere, că încă tot mai sunt.

Bine știau și au știut legislatorii dela 1868 că poporul nostru are lipsă de multă pricepere ca să pótă exercia cu rigóre drepturile constituționale.

Și cu tóte acestea 'i s'a dat dreptul cel mai liberal, cel mai larg, ca să facă școlă, să învețe chiar din pățania propriă și cuminție, la ocasiuni date să nu dea ușor votul seu, să nu onoreze cu încrederea sa persóne nevrednice.

A pus sinodul în un period de 3 ani în frunte un comitet, ai cărui membri nu des-

voltă energia cuvenită, nu au dragoste pentru biserică, dor de progres, simț de cumpăt și chivirnisire cinstită, periodul trece și sinodul bine face, dacă dă în lături astfel de elemente putrede și trândave și chiamă forțe mai vii la conducerea afacerilor parohiale.

A onorat sinodul cu încrederea sa pe un membru al său și l'a înălțat la frumosul rang de Epitrop, funcțiune de onóre și de cinste pentru un om cu mintea și inima la loc, dacă sinodul află în urma stăruințelor lui fapte vrednice, dacă vede că au realizat frumoșe economii, a ținut în bun rënd și curetenie ce avem mai prețios, biserica și șcôla, cu averile lor, sinodul într'un glas are să-și concentreze din nou încrederea și votul seu pentru fostul Epitrop, pentru omul cu mâni curate și cu inima caldă pentru aședemintele nóstre. Acesta e cursul cel normal, acésta trebuie să fie rêsplata muncii și a onestității, încredere — nouă, cinste nouă acestea sunt fructele adevăratului constituționalism și omul nostru și oțelesce din nou puterile, praxa din trecut, cu iubirea ce-i încăldește sufletul pentru biserică le pune érași în serviciul bisericeii.

Urmele activității mai îndelungate ale unui asemenea bărbat se vëd pretutindenea, — se arată în ordinea din șcôlă, în curățenia din biserică, în înzestrarea acesteia cu cele de lipsă și mai pe urmă se manifestază în progresul ce'l face tinerimea și poporul pe teren moral, cultural și material.

Un astfel de bărbat e considerat ca un stîlp puternic al parohiei, faptele lui sunt model tinerimei locale și satelor vecine și din generație în generație numele lui se pomenesce cu pietate.

La perfecție nu ajung lucruri omenesci, dar așa ne închipuim noi ómenii, cari au ambiția să fie puși la cărma afacerilor bisericesci, ómeni de onestitate recunoscută, ómeni de inimă și cu pricepere și dispuși spre jertfe pentru binele public.

Fericit moment când sinodul scie căuta și scie și afla pe omul cel adevărat și 'l înalță la loc cuvenit.

În praxa noastră îndelungată am avut ocaziune să cunoscem în parochiile noastre și atari bărbați, și în acele parochii buna stare, mulțămire și buna înțelegere s'au sărutat.

Nimic spre scădere, nimic în detrimentul instituțiilor noastre, nimic spre ocară și rușinea noastră, ci totul armoniă, vada preotului neștirbită, munca învățătorului resplătită daruri ale binefăcătorilor din belșug revărsate când într'o formă când într'alta.

Cunoscem însă durere și casuri regretabile, — cunoscem epitropi, cari nu și fac mulți scrupuli de conștiință, când ani de arîndul nu încassază chirii, arîndi și interese, ani de arîndul nu achită darea erarială, ani de arîndul nu dau pe la școlă, ani de arîndul nu fac deosebire între ce e al bisericii și ce e al lui.

Astfel de ómeni sdruncină pentru multă vreme încrederea în organele bisericeii, astfel de ómeni sunt o adevărată plagă și rușine, astfel de ómeni împing parochia spre ruină și pierdere.

Mandatele de plată se succed unul pe altul, averea bisericeii se întabulează pentru pretensii erariale, biserica e încurcată în procese și până ce intervine autoritatea superioară — paguba materială și morală e făcută. Dumnețeu se ferescă ca biserica să nu cadă jertfă astorfel de ómeni fără inimă și fără simț.

Dumnețeu se lumineze sinódele noastre ca să nu înalțe cu votul lor și să nu onoreze cu încrederea elemente netrebnice și de rea credință. —

Apelăm la preoțimea noastră ca ea să fie la culmea chemării.

Interese de clică, de rudenie, de pretinie n'au să fie motorul conducătorilor, când se consultază fruntașii asupra persónelor, cari să aibă rol conducător în parochie.

Cu deosebire datorința noastră e, să ferim corporațiunile noastre de ómeni lacomi și egoiști, să ne ferim să nu ajungă într'insele ómeni, cari nu jertfesc pentru binele public, ómeni cari țin la numele bun mai puțin ca la bani.

Indată ce se strecură în corporațiunile noastre atari ómeni, — progresul dispare, cërta și neînțelegerile 'și fac cuib, întrigile se țes și parochia ajunge în multe curse și ispite. Și vrășmașii bisericii stau la pândă și cu ochiu drăcesc caută să afle teren de so-

boli, ca să-i submineze vađa și să distrugă concordia și bunăstarea morală.

Mare și grea răspundere au preoții cari nu-și pun în cumpănă tótă vađa și tótă autoritatea lor, ca în corporațiunile bisericeii să ajungă elementele cele mai curate și ómenii cei mai probați și mai destoinici.

Prin aceste departe de noi, ca să dăm sfat preoților nostri ca să se îngereze în mod neiertat în alegere, să influențeze alegerile ca să se producă animosități. Nu, acest sfat nu li-l putem da, noi cari ținem ca alegerile să fie libere și voința poporului să se manifesteze fără nici o restricție.

Dar între a conduce, a povățui a arăta poporului calea binelui, până la a impune voința ta sinodului, e o mare distanță. Noi cerem ca poporul să fie luminat, să fie bine instruat, bine povățuit și atunci el de sine află calea care duce la bine, atunci el poporul cu mintea și înțelepciunea lui nu va face nici un pas greșit și nesocotit, pentru-că poporul nostru mulțămită lui Dumnezeu are o mare dosă de simț de dreptate și simțul de dreptate îl va povățui ca să alégă pe cei mai buni și să-i așeze la locul cuvenit.

În direcția acésta conduse alegerile în corporațiunile nóstre bisericesci, constituționalismul nostru, altcum costisitor ne va da róde îmbelșugate și nu vom avé cuvânt să ridicăm gravamine asupra acelor ce au dat o estensiune dreptului electoral în biserică, cu sufragiu universal, cum numai cele mai liberale state din lume au dat cetățenilor lor.

Sinódele protopopesci.

În organismul nostru bisericesc, protopresbiterul ocupă un loc de onóre însemnat.

Nu fără cuvânt marele „Andreiu“ i-a numit pe protopopi dignitari bisericesci, pentru-că lor li-e rezervat un cerc de activitate cât se póte de estins și dela ei atêrnă, ca cultura poporului, bunăstarea economică și încetățenirea aședemintelor moderne, să prindă rădęcini puternice în tract.

Drept control al activității lor, — s'a instituit o corporațiune, compusă din cei mai distinși preoți și din fruntașii mireni, corporațiune, căreia protopopul trebuie să-i dea sémă în fie-care an despre activitatea sa.

Acéstă corporațiune se întrunesc de regulă odată la an — și e bine, ca cel puțin odată în an să aflu fruntașii, care e mersul instrucțiunii publice, cine sunt cei aplicați la scótele nóstre, cum își împlinesc acestia datorința — și apoi tot atunci li se dă bună ocasiune să constate progresul în cele materiale — progres ce stă în strînsă legătură cu progresul cultural.

Acéstă dare de sémă nu póte fi altcum prezentată, decât cum e în realitate.

Dintre cei chemați aprópe toți cunosc referințele și nu se pot tãinui, înfrumșeța, nici arêta în colori mai vii lucruri, cari de fapt nu sunt și nu corêspund cu starea adevărată.

Este o diagnosă, care o face protopopul în raportul anual și corporațiunea cea mai aprópe interesată, chieamată e să-și spună și ea verdictul, să constate și ea celea ce le constată cea mai autorisată persónă — și în consecință să ia măsuri pentru eventuala îndreptare a lucrurilor.

Dacă de ani treideci, s'ar fi făcut constatările fără încungiur, fără înfrumșetări, fără podóbe, de sigur că multe lucruri s'ar fi putut îndrepta.

Dacă s'ar fi scos la ivélă scăderi din cutare parochie — dacă s'ar fi căutat ca acele să se delătore, nu ar fi luat dimensiuni înspăimântátóre intrigile și certurile și de sigur s'ar fi restabilit pacea și cu ea ar fi intrat afacerile în curs normal.

Ar fi fost peste putință, ca câte un apel călduros la atâța fruntași ani de-arêndul să rămână fără rêsunet și să nu se întemeieze, fie câte o scólă parochială ori centrală, unde e de lipsă, fie fonduri pentru dotarea acelor persóne cari nu e bine să fie puse în onoruri înalte, și acele să se gândéscă ađi la điuva de mâne, luptând cu nemulțămirea și cu miseria.

Din nenorocire nu suntem în plăcuta poziție să constatăm pretutindenea, că s'ar fi făcut tot posibilul pentru ridicarea nóstră culturală și materială.

Avem centre unde s'au întrunit de mulți ani reprezentanții clerului și poporului, dar chiar în acele centre se găsesce o bisericuță

modestă și une-locuri o sală de învățământ puțin corespunzătoare pentru întrunirile anuale.

Nici parochul-protopop, nici învățătorul nu au o existență asigurată, ér de scólă cu mai mulți învățători, ori preoți, nici vorbă.

Sunt prea cunoscute aceste centre ca să le numim.

În câte-va locuri de aceste, protopopul la mórtea sa a lăsat rudeniilor frumoșe averi, dar biserica din parochia centrală a rămas în stare umilită, fără fonduri, fără scólă, fără nici un aședemânt trainic.

Putem noi următorii să-i preamărim, putem noi să-i luăm drept model pentru lucrări la sórtea viitoare?

Aceste simptome rele și păgubitoare ne insufă mari îngrijiri.

Avem cuvânt să susținem, că reprezentanții clerului și poporului nu au controlat mersul afacerilor, nu au stăruiț pentru îndreptarea relelor, ori nu au spriginit din de-ajuns pe protopopul.

Partea din urmă nu ni-se pare atât de primejdiosă — pentru-că, protopopul póte afla el totdeuna căi și mijlóce legale, ca cei-ce-î pun bețe în róte și nu-l lasă să lucre, să nu ajungă ca ei să fie în majoritate covârșitoare.

Nici nu ne putem închipui, ca în un tract protopopesc, flórea tractului să caute să împedee progresul, să nu doréscă învățători cualificați, averi bisericesci bine chivernisite, biserici și scóle solide, cari să ridice vađa și vrednicia comunelor nóstre bisericesci.

Mult mai primejdios simptom ni se pare indiferentismul și lașitatea celor ce ar trebui să exercite controlul, și să cêră cu tótă insistința, ca în comunele bisericesci să se așede preoți luminați, dascăli devotați carierei lor și mai presus de tóte ordine în jurul chivernisirii averilor, fără cari nu ne putem închipui a avé nici învățători nici preoți.

Acest simptom a grasat ani de-arêndul în unele părți și de aici provine că nu am făcut noi progresul, care l'am fi putut face, scótele nóstre nu stau la nivelul corespunđător, poporul nu-și pricepe chemarea și nu înaintéază cu lumea.

Să fie óre de lipsă, pentru D-đeu, ca bărbați atât de sus puși să fie împintenați spre lucruri bune și folositoare?

În punctul acesta trebuie să fim cu tótă francheța.

În unele locuri acéstă împintenare este absolut de prisos, pentru-că multămită lui Dumnezeu acum avem bărbați cu multă vrednicie, cu mult duch și cu multă dragoste cătră aședemintele nóstre și dorul lor pentru progres îi împinge la o activitate, care, dureri, nu suntem în stare să li-o remunerăm.

Jertfesc bărbații puși în serviciul bisericeii pe lângă muncă și sudóre, chiar și avutul agonisit de părinți, alérgă pe căi de comunicație rele, pun în joc sănătate și viață, numai să vină în contact cu poporul și să pună la cale lucruri bune și folositoare, zidiri de biserici și scoli și să le înzestreze cu cele

de lipsă, ca s'avem tot atâtea fortărețe naționale.

Și pe când plini de satisfacție constatăm, că majoritatea, marea majoritate a protopopilor nostri astfel își știu împlini misiunile lor, trebuie să facem și dureroasa constatare, că deși puțini, foarte puțini, dar totuși se găsesc, fie din vârstă înaintată, fie copleșiți de griji materiale, fie din cauze neatârnatore de persóna lor, și câți-va a căror activitate lasă mult de dorit — și controlul de jos, al reprezentanților deopotrivă cu măsuri mai energice dela centru, sunt singurile mijlóce de a-i face mai productivi în misiunea culturală la care i-a chemat biserica.

Aparatul administrativ s'a complicat — agendele s'au sporit și îndecit.

Protopresbiterii au să petrecă o parte frumoasă din timp, în biurou muncind din greu, și în concept, și în cele de manipulațiune.

O altă parte însemnată în comunele bisericesci.

Dela masa verde nu ne putem închipui o administrație corectă și o împlinire conștiințioasă a tuturor organelor subalterne.

Biserica după putință să caute ca în marginile mijlócelor de cari dispunem, să creeze cât de puțin, dar totuși ceva sigur și pe séma protopopilor.

Mult, cum dorim toți, nu póte, nu póte biserica nici pe departe recompensa munca

protopopilor, dar ceva p^ote și cât p^ote nu va întrelăsa s^e o facă acum după 4 ani de așteptare.

Asigurând un salariu, ori remunerațiune cât de modestă este în drept a pretinde și mai mult și capitalul astfel investit va aduce sigur r^ode multămit^ore în ogorul nostru național-bisericesc.

Parochii vacante.

Suntem nevoiți s^e ne ocupăm la loc de frunte cu afacerea parochiilor vacante și cu cauzele pentru cari aceste nu se pot întregi.

Nu este numai la noi Români ac^esta calamitate, ci ea e la t^ote confesiunile din patrie, dar mai ales la evanghelicii din Ungaria.

Insuși presidentul Conventului evanghelic baronul Pronay, în cuvântul cu care a deschis sesiunea conventului din Martiu, a ar^etat ac^estă scădere în biserica sa și o a pus în socot^ela multor împregiurări nefavorabile dar mai v^ertos în socot^ela dotațiunei celei nesuficiente.

Cum s^e se și dedice un om pentru o carieră, care nu-i oferă garanță de a put^e ține casă și masă nici în cele mai modeste condițiuni și cum s^e întemeeze preoții familii, când poporul ađi s'a schimbat cu totul și pentru preoți abia e aplicat s^e dea jertfa lui Cain și încă și aceia numai după multe și strasnice reclame.

Dacă la evangelici e așa — la noi nu e nici cu un dram mai bine.

Din contră, referințele la noi s'au deteriorat și mai mult în paguba noastră, căci poporul pe deoparte ș'a înmulțit și el pretenziunile, dar în schimb n'a știut afla nici un izvor care să 'i asigure acoperirea acelora. În punctul câștigului a rămas staționar, conservativ, în punctul cheltuelilor, în punctul îmbrăcăminteii, al locuinței i s'a dezvoltat gustul, făr' să țină sémă de mijlócele ce-i stau la dispoziție.

Departe de noi să cerem ca țeranul nostru să se nutrească rău și nesuficient, și éráși departe să ne putem împăca cu gândul, ca să-l vedem în locuințe fără lumină, fără aer, cari i scurtă dîilele și-i periclitéză viéța. Am cerut și cerem ca țeranii nostri să se hrănescă cu bucate concentrate și nutritóre și am cerut ca să iese din colibi și să-și facă locuințe cât se póte de spațioase și ighienice.

Aici însă e granița postulatelor în cele materiale, și aici trebuie să ne oprim.

Condamnăm din tot sufletul nostru consumul spirituóselor fără rost, omoritor de neam și stricător din punct de vedere moral cât și economic și condamnă chiar și luxul care a luat în unele părți dimensiuni înspăimântátóre.

Nu avem cuvinte de a înfiera pe cei ce pécătuesc atât de mult contra lor, contra familiei lor și contra neamului nostru, când se dau nebunesce după beutură și când so-

cotesc vrednicia lor după haine cumpărate din șatrele evreesci.

Pornirile aceste nebune ne fac să ne gândim mult la viitorul neamului nostru, și să combatem la totă ocasiunea binevenită scăderile aceste, cari s'au înrădăcinat chiar prea afund la sërmanul nostru popor. —

Mii și sute de mii, milióne es din sudórea țeranului nostru muncitor pentru stêm-përarea acestor doi dușmani neîmpăcați, — și a bună sémă, că aici și numai aici se căutăm miseria în care ne găsim, că anume nu suntem în stare să susținem o școlă și n'avem de unde să dotăm pe păstoriul nostru sufletesc cu o dotație corespundătoare poziției sale onorifice din societate.

Au fost timpuri când preotul creștea anume pe fi sei pentru tagma preoțescă, au fost timpuri când fruntașii din popor rêvneau de dor să ridice și înalțe pe unul din fi sei la demnitatea preoțescă. Aceste vederi astăzi sunt înlocuite prin altele.

Ómenii 'și îndréptă privirile spre carieri mai rentabile.

Cu deosebire puținii dintre domnii noștri sunt, cari să fi povêțuit pe un fiu al seu spre cariera cea nemulțămitoare a preoției.

Și exemplul lor l'au imitat și țeranii mai de frunte, l'au imitat și unii preoți și astăzi ni se presentă trista privelisce, că avem și o mulțime de comune bisericesci, fără preot și credincioșii siliți sunt să alerge

în al doile și al treile sat pentru mulțămirea trebuințelor lor sufletesci.

Trece preste 100 numărul parochiilor vacante numai aici în archidieceasă și încă în părțile cele mai expuse și mai periclitare din punct de vedere național și confesional.

Cum însă noi am ținut și ținem, că numai biserica noastră ne poate mântui némul, că numai ea e capace de a resista uneltirilor și pornirilor îndreptate spre desnaționalizarea noastră — starea acésta este o primejdie națională, și e datorința noastră a tuturor ca să punem capăt stărilor regretabile cu parochiile vacante — și să căutăm ca să le întregim.

Avem o mulțime de clerici absoluți pregătiți pentru cariera preoțescă. Mulți din ei stau cu anii ca învățători, mulți absolvéză și cariera învățătoréscă și aleg cariera de notar ca mai rentabilă. Tinerii acestia pot face bune, fôrte bune serviții ca învățători și pot face serviții bisericii și ca notari, dar cu tóte acestea locul lor cel adevărat le e — la altariu și nu în cancelăriile sătesci.

Acolo au alți stăpâni și trebuie să slugiască la alți domni.

Va fi bine, în cât ei se par că încep a și uita de beneficiile cari le oferă biserica și le a oferit seminariul nostru archidieceșan, să-i facem atenți la obligămênțele lor, și să-i îndrumăm să-și ocupe locul convenit cu deosebire acum când întregirea venitelor preoțesci dela stat trebuie să urmeze, nu e ertat să

mai suferim ca ei să abandoneze biserica și să nu se gândească la jertfele ce am adus cu crescerea lor în seminar. Lupta pentru existență are o legitimă îndreptățire și până ce sciam cât de rău stăm cu dotația dela popor, nici că am sulevat întrebarea ce e de făcut cu tineri crescuți de biserică ca mai târziu să-i întorcă spatele și să glăsuască „ubi bene, ibi patria“.

Cu deosebire, reclamăm pe cei ce au îmbrățoșat cariera de notar și alte cariere străine de biserică și vom avé un contingent bunisor cu care putem întregi parochiile vacante.

De altă parte se impune și reducerea unor parochii în locuri, unde și adi mai avem câte trei parochii — ér comune bisericesci mici și în nemijlocită apropiere e bine să le afiliem, ca să creăm parochului o situație mai suportabilă și mai multămitore ca în trecut.

Numai în chipul acesta vom puté delătura rēul ce se nasce din mulțimea parochiilor vacante neîntregite cu anii.

Poporul nostru din a cărui sudóre trăesc până și mulți dușmani neîmpăcați ai lui, trebuie să jertfescă și el ceva mai bine pentru păstorul său sufletesc.

Acea ce prestéză astăzi e atât de puțin încât mirare e dacă ómeni cu óre care pregătire mai îmbrățișéză adi cariera preoțescă. Acésta e bine să i se spună poporului în presa noastră națională, căci dór dacă e misiunea presei ca să stârnescă și țină în popor

însuflețirea pentru lucruri bune și folositoare, cestiunea cu dotația preoților trebuie să fie o cestiune per eminentiam națională și de prima ordine.

Fără preoți conșcii de chemarea lor, ore unde vom ajunge și ce sorțe ne pôte aștepta?

Același apel suntem siliți să-l facem și la inteligența noastră, care în unele locuri nu numai că nu sprijinesce preoțimea, dar aprópe ori ce pas, ori ce tendință spre bine o paraliséză în marea pagubă a intereselor noastre culturale și naționale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alegerile sinodale, Cestiunea catedralei.

Colegiile electorale preoțesci din întrégă archidieceasa sunt întrunite azi în cele douăzeci de centre, pentru-ca să trimită tot atâția reprezentanți din cler, în sinodul archidieceșan.

Precum în trecut așa și acum sperăm, că preoțimea noastră va investi cu drept de vot pe cei mai aleși, pe cei mai distinși fii ai bisericei, ca să aibă cuvânt în sfatul, unde se tractéză despre binele și despre sorțea bisericei.

Aceiași procedere o vor observa și sinódele noastre parochiale la alegerea membrilor mireni, după o pracsă constituțională de peste 30 ani.

Sunt de o deosebită importanță lucrările, cari se vor presenta în sesiunea din acest an în sinodul nostru archidieceșan — și cu deosebire de mare importanță are să fie rezolvarea întrebării nu tocmai ușore, unde și cum să se zidescă biserica catedrală.

Din norocire ne stau la dispoziție două și chiar și trei locuri pentru scopul acesta.

Va trebui însă să cumpănim toate împrejurările ca să designăm și alegem locul cel mai potrivit din toate punctele de vedere, va trebui să ținem seamă de o mulțime de cerințe împreunate cu zidirea și cu întreținerea zidirei, să nu pierdem din vedere nici grija pentru aplicarea la timpul său a personalului potrivit la o biserică catedrală.

Sunt între noi o seamă de oameni cari țin că mijlocele de cari dispunem nu e corect să le angajăm și exaurim toate pentru zidire ci o mică părțică să rămână pentru biserica cea vie, pentru dotarea acelor persoane, al căror glas dela altar și de pe amvon să propoveduască evanghelia lui Christos împreună cu principiile morale-creștinești — ținând seamă și de progresul, ce-l face lumea în jurul nostru.

Trăind noi în sinodalitate, am purces totdeauna dela principiul că biserica e a tuturor, că ea e moștenirea noastră, ea e comora noastră, în trecut ea a fost mama noastră, pentru viitor, ea e fca noastră.

Indată-ce ținem seamă de aceste principii nu ne putem dispensa nici dela datorința ce ni-se impune, ca chestiuni de importanță să

le supunem apretețierii publicului nostru, să dăm cuvânt bisericanilor noștri, ca să se pronunțe în meritul zidirei bisericeii catedrale.

Cât pentru noi, privim chestiunea de o chestiune deschisă și credem că cu cât ne vom capacita mai mult, cu cât ne vom înțelege mai bine, cu cât vom afla mai multe păreri, cu atât vom da o soluțiune mai potrivită acestei întrebări de o epocală importanță.

Discutând asupra chestiunii acesteia nu vom perde din vedere nici timpurile acele triste, când noi Românii nu puteam zidi biserici în orașe cum e Sibiiul, nu puteam ridica turnuri, nu puteam pune clopote și nu era ertat să batem tóca, anume de urechile compatrioților nostri de altă limbă și lege, ca să nu cumva se-i jignescă și se le facem noi supărare, noi cei-ce și așa eram numai suferiți ad beneplacitum.

Pe atunci eram avisați la suburbii, pe la capetele stradelor, și la locuri ferite, ca să nu dee cu ochii de noi cei-ce dór ar fi venit din lumea mare, să cunoscă stările de pe aici, iar ca să ne scótă la ivélă nu era interesul popórelor conlocuitoare.

Din contră meseria lor rentabilă era să ne presente în colori cât se póte posomorite, ca pe un popor barbar, lipsit de razele luminei și necapace de óre-care cultură, ca pe un popor, care nu e vrednic de o sórte mai bună.

Aceste stări de lucruri s'au putut menținé zeci și sute de ani, în paguba nóstră —

dar timpurile acele de tristă memorie pentru totdeauna au trecut și sperăm că nu au să se mai întoacă în veci.

E vorba azi noi suntem stăpâni pe sôrtea noastră, neconturbați de nimenea în afacerile noastre interne, ne putem întocmi lucrurile după al nostru gust, după a noastră pricepere și chibsuință.

Per absolutum nici-unul din locurile ce ne stau la dispoziție nu este de tot neescepționabil.

După numărul nostru, după valoarea noastră, și după importanța ce o are reședința metropoliei noastre aici în Sibiiu, locul unei biserici catedrale ortodoxe ar fi chiar piața principală din Sibiiu.

Orașele în alte părți ale țerei ofer loc gratuit și la locul cel mai deschis corporațiilor, dacă vreau să ridice o biserică, un gimnasiu sau o altă clădire mai importantă.

Noi la atâta dragoste nu avem să contăm și nici că am contat.

Avem mulțumită lui D-șeu locuri destul de potrivite, unde putem ridica lăcaș lui D-șeu și nouă altariu de închinare.

Vom alege deci unul din aceste, dar nu cu majorități de voturi, și de se pôte cu înțeles bun si prin conclus luat în unanimitate.

Atunci va să fie bine, vom premerge cu exemplu bun celor din provincia metropolitană și lucrările făcute cu bun înțeles de regulă succed mai bine, și D-șeu încă își revarsă darul seu asupra lor.

Am indigitat în liniamente generali modalitățile ce trebuie să le observăm la rezolvarea chestiunii locului și declarăm că deschidem colónele ziarului nostru tuturor acelor cari se ocupă cu viu interes de această afacere atât de importantă.

Așteptăm să se pronunțe în prima linie membrii sinodului archidieceșan, așteptăm, să auzim cuvântul hotărîtor al factorilor din parochia centrală — și așteptăm ca în o chestiune atât de importantă toți cei-ce vorbesc și scriu la obiect să fie curați ca aurul și nici-unul să nu ducă în discuțiune în loc de argumente numai voința proprie.

Practica lucrurilor încă are să fie normativă la rezolvarea acestei întrebări și anume că óre bine va fi, consult va fi, ca noi Românii din Sibiiu și așa puțini la număr să avem în viitor patru biserici — și să ne gândim mult la susținerea lor, și la personalul necesar în consistor, fără care biserica nu va împlini misiunea ei apostolică în mijlocul poporului nostru.

Cumpênite tóte împregiurările, este imposibil ca să nu ajungem la o soluțiune favorabilă, iar membrii sinodului archidieceșan vor avé satisfacțiunea și mulțumirea sufletească de a fi făcut un bun și folositor lucru pentru cel puțin 3—4 generațiuni de ómeni ce vor urma.

Cestiuni de resolut la Congres.

Ziarul nostru are incontestabilul merit de a fi pus în discuție chestiuni de o netăgăduită importanță și a fi pregătit terenul pentru punerea în practică a celor mai salutare instituții bisericesci ce le avem.

Nici de astădată nu ne putem subtrage dela datorința ce o avem, față de necesitățile ce se ivesc în viața de toate zilele, mai ales față cu regulamentul despre parochii și cu afacerile matrimoniale, cari în situația schimbată la 1895 prin introducerea căsătoriei civile și la 1898 prin dotația clerului dela stat, impun organelor noastre bisericesci schimbarea regulamentelor de până aci și aducerea lor în consonanță cu principiile, pe cari e așezată de o parte clasificarea parochiilor după cualificațiunea parochilor, și de altă parte divorțul la forurile bisericesci pe basa motivelor enunțiate în sentința forurilor judecătorești civile.

Organul executiv, consistoriul nostru metropolitan de sigur va presenta în meritul acestor afaceri proiecte bine chibzuite și cu temeiul lucrate, pentru-că amânarea ar fi păgubitoare intereselor noastre culturale și sociale dar cu toate aceste credem, că trebuie să premergă și o discuție în presa noastră asupra acestor chestiuni de mare importanță.

Tocmai din motivul, că presa nu a discutat unele din chestiunile ce au venit în discuție în congrese, s'au adus și concluse,

cari multora nu le convin. Intre altele vom aminti numai conclusele dela congresul din 1895 cu privire la cassarea licențelor de cununie și la reducerea vestirilor celor trei la una, lucruri cari dacă s'ar fi discutat în presa noastră, pôte că nu s'ar fi votat, și pôte nu s'ar fi aflat majoritate să le voteze. Suntem deci de părere, că ori ce lege trebuie și studiată, dar trebuie consultată cu cei interesați în materie, supusă criticei presei și publicului, pentru de a se vedé toate calitățile bune, dar și defectele ei. Aceste din urmă delăturate, legea pusă în praxă va fi de folos tuturor pe cari îi privesce.

Nu scim și nu cunoșcem încă proiectele ce le va presenta Consistoriul metropolitan în meritul acestor regulamente congresului proxim și de aceea nepreocupați putem să ne dăm părerea, rămânând ca după-ce vom cunoșce proiectele, să revenim asupra dispozițiilor positive ce vor conține.

Urmăm a ne ocupa cu regulamentul despre parochii.

Parochiile noastre au fost clasificate în virtutea emolumentelor și venitelor, cari le-a știut asigura credincioșii pe séma parochului lor.

Cu tótă rigórea paragrafilor din Regulamentul pentru parochii, am vèzut parochii de clasa I clasificate în clasa a II-a, după cum adecă au cerut interesele celor din parochie și respective interesele câte unui candidat cu conecsiuni în respectiva parochie.

Nu sunt rare casurile, că ómeni cu cualificațiune inferióră au ajuns în parochii bune, și ómeni cu cualificație completă în parochii clasificate de clasa a III-a.

Evident, că legea nu a fost rea, dar ómeni interesați și neapți la aplicarea ei, o au eludat, înlesnind unor ómeni fără titlu întrarea în parochii ca Șeliște și zeci de alte locuri de aceste, cari nu ar fi avut nici un titlu de a intra în acele parochii.

Ocupate parochiile bune cu asemenea ómeni disciplina s'a stricat cu totul, pentru-că s'a vëdut cum protecția triumfăză ér legea nu se observă.

Regulamentul pentru parochii trebuie deci modificat, înainte de tóte pentru-că au deschis ușa la multe incorectități, ér de altă parte pentru-că dotația dela stat se face în vîrtutea clasificățiunii preotului, fără privire la venitele ce le dă și asigură parochia.

Ca parochii de clasa primă va trebui să designăm tóte orașele, orașelele cu dicasterii streine, tóte emporiile la cari graviteză mai multe comune și mai ales locurile în cari trăim cu cei de altă lege și limbă.

Parochul nostru nu e permis să mai fie inferior parochilor celor de altă confesiune.

Statorit și enunțiat acest principiu, ómenii cu pregătiri complete se vor așeza la orașe și orașele după ce au terminat studiile teologice, deschidënduli-se aci un teren vast de activitate pastorală, avënd a fi îngeri păzi-

tori ai poporului în aceste locuri espuse la tot felul de ispite.

În timpul din urmă a început un număr însemnat de tineri cu pregătiri complete a se înscrie la cursurile teologice și dacă vor afla, că porța prin care poate ajunge cineva în o parochie dela oraș cu dotațiunea de 800 fl. e mai strâmtă ca până aci, numărul celor cu pregătiri complete se va înmulți și vom avé în cele mai multe comune ómeni cu cualificație completă, rămânând parochiile dela munte și dela locuri mai rele în grija acelora cu pregătiri mai puține, pe când aprópe de órașe și la țeră vom afla pretutindenea preoți distinși.

Pentru anumite locuri va trebui să statorim în Regulament, ca înaintarea să se facă după un număr de ani de serviciu, și după ce un paroch a dat probe în altă parochie despre o rară hărnicie, excelând în conducere și în purtări bune.

Cele trei categorii de parochii deocamdată ar fi să rămână și mai departe însă, clasificându-se în clasa primă cei cu 8 clase gimnasiale și cursurile teologice ordinare de trei ani, clasa a II-a cei cu mai puține clase ca opt și cursurile teologice ordinare, și clasa a III-a cei cu pregătiri extraordinare, cari se pot instituí în parochii dela munte, în comune unde nu reflectéză cei cu pregătire normală.

Clasificarea acésta pe lângă dotația de care beneficiază cei în drept, are în archidieceasă și consecințe pentru fondul de pensiuni.

Se scie, că modificarea statutelor fondului de pensiuni stă în strânsă legătură cu modificarea Regulamentului pentru parochii, căci alte drepturi la pensiune vor avea parochii de clasa I, alte cei de clasa II, și alte moraliștii cei de clasa III.

Parochilor cu 8 clase dar așezați în parochii de clasa a III-a, li s'a făcut nedreptate asigurându-li-se la fondul de pensiune drepturi egale cu cei fără asemenea pregătire, cari nici nu au asudat, nici nu au cheltuit averi, ca să-și câștige cualificațiunea completă dar nici nu pot face servicii bisericeii, cum fac cei bine pregătiți, ca să retăcem exigențele de traiu și modul de viață al unora și al altora din ei.

La statorirea statutelor fondului de pensiuni nu s'a putut lua altă cheie de cât clasa parochiei, pentru că și parochia avea să contribue cu o sumă órecare la fondul de pensiuni.

Am atins aceste în trecăt, ca să se scie de ce mare importanță e schimbarea Regulamentului și că e o necesitate imperativă ca congresul ordinar din anul acesta să se ocupe cu modificarea regulamentului, ca să deschidem tinerilor cu pregătiri complete teren la parochii bune și să nu le mai pótă ocupa cei cu o pregătire inferióră.

Casuri de aceste se mai pot ivi și e bine să închidem ușa celor ce nu au titlu de a intra unde nu li e locul și să-l ocupe încă 40—50 de ani, dată fiind posibilitatea de a

ne arangia altcum și a asigura posturile bune pe séma celor dela cari în drept suntem să așteptăm să fie la locul de onóre cu tótă vrednicia.

În ce privesce procedura matrimonială cea veche, aceea în tot casul trebuie modificată prin una mai ușóră, scurtă și puțin costisitoare.

Deși aceste cer o cercetare și o examinare mai amănunțită, acesta însă trebuie să se facă repede, fără multe cheltueli, fără multe umblări în dreapta și în stânga. Altcum pot fi organe, cari să facă abusuri și să împingă pe credincioși de ai noștri ca să se lipsescă de binecuvântarea bisericii la cununia lor, ér copii din aceste căsătorii bisericesci sunt nelegiuți, după legile statului legiuți, și conflictul este inevitabil.

Și din acest conflict nimenea nu suferă mai mult ca biserica înșasi și în cele din urmă parochul local, învinuit, că nu face părților înlesnirile cuviincioase, ca să obțină și binecuvântarea bisericii.

La neplăceri nu putem expune nici pe parochul, nici pe credincioșii noștri și nici biserica.

Étă de ce se impune să schimbăm procedura și să statorim amănuntele unei proceduri eftine și grabnice spre mulțumirea tuturor părților și pentru restabilirea ordinii în biserică.

În ajunul Congresului nostru național-bisericesc.

Ne desparte încă numai o zi de ziua statorită pentru întrunirea corporațiunii noastre supreme în legislația bisericească a metropoliei noastre.

Cuvine-se să ne aducem aminte de acele suflete mari, cari au plăsmuit și conceput ideia despre organizarea și închegarea noastră în corporațiune, în care toate puterile se se pôtă manifesta, toți factorii se pôtă lucra și dela cel din urmă țeran pân' la cel mai iscusit jurisprudent, toți se aibă înriurare binefăcătoare și se sacrifice ce au mai bun pentru binele bisericeii.

Și se cuvine mai ales să o facem acésta acum, după ce avem praxă suficientă, ca să putem să ne dăm sémă de fructele ostenelelor lor, de esemplul frumóselor fapte, cari și astăzi deșteptă în noi sentimentele cele mai nobile și mai curate, ca să servim bisericeii cu credință și să ne afierosim cu toate puterile noastre pentru ridicarea și înălțarea ei.

Din biserică umilită ce eram, astăzi stăm ca o stâncă puternică gata de a ne apăra comorile cele mai scumpe, legea și limba strămoșească față de ori-ce dușman.

În cele trei centre culturale: Sibiiu, Arad și Caransebeș, trei institute superióre pentru crescerea tinerimei noastre varsă rașele lor binefăcătoare asupra tuturor credincioșilor.

Mijlócele adunate sunt modeste, dar' în raport cu sërăcia proverbială din trecut, ne

dau posibilitatea să garantăm existență persoanelor dela catedrele institutelor de învățământ superior, și ne dau posibilitatea, ca să venim în ajutor parochiilor noastre, la ocațiuni, când aceste ridică câte-o biserică ori școală, și cu ajutoare materiale, mai ales în archidieceasă, din îngrijirea în veci nemuritoriului „*Andreiu*“.

Increderea cea nemărginită ce a avut fericitul *Emanuil Gozdu* în biserica noastră, în controla ce o va esercia congresul, i-a fost îndemnul, ca să lase sub îngrijirea bisericeii fundațiunea ce'i pörtă vrednicul nume, și ce bine trebuie să ne cadă, când se împart între tinerimea noastră an de an ajutoare în sumă de 50,000 Cor., ér în viitor după Dumneșu venitele fundațiunei se pot sporí și pot să ajungă, ca să beneficieze și clerul nostru de ajutoare din acésta fundațiune, din acest isvor de binefacere pentru Românii ortodocși.

În deceniile din urmă și mai ales în congresele dela 1881 până la 1897 s'au stabilit aprópe tóte normativele, tóte regulamentele, pe basa cărora are să se facă învățământul în metropolie, instituirea parochilor și protopopilor și modalitatea după care are să se esercieze controla față de administrarea averilor publice bisericesci.

Aceste normative tóte s'au făcut în sens liberal și tóte ne arată bine drumul pe care avem să purcedem cătră o uniformitate în tóte ramurile vieții publice.

De sine înțeles, că atari normative și regulamente n'au să se schimbe decât atunci, când s'au dovedit în unele dispoziții nepractice, defectuoase, sau au deschis calea către abuzuri.

În sesiunea acesta încât scim noi se va modifica singurul Regulament privitor la procedura în afaceri matrimoniale.

Schimbarea acestui normativ a devenit imperativă prin intrarea în vigoare a legilor politice-bisericesci.

Cu atât mai importante sunt propunerile consistoriului metropolitan referitoare la înființarea alor două consistorii noue în Cluș, Timișoara și anume în Cluș eventual Deeș ar fi să se compună din părțile nordice ale Transilvaniei, cari sunt prea departe de centrul actual, și Timișoara, care ar avea să treacă cu cele 4 protopopiate din Bănat la diecesa Caransebeșului.

Oradea mare, se înțelege, rămâne în starea actuală sub jurisdicțiunea episcopiei din Arad.

Propunerea acesta ni-se pare și mai nimerită și mai echitabilă, și probabil, că va întruni plăcerea congresului întreg, pentru-că de-oparte se dă posibilitatea, ca archidieceasa să înființeze pe teritoriu propriu așa dîcînd o diecesă nouă din părțile mai espuse, care deocamdată deși nu ar avea în frunte un episcop, va avea un vicariu, care din apropiere va priveghia și va conduce cu mult mai ușor afacerile, ér în sediul consistoriului

și în jurul consistoriului la tot casul se va crea un nou centru cultural, lucru ce trage mult în cumpănă între actualele împregiurări, din toate punctele de vedere.

Adnexarea părților bănățene în frunte cu Timișoara la Caransebeș, este și firéscă și echitabilă, ér ca cei din Timișoara să câștigue dreptul de a avé consistoriul lor își au și base istorice și și temeieri neresturnavere din punctele de vedere administrative și culturale.

În forma acésta congresul actual e chemat să aducă între altele concluse de cea mai mare importanță, de importanță aprópe tot atât de epocală, cum a fost bunăoră împărțirea actuală în archidieceasă și în cele două diecese sufragane. Central University Library Cluj

Fiind afacerea acésta cestiune curat internă bisericéscă, cestiune de interese administrative, nici statutul organic n'are să se supună revisiunii, nici alte sguđuiri n'au să se întéple.

Archidieceasa va dota pe lângă partea ce i se cuvine din fondul întemeiat de fericitul Andreiu pentru înființarea celor două episcopii, din mijlócele proprii personalul aplicat la consistoriul din Cluș, eventual Deeș; diecesa Caransebeșului va veni în ajutoriu la înființarea consistoriului din Timișoara din mijlócele proprii pe lângă partea ce i-se cuvine din fondul celor două episcopii.

În congres, diecesa Aradului micită are să schimbe cercurile electorale, lăsând din

combinație părțile ce trec la Caransebeș. Diecesa Caransebeșului, din cercurile electorale mici de acum, are să compună cercuri mai mari, sporindu-i-se teritoriul prin adnexarea celor patru protopopiate bănățene, ér' în archidieceasă cercurile rămân neschimbate.

Dacă timpurile vor fi cât de cât favorabile și guvernul nu se va împedeca de mărunțișuri, ci va fi condus curat numai de binele cetățenilor, e chestiune de timp, ca cei trei vicari din cele trei centre culturale ale noastre, Cluș, Oradea-mare și Timișóra, să fie ridicați la rangul de episcopi.

Având ei jurisdicțiunea în cele administrative, organizând consistoriu supus, se înțelege, sinodului, care este responsabil de toate faptele, noi nu înțelegem, că de ce s'ar opri domnii la un vot în casa magnaților, după-ce și așa în acea înaltă corporațiune guvernul scie în toate timpurile să-și asigure majoritatea chiar și atunci, când episcopii tuturor confesiunilor din țără ar fi în contra proiectelor susținute de guvern, și dovada cea mai eclatantă o am vădut când s'au votat legi politice-bisericesci la 1894.

Nu ne indoim, că în congres, precum totdeauna așa și la rëndul acesta va domni preste tot dragostea creștinéscă, buna înțelegere și armonia, — ér că desbaterile se vor ținé la un nivel înalt, garanță avem în bunul tact al conducerii probate și în erudițiunea fruntașilor nostri din cler și mireni, și mai ales garanță ne ofer bărbați cu vederi clare

ca domnii Mocsonyi și alți fruntași, pe cari de sigur nu interese private îi aduc între noi, decât căldura și dragostea ce o au către sfânta noastră biserică și dorul de a o vedé înălțată și aședată pe temelii tari, ca nici porțile iadului să nu o pótă birui.

Salutăm deci cu dragoste frățescă pe cei ce vin să se întrunescă în numele Domnului, și să conlucre la întărirea fortăreței noastre naționale și culturale ce ni-a rămas drept moștenire dela înaintașii nostri eroi legendari.

Unde dai și unde crépă.

Conclusul congresului național-bisericesc din sesiunea anului acestuia cu privire la înființarea celor trei episcopii noué pe teritoriul metropoliei ortodoxe din Ungaria și Transilvania a avut drept rezultat accelerarea înființării alor opt episcopii catolice, dintre cari trei greco-catolice.

Așa vestesc diarele bine informate și noi n'avem cuvânt să ne îndoim de cele ce se scriu în foi fórte aprópe de isvor și totdeuna bine informate despre cele ce se petrec în sinul bisericei catolice.

Cum-că planul de a înființa episcopii noué romano- și greco-catolice nu e de ađi de eri, este lucru sciut, pentru-că catolicii din fondurile lor mari și din isvórele nescate de bani de cari dispun, chiar prin înmulțirea centrelor culturale și prin contactul

de aprópe cu credincioşii lor tind la cuceriri şi la ajungerea scopului lor final „o turmă şi un păstor“, „o biserică şi o lege“, care după ale lor greşite şi eronate vederi nu este şi nu póte fi alta, decât numai biserica şi legea catolică, singură mântuitoare în frunte cu Preacinstia Sa papa, declarat infalibil şi prin acésta scos din firea lui omenéscă.

Vederile aceste în sinul bisericei „*eclesia militans*“ au a bună sémă făţă de celelalte biserici o tendinţă agresivă şi catolicii nu fac nici un secret că scopul lor e să cuceréscă suflete, fie cu bani, fie pe alte căi tot atât de condamnabile.

Cei ce petrecem aprópe de ei şi cu ei, orbi ar trebui să fim, ca să nu vedem ţinta lor, meşteşugirile lor îndreptate tóte, mai mult ori mai puţin cu plan premeditat ca să ne dobóre la pâmânt, şi mai ales modul cum sciu ei să samene vrajbă şi neînţelegeri, cum sciu să pună la cale cele mai infernale intrigi, şi să le ţese cu o măestrie drăcéscă pentru a ajunge la rezultat.

Dar' fiind că-i cunóscem, şi scim ce vreau şi care e ţinta lor finală, apărarea nóstră e legitimă şi justificată.

N'avem noi să facem nici cuceriri de suflete, nici să fim agresivi, şi mai puţin să începem răsboiu cu nimenea, pentru-că biserica nóstră nu urmăresce scopuri atât de perverse şi de urite. Dar avem o sântă şi mare datorinţă de a îngriji, ca credincioşii noştri, daţi nouă spre păstorire, să afe mul-

țămire în sinul bisericeii noastre și să se împărtășească de binefăcătoarele raze ale luminei și culturii preste tot.

O chemare mai sântă, mai alésă, decât acesta nu ne putem închipui și în dorul acesta al nostru nimenea n'are dreptul să ne împedece, ér' dacă totuși s'ar face încercări acele au să rămână numai încercări desperate și reprobate de morala publică.

Din acest punct de vedere judecat concludul congresual cu privire la înființarea nouelor episcopii e justificat și punerea în lucrare a acestui conclud, realizarea acestei dorințe obstesci manifestată atât în părțile banatice, cât și mai ales în părțile nordice ale Transilvaniei, să fie una din problemele cardinale ale factorilor din viața noastră bisericăscă.

Stau de tot isolați cu vederile lor aceia dintre puținii nostri bisericeani, cari cred, că poporul ortodocs nu simte nici o trebuință pentru înființarea nouelor episcopii, lovind în față sistemul reprezentativ cu o ușurință neiertată, și de tot puțin cunosc dorințele, păsurile poporului și clerului din părțile prea îndepărtate de focularele vieții noastre bisericesci.

Nu aspiranții la mitră, nu membrii clericali din consistorul metropolitan sunt cei ce insistă, ca să se facă episcopii noue, ci toți Românii ortodocsi iubitori de binele și progresul bisericeii noastre mult amenințate de dușmani vėduți și nevėduți.

Și dacă înainte de a se sci planul despre înființarea alor opt episcopii catolice congresul a luat un conclud unanim pentru înmulțirea episcopiilor ortodocse pe teritoriul metropoliei noastre, cu atât mai mult ați nu stă bine, ca fi de ai bisericei noastre, unii chiar sus puși, să iee poziție contra concludelor aduse cu concursul lor, concluduse, pe cari puteau să le împedece să se aducă în unanimitate, dacă ar fi voit.

A te lăsa intervievat de câte un „Schreib-Moritz“ în cestiuni de importanță vitală și a spune, că biserica are alte trebuințe mult mai ardătoare — este tot atât de urit cât și de neobicinuit lucru, când aceleași vederi le-ai fi putut validita dór mai cu mult succes la lumina ții, cu vizirul deschis și în corporațiunea competentă de a se pronunța în meritul cauzei.

Că poporul nostru nu va contribui cu nimica la înființarea episcopiilor din vorbă, nu stă și nu e adevărat — după ce sciut lucru este, că chiar din acele părți banatice prin reducerea parochiilor din venitul sesiilor s'a făcut la Arad fondul de peste 300,000 fl. preoțesc și în câțiva ani dacă chiar numai acele isvóre s'ar folosi ar fi de ajuns, ca să întemeeze un centru cultural ortodocs în Timișóra, — ér' în Ardeal în lipsa acestor sesiuni avem dovezi din trecut, că un apel la comunele bisericesci din întrégă archidieceasa, la preoțimea noastră și la particulari, a fost de ajuns, ca să cumpărăm seminariul

și să întemeiăm aproape toate fondurile câte le avem ași, din cari se susține întreg organismul. Și la anul 1850—1860 dór' nu veți crede, că Românii ortodocși au fost mai bine situați în cele materiale séu că dór' au avut mai multă dragoste cătră biserică — cum au și trebuie să aibă cei de acum crescuți aproape toți cu ajutorul și sub aripile bisericeii.

La ajutoriul statului avem drept necontestabil, căci dór' noi fii ai statului suntem și împregiurările dór' nu o să fie tot cele de acum, când biserica noastră se o privescă cu neîncrederea de ași, dar' noi și toți din congres ne-am gândit numai la puterile noastre, la mijlócele noastre și la entusiasmul cu care ne vom sci însufleți, când va fi vorbă de a face lucruri mai mari.

Generația mai bătrână a conlucrat cu bun succes la instituțiunile de ași, generația mai tinără: o pleiadă de fruntași ortodocși are și ea ambiție să facă ceva și să lase ceva urmașilor.

Đilele trec și se strecură una după alta în noianul vecinicieii, timp mult de perdat nu prea avem mai ales când vedem cât de agresivi sunt alții și de ce mijlóce sciu ei să se folosescă, și de aceea vom insista cu tótă stăruința, ca cuvântul trup să se facă, concludul adus să se realizeze — de sine înțeles fără stirbituri, fără rețepțele dlui *Jancsó Benedek* luate din arsenalul în domnul răposatilor *Vancea* și *Gramă*, cari au închis ochii fără să vadă visul realizat de a face

din toți Români mai întâiu catolici, apoi Români.

Și tot așa o să pățescă și discipulii lor.

Organizația noastră e bine încheșată, e destul de consolidată, e stâncă în mare, și valurile furibunde o pot înălvi, dar mișca dela loc și nimici nu o vor pute nici odată.

În credința acésta trăim, în credința acésta muncim și în semnul acestei credințe vom eși biruitori, căci elementul cel curat, cel sănătos, cel necopleșit de slugărnicia și iesuitismul popistaș, în întreg Ardealul și Banatul este elementul român-ortodocs, sunt fii ai bisericeii noastre celei vii, cu multă putere de viață și și cu mai multă putere de rezistență.

Nu ne-a putut nimici când turma era fără păstori, acum pentru toți agenții prozelitismului a bătut óra „Lasciate ogni speranza“.

Diua Învierii.

Parte mare din popórele europene, după muncă încordată, după lupte vitejești, după jertfe în sânge și în vieți de om, prăsnuesc diua Învierii.

Avântul cultural, tendența spre muncă seriósă și doruri înălțătóre le-a asigurat poziție importantă și impunétóre.

O astfel de înviere prăsnuesc francezii acum, după desastrul dela Sedan, o astfel

de înviere au sërbat Germanii, când au proclamat unitatea națională și imperiul, — astfel de înviere au sërbat Români, când din tunuri de oțel cucerite la Plevna, au făcut corónă regală și o au pus pe capul celui mai vitez căpitan al vécului al XIX.

Frumóse díle, rari sërători aceste și fericite popórele, cari pot sè încresteze în istoria lor națională pagini strălucite și în veci neuitate, cum sunt momentele cari le-am scos la ivélă din istoria mai nóuă a popórelor.

Cu dor și cu sete căutăm și în viața nóstră a poporului român de aici momente înălțátore, ca sè putem împreuna glasul nostru cu glasul bisericei „Điua învierii, popórelor sè ne veselim“.

Sunt multe succesele cari le înregistrăm de o jumétate de veac — e enorm progresul ce l'am făcut în comparație cu trecutul dureros și umilit și generația veche, bétrâni nostri cari se apropie cu un picior de grópă, pot fi mândri a fi realizat multe din visurile și idealurile avute în tinerețele lor. Resultatul muncii lor este că ne presentăm în haină mai de sërătoré, a lor e meritul că poporul e mai consciu de datorințele sale, ei au asudat ca biserica sè fie mai liberă în acțiunile sale.

Recunoștința nóstră, pentru munca lor, fie-le cuvenită rësplată.

Altarul nostru sfânt este — și legătura între credincioși și biserică s'a manifestat cu multă tărie, mai ales când s'au ivit pe orisont

legile cele mult urgisite politice-bisericesci și acum, mult păgubitoare pentru toate bisericile creștine din patrie.

Puțin a lipsit, că poporul nostru învăpăiat de dragoste pentru sfințenia tainelor amenințate să nu erumpă cu putere elementară, și în loc de mintea sănătoasă să lase curs liber pasiunilor aprópe deslănțuite.

Suntem însă departe de prasnícul învierii adevărate.

Numai corupțiunea are granițe și limite, căci ea duce la descompunere și la mormânt.

Cultura, progresul, lumina și adevărul sunt făclii, cari ard vecinic, cari nu au granițe, cărora nu li-se póte pune stavilă, ele au doruri și ținte înălțátóre.

Aceste doruri la dila mari, dar mai ales la „Diua Învierii“, au să fie ținta noastră supremă, idealul spre care a ajunge, nici un obstacol să nu ne împedece.

Succese fără griji, flori fără sămințe sunt lucruri necunoscute în viața popórelor.

Jur-împrejur suntem încunjurați de ómeni, cari ocupă teren, ocupă glie de glie, petec de pământ unul după altul.

Incunjurați de ómeni, cari știu munci și cruța, ómeni, cari jertfesc mult, fórte mult pentru cultura lor, mult pentru biserica lor, mult pentru scóla lor, nu ne e permis nóuă un moment să ne clătinăm nici să dăm înapoi, căci ori-ce fatalism ni-ar pregăti în loc de înviere, cădere și mórte sigură.

'Și impun alții reserve, 'și reduc pretenșiile, se mărginesc la puțin, veniți fraților, să facem și noi așa, ca să rămână mult pentru cultura noastră, mult pentru aședemintele publice și ocrotirea lor, mult pentru scólă, fără care nu avem să prăznuim ziua Invierii.

O luptă pe viață și mórte avem să purtăm, luptă cu cei desfrânați, luptă cu cei încăpăținați, luptă cu cei-ce nu vor să rumpă cu datini învechite și dovedite păgubitoare — ca să eșim biruitori, să triumfăm și să prăznuim „Ziua cea mare a Invierii“.

Ne plecăm capul înaintea proniei divine, care ne-a făcut părtași de cele rele, ca și de cele bune.

Cele rele cât năsipul mării, să fie un indemn de a rumpe cătușile neștiinței, indemn de a ne apropia, indemn de a ne strânge în un mănunchiu puternic, pe care să nu-l pótă frânge și nimici asalturile, cari se fac cu destulă istețime, și cu mare cutezanță asupra noastră de un lung șir de ani.

Și când vom înțelege glasul bisericei: „Să iertăm tóte pentru Inviere“, păretele cel subțire ca hârtia după ziua fericitului Barițiu, vom prăsnui tot cu mai mare bucurie, ziua „Invierii“, — și greșelile trecutului vor fi date pentru veci uitării, ca frate cu frate să lucre în armonie, la regenerarea vieții unui popor dornic de „ziua Invierii“, dornic de a ocupa locul cuvenit pe plaiurile deschise de el, pe ogórele sēmēnate de el, pe șesurile îngărășate cu sângele lui.

Ne conduc cele mai curate sentimente la lucrarea acésta.

Dacă ne va fi dat să ajungem — prasnicul „Invierii“, prasnicul, în care mintea și inima împreună să triumfeze asupra egoismului, asupra materialismului, ne vom presenta în haina cea de sărbătore, ca un popor vrednic de a sta nu în rîndul, ci în fruntea popórelor, cu aspirațiuni culturale, cu aspirațiuni legitime de a avé rolă conducétoare și a eși de sub tutela, în care ne găsim de atâta vreme, și din umilirea nóstră.

Đice-vom atunci „fraților și celor-ce ne-au urít pre noi“, celor-ce ne-au apésat, și arétane-vom vrednici de poziția ce o am cástigat cu sudóre, cu muncă încordată, și cu jertfe aduse pe altarul desrobirei nóstre, și prásnuivom điaua „Invierii“, cum se cuvine, dând laudă și mărire lui D-đeu.

Sunt între noi mulți, cari nu au nădejde să ajungă prasnicul acestei „Invieri“ — sunt însă destui, mulți și hotăríti ca să pregătéscă terenul pentru điaua Invierii, și isbânda nu e a celor puțini credincioși, ci a celor credincioși.

Acesta e credeul nostru, „in hoc signo vinces“ — ér salutul nostru este până la înălțare „*Christos a înviat!*“

Starea scólelor nóstre.

I.

Nu e nevoie de multă bătae de cap, ca să aflăm și să scim, că nici o instituție publică din statul nostru nu întâmpină atâtea greutăți, ca și școla românească.

Fără îndoială, că aceste greutăți nu avem să le căutăm totdeauna între streini pentru că le aflăm chiar în rëndurile nóstre la cei ce după chemarea și poziția lor ar fi datorii mai mult să-i pórte grija și să-i fie razimul.

Dacă administrația ar fi mai prietină scólei confesionale, ar dispără multe greutăți, și școla la tótă întêmplarea ar face progrese uimitóre și poporul nostru ar vedé cu ochii și și-ar câștiga convingerea, că jertfele ce le aduce pentru școle, sunt banii cei mai roditori ce-i póte un popor pune cu dobândă.

Plângerile cele multe, că unele scóle nu corespund legilor țerii ar înceta, cultura poporului ar lua un avânt îmbucurător, și cine altul ca țera întrégă ar puté să țină pas cu cultura generală și cu progresul ce-l face lumea cea mare în statele culte ale Europei.

Să fim bine înțeleși.

O școlă condusă de ómeni culți, pricepuți, eșiți din mijlocul poporului, cu durere pentru popor și pászurile lui, ómeni cu interes pentru limba nóstră și instituțiunile nóstre religioase și morale ne póte garanta viitorul și póte crea generațiuni, în cari consciința națională trezită și înviată să aibă drept ur-

mare regenerarea noastră culturală și ridicarea noastră în rëndul popórelor, cari țin să fie socotite ca factori culturali.

O scólă slabă, povățuită rău, o scólă în care muncitorul dascál nu întrunesc condițiile recerute de a împlini o misiune apostolică în mijlocul poporului, trăesce în continuă miserie și griji financiare, o șcólă slab cercetată de elevi, necontrolată cu bunăvoință și interes, o scólă, care-ți stârnesc și prin exteriorul ei compățimire, ér înlăuntru e lipsită de cele mai modeste mijlóce de învățământ, n'are să ne pună în poziția de a ne bucura de ródele ce aduce pentru-că o atare scólă în genere e stérpă.

După 32 ani dela crearea legii despre obligativitatea învățământului poporal, avem multe scóle cari pot sta în categoria scólelor bine întocmite, dar mai avem și de cele ce le putem așeza în categoria scólelor defectuóse.

N'avem decât să răsfoim datele statistice despre cei ce știu scrie și ceti, și vom afla un număr destul de mare a celor trecuți prin scóle slabe sătesci, fără ca ele să lase vr'o urmă asupra acelor cari le-au cercetat în câteva ierni dearëndul. În țera întrégă învățământul se face după unele și aceleși legi. Cu tóte aceste unul este progresul în unele părți ale țerei și altul în alte părți. Fără să pécățuim constatăm, că acolo unde și administrația ne-a dat mână de ajutor am făcut progrese frumóse, pe când în părțile, în cari administrația a stat indiferentă, ni s'au causat

pagube enorme, s'a făcut imposibil ori ce progres în scólele populare, și a contribuit mult la înapoiarea poporului.

Așa numitul „fundul regiu“ nu este nici el tocmai un Eldorado, pentru noi și pentru scólele nóstre, dar n'ai decât să întri în scólele din acest ținut și în scólele din comitate și vei găsi un contrast isbitor, favorabil pentru fundul regiu, și condamabil pentru comitatele vechi, a căror administrație n'a arătat interesul așteptat de scola poporală și pentru învățatoriul nostru, pentru sórtea lui, pentru asigurarea lui în cele materiale.

Și ori cum vom privi lucrul dar sufletul scólei este și rămâne numai învățatoriul, care cu întréga sa ființă se afierosește intereselor culturale ale poporului, și drept răsplată nu cere decât să-i asiguri existența, să-i asiguri traiul de tóte zilele.

N'am putut cădé nici odată în păcatul să nu căutăm tóte mijlócele și să destupăm tóte isvórele, cari ar puté mulțumi pe învățatoriul și a-i face viața mai ticinită.

Intre aceste ne-a preocupat fórté mult grija, să le asigurăm salariile. Repartițiile pe popor s'au dovedit totdeuna de o șubredă asigurare. Odată bate ghiața, altădată exundéză rîurile, odată e secetă și miseriile aceste au de regulă înrîurire hotărîtóre asupra încassării salariului dela popor. Au avut însă comunele nóstre și alte mijlóce.

Cu ocașiunea rěscumpărării regaliilor au primit obligațiuni vinculate, pentru împru-

mutul de stat din 1854 au primit asemenea obligațiuni vinculate.

Comunele, în sfera lor autonomă au cedat obligațiile și interesele acestora pe sēma scōlei confesionale, conclusele s'au luat cu unanimitate, recurs nu a înaintat nimene, locuitorii sunt toți români, toți de o confesiune, comuna e datōre sē promoveze interesele culturale ale poporului — dar în unele locuri, administrația comitatensă, care și ea ar trebui sē aibă tot acest interes, vine cu veto „*a község törzsvagyona nem idegenithető*“ și cu acest conclus sōrtea învățatoriului e sigilată, e pusă la discrețiunea elementelor, dacă dă D-șeu rōde îmbelșugate, poporul plătesce, dacă nu, se împotrivesce, și învățatoriul rabdă ori părăsește locurile aceste blăstămate.

Nu înțelegem cum se pōte vorbi aici de înstrăinarea averei comunei? În ce stat s'ar putē cualifica asigurarea dotațiunei învățatoresci ca o înstreinare a averei comunei?

Conclusele, cari nimicesc dorința și voința poporului nu pot avē alte urmări decât nimicirea scōlei, și perpetuarea întunerecului cu tōte ale sale consecințe desastroōse pentru majoritatea locuitorilor din țēră.

Ce sē zicem de trăgănările cu încasările repartițiilor, ce cu șicanele fără rost cari se fac în contul învățarei limbei statului și altele multe ce stau în calea progresului, atāt de necesar tuturor popōrelor în secolul nostru,

II.

S'ar fi așteptat cu drept cuvânt, că cu cât împrejurările ce amenință scólele noastre din partea statului sunt mai pronunțate, cu atât și noi să ne încordăm toate puterile, ca să delăturăm o parte a relelor ce rod la rădăcina existenței scólei noastre.

Păn' la un punct óre care aprópe toate organele noastre au fost la culmea chemării lor.

Cel puțin e constatat și cu un fel de mândrie trebuie să o accentuăm, că poporul nostru în mare majoritate s'a declarat pentru susținerea scólei confesionale române și în consecință nu s'a retras să aducă cele mai mari jertfe posibile.

Au grăbit anume sinódele parohiale să voteze sume mari, ca să ridice edificii scolare corespunzătoare, ș'au impus imposite grele ca să asigure salariul învățătorului, ér autoritatea noastră bisericescă a făcut toate înlesnirile posibile, ca elevii din secțiunea pedagogică să se sporască la numărul îndoit și întreit ca păn' aci, ca să avem învățători calificați în număr recerut.

O parte din stipendiile noastre s'au acordat elevilor din secțiunea pedagogică, ca cu atât mai mulți să îmbrătoșeze cariera dascălescă.

În comunele micste ne-am hotărît să susținem numai o scólă.

Fără nici un cuget rezervat, cu totă loialitatea și sinceritatea am ținut la acest

pact, dar durere, că cealaltă parte interesată nu a fost și ea cu atâta prevenire, ca să ne putem bucura de arangiamentul făcut.

Cinci ani de zile se părea, că lupta noastră de a mântui scólele este purtată cu bărbăție, este o luptă hotărîtă și că nici porțile iadului n'au să ne birue.

Intr'aceea s'au votat legile politice-bisericesci în parlament, și ori cât vom ascunde tristul adevăr, influința organelor noastre a început a scădea, fiind-că o parte din organele comunale și de stat și-a dat multă simlînță ca să producă în poporul român impresia, că acum acesta nu mai are atâta nevoie de biserică și de instituțiunile susținute de ea, ér pe unele locuri aceste organe contrar cu datorințele ce le impune legea, au început a face o formală vênătoare asupra ómenilor ca să nu ceră binecuvântarea bisericeii la anumite taine și tot mai mult să slăbéscă legăturile între popor și păstorii sei sufletesci.

Legile aceste ne-au aflat de tot nepregătiți și în loc să ne fi concentrat și mai mult tóte forțele ca să ținem poporul strîns de noi, am făcut unele greșeli, reducând vestirile la cununii dela trei la una și cassând licențele protopopesci și prin acésta slăbind esistența celor mai mulți protopopi. În starea acésta în care se găseau cei mai mulți protopopi a intrat în vigóre legea pentru obligămêntul susținătorului scólei de a asigura pe séma învățătorului primul cuincuenal.

Cea-ce s'a putut la 1892 și 1893 ajunge cu ușurință, să ridici plăți dela 30—50 fl. la salare sistemisate de 300 fl., la 1897—98—99 nu s'a mai putut face. Poporul în unele părți, ademenit de unii și alții, a început a se subtrage dela datorința ce o impune legea proprietarului scólei, comitetele parochiale n'au mai cutezat să propună sinódelor impositie nouă, protopopii nu au mai avut nici ei influința dela 1892—1893 asupra poporului și deja la primul cuincuenal s'au ivit în multe locuri, certe regretabile între învățătorul susținut în drepturile sale de toate organele statului și între popor care nu mai voia să scie de urcări de salarii.

„Inter duos litigantes, tertius gaudet“. Profitul din aceste stări de lucruri l'au avut în prima linie, cei ce puseseră de mult ochi răi asupra scólelor confesionale.

De aci provine că se pun o mulțime de curse scólei confesionale ca să nu pótă să împlinescă misiunea ce-i este rezervată și dată.

Cursa cea mai periculósă pentru scóla confesională se pare a fi ajutorarea scólelor din partea statului.

S'a pus adecă în vedere, că n'au ómenii să se certe, n'au să facă ei aruncuri și să-și ia pânea din gura copiilor ca să o dea dascălului, căci statul o face acésta cu multă bunăvoință.

Învățătorii, la rëndul lor, nu au împedat cu nimica aceste porniri primejdióse, din contră ca să-și mulțămescă trebuințele

lor momentane, s'au curme cërta cu poporul, s'au angajat, s'au solícíteze dela organele statului resolvirea favorabilă a ajutoriului și am ajuns în anii din urmă, ca învățătorii nostri confesionali deschid mai de multe ori ușile inspectorilor scolari regesci, ca cele ale inspectorilor nostri districtuali.

Dacă s'ar fi oprit cererea de ajutóre dela stat la primul cuincuenal, influința statului nu ar puté avé după lege nici o înrîurire în afacerile scólei astfel ajutată; dar ómeni, cari ani de-arëndul fără nici un murmur, fără nici o forță s'au achitat cu cinste față de scólă, au început a denega cu totul impositile culturale și au mânat apă pe móra contrarilor scólei confesionale, au împins acésta instituțiune în brațele abisului care stă gata s' nimicéscă totul.

Și cu cât aceste porniri sunt mai repetite, mai dese, mai accentuate, cu atât se pare, că noi le dăm mai puțină importanță, cu atât ne lenevim și nu ne dăm sémă, că unde o s'ajungem cu aceste stări regretabile.

În genere considerând, că an de an putem pregăti în cale ordinară numai câte 30—40 învățători, cari acoper abia contingentul celor pensionați și morți, nu scim ce s'facem, ca s' încete numărul învățătorilor provisorii, al învățătorilor necualificați și tolerați și s'ajungem cel puțin în punctul acesta la li-manul dorit.

În împrejurări de aceste se impune întrebarea, că óre mai putem noi susține în

tóte parochiile scólele confesionale, se impune întrebarea, ce acțiune ar fi de pornit și ce factori ar fi să-i angajăm ca lucrarea noastră să nu rămână numai o încercare deșartă?

Așteptăm rapórtelc comisarilor nostri exmiși să cerceteze scólele, așteptăm să ne propună remedii pentru deláturarea relexor și așteptăm ca să nu se adevérescă și de astádatá proverbul străbun „*Dum Romae deliberant, Saguntum perit*“.

Timp de perdut la tot casul nu avem mult.

Ca să luăm mészuri serióse de apărare e bine să cunóscem cestiunea scólelor în tóte aménuntele și să ni se arete rana, ca să o vindecăm până ce nu e târđiu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Averile bisericilor nóstre.

Sunt 20 de ani dela întroducerea Regulamentul pentru controla și administrarea averilor nóstre bisericesci, regulament votat de sinodul nostru archidieceșan în anul 1880 cu scop, ca să se întroducá o chivernisire corectă și exactă în averile bisericilor și ca organele încredințate cu administrarea acelor averi să-și dee sémá de tot cruceriul.

Trebuie să constatám, că în acele părți ale archidieceșei nóstre și cu deosebire în părțile, unde Dumneđu ne-a dat să avem preoți luminați și protopopi conscientioși, administrarea se face după normele prescrite

în acel regulament, comitetul parochial examinează la finea fiecărui an raționiniul anual, prezintă buget pe anul viitor, cerne cu deamănuntul toate documentele pe baza cărora s'au făcut cheltuelile, observându-se progres îmbucurătoriu.

Sunt însă durere și părți de acele, unde oamenii nu-și dau seama, că averea bisericii este o avere publică, sunt părți de acele unde oamenii ani de-a rândul neglijează a face raționiniu, părți în cari expiră periodul de alegerea epitropiei și a comitetului parochial și se alege alt comitet și altă epitropie, fără ca să predea averea noilor epitropi împreună cu archiva epitropiei, documentele de casă, cotele de ecivalent, libele de dare, și se face apoi o confușiune babilonică, încât zece înțelepți nu mai știu afla cheia, cu care se descurce ce au încurcat organele slăbănoge și culpabile de o neglijență neertată.

Consistoriul archidieceșan de vre-o trei ani încôce a căutat să vindece ranele învechite, a insistat prin luarea de măsuri extraordinare, ca să se compună socoteli pretutindenea și preste tot locul și să aducă în bună ordine afacerea administrării averilor bisericesci.

Cu toate măsurile severe, cu exmiterea comisarilor din centru și prin delegați ai oficiilor protopresbiterali nu putem susține, că am ajuns ca să putem constata, că ar fi dispărut și cele din urmă iregularități în administrarea averilor.

Unii bărbați de ai bisericei noastre, și nu este mic numărul lor, susțin că cauza la aceste stări încă regretabile ar fi modul prea complicat statorit pentru elaborarea Rațiociniilor.

Nu suferă îndoială, că pentru de a pute compune un Rațiociniu după toate prescrierile Regulamentului se cer cunoștințe temeinice și o exactitate la purtarea condicilor și a jurnalelor de cassă, exactitate care nu o poți pretinde mai ales dela epitropii economi de la sate, cari în timpul de vară abia ajung la o lună-două să prindă pենă ori cerusă în mână.

Décă epitropii nostri s'ar deda odată să nu numere nici un filer fără cuită și să nu primescă nici un ban fără să noteze, că dela cine și pentru ce l'a primit, jurnalul s'ar pute compune și la o lună-două de zile pe basa acestor documente, însă în lipsa de documente și în lipsa de notițe încurcătura devine inevitabilă în purtarea socotelilor.

De aci apoi bănueli, iritațiuni și agitațiuni, cari dau ansă la o mulțime de cercetări și neînțelegeri, cari mai de multe-ori se descarcă cu putere elementară asupra conducătorului oficiului parochial, asupra parochului nostru.

Am dori din tot sufletul, ca să vedem pe preoții noștri scutiți de astfel de neplăceri,

Nu le putem da din deajuns sfatul, ca ei să nu se ingereze în administrarea de bani, ci administrarea și încassarea să o lase în grija epitropilor, aleși de sinódele parochiale.

Dar pe când au să lase afacerea acésta în mâna epitropilor, de altă parte ca membrii naturali ai epitropiei parohiale, au să exercite controlă consciențiosă de mai multe ori în decursul lunei, să insiste pentru ca să se pórte jurnal în regulă, să sconteze cassa, să cerce documentele de cassă pe basa cărora s'au făcut erogatele și să nu sufere ca epitropii să facă spese fără concluse valide aduse de comitetul parochial.

Sunt unele poziții fixe bugetare, salarele funcționarilor, darea erarială, competențele la fondul de pensiune preoțesc și regnicolar, sidoxia, acele sunt a se achita la anumite timpuri fără concluse în vîrtutea budgetului aprobat.

Reparaturi, investiții, împrumuturi, se pot face numai cu concluse valide ale comitetului și sinodului parochial.

E în interesul organelor de manipulațiune, ca să se însemne cu numele membrii cari au participat la ședințele comitetului și sinodului, e în interesul acelor organe, ca protocoalele acele să fie autenticate, căci au început ómenii, fie din ură personală, fie din ambițiuni deșerte, fie puși la cale de străini să atace și validitatea actelor și concluser, la cari au participat cu votul lor.

Incât regulamentul ar fi și el o pedecă la dezvoltările normale, se vor lua demersuri ca să se simplifice, vorba e, ca ómenii noștrii să fie din sémă afară corecți și să nu străbată nici umbră de bănuială asupra lor

în popor, căci atunci ai gătat cu simțul de jertfă al credincioșilor pentru biserică și pentru școlă.

În parochii, unde au ajuns lucrurile acolo, progresul lor e periclitat și vermele indiferentismului róde la trupina némului nostru fără milă și îndurare.

Cu deosebire trebuie să insistăm cu tótă tăria, ca lucruri mai însemnate cum sunt zidiri de biserici și scóle să se facă cu tótă chibzuința cea bună, adunându-se mai întâiu mijlócele și materialul necesar. Incât mijlócele sunt contemplate din retribuiri asupra credincioșilor, organele competente să caute să încaseze acele retribuiri în decurs de mai mulți ani, sumele incurse să le pună la o cassă de păstrare spre fructificare și numai dacă au tóte cele trebuincióse să escrie licitațiune.

În decursul zidirei se ivesc și neplăceri și atunci de regulă încassările nu merg sau se fac neregulat și organele executive trebuie să-și ia refugiu la împrumuturi, a căror replătire devine îngreunătóre și de multe ori provócă resens și animosități, cari se termină în paguba vėdită a intereselor nóstre bisericesci.

Nu am exauriat materialul experiențelor ce avem cu privire la acest obiect și ne vom ocupa mai des cu acésta afacere, destul de importantă pentru binele și înflorirea bisericei nóstre, care trebuie să o avem înaintea ochilor sufletului nostru.

Conferențele învățătoresci.

Învățătorii noștri sunt chemați la conferințele prevădute în statutul organic.

Importanța întrunirilor sub conducerea celor mai distinși bărbați de școală nu o trage nimenea la îndoială, ci din contră tot mai mult teren cuprinde părerea acelor, că bun și înțelept lucru s'a făcut cu reîntroducerea conferențelor, mai ales că aceste nu eschid constituirea învățătorilor noștri în Reuniuni învățătoresci, ba unde era dată posibilitatea să aibi și conducători destoinici, Reuniunile au să continue a lucra și mai departe ca corporațiuni morale fără de a li-se pune cea mai mică pedecă în lucrarea lor binefăcătoare.

Impăcați deci cu modul cum s'a rezolvit afacerea cu conferențele și Reuniunile învățătoresci, cei chemați ar pute trece la ordinea zilei, dacă nu ar fi afurisita de politică, care 'și-a virit cода în afacerile școlare, cari după natura lor n'au de a face cu politica nici în clin, nici în mânecă.

De ce ar fi Ungurul Ungur ca să nu afle și aici ceva de sgândărit, ceva de esceptionat, ceva de bănuț.

De ce ar fi cei mulți inspectorii de școle de vr'o trebă, dacă nici atâta nu ar sci iscodi, că întrunirea dascălilor este în sine o primedie pentru stat și mai ales pentru ideea de stat magiar.

Și cum aceste idei îi frământă și neliniștesc, n'a fost tocmai cu neputință, nici lucru greu, ca să străbată până în sferele mai înalte vederi scrintite, că dău nu e bine, ca învățătorii să se pótă întruní, fără să fie spionați și controlați cu tótă scrupulositatea de care sunt capabili ómenii, cari nu au conștiința liniștită și curată.

Așa și numai așa ne putem explica măsurile luate de ministrul cultelor, ca chiar și conferența învățătorilor să nu se pótă întruní, fără statute, fără prealabilă încuviințare, fără să poftesci pe Măria Sa inspectorul, ca să fie și el de față, și fără să-'i prezentezi programul de lucrare.

Ne-am dat, ca tóte ce le facem, să le facem la lumina dălei, și mai ales noi Românii ortodocși tóte ale nóstre afaceri le publicăm și cei ce se interesază de mersul afacerilor nóstre pot afla cu prisosință momente din viața noastră morală și din cea financiară, — pe când alții, chemați la întruniri au să depună vot, că nu vor spune nimăruí nimica din cele ce se petrec în consultările lor, ér' ca să publice ceva date din sfera vieții lor interne, dómne pădesce.

Astfel stăm și cu conferențele, astfel am stat și cu Reuniunile.

Am publicat rapórt tipărite despre cele petrecute în sinul conferențelor, am publicat bilanțul despre avere, despre temele lucrate, dări de sémă despre modul cum s'a validat unul ori altul din membri, nimica n'am ascuns,

inspectorii au avut liberă voie să participe la consultări, să cêră esplicări și să-și manifesteze dorințele lor cum le-a plăcut, nimenea nu i-a oprit, nimenea nu i-a împedecat — dar cu tôte aceste domnii de ce ar fi ei domni și liberalismul de ce s'ar trâmbița în larga lume, dacă nu, ca la tótă buna ocasiune să fie plesnit în față.

Ni-se cer statute pentru conferențe, statute pentru Reuniuni.

Cu inaugurarea conferențelor, cari au temeiul în statutul organic, lege fundamentală înarticulată în legile țerei, credeam că o să scăpăm de pacostea cu statutele.

Nu pentru-că am fi avut vr'o témă să le presentăm, nu că ne-am fi temut că lucrările nòstre culturale și pacinice pot provoca nemulțămiri la factorii vieții de stat, ci din simplul motiv, că nu voiam să dăm organelor statului ocasiune să se ingereze în afaceri cari ne privesc numai pe noi, privesc numai cultura nòstră, privesc scólele nòstre susținute cu grele jertfe de poporul nostru, și în cele din urmă privesc pe statul nostru învătătoresc de a cărui perfecționare datori suntem să îngrijim la tótă buna ocasiune.

Lucrări de aceste în state moderne nu au lipsă de nici o controlă, ele sunt privite cu multă bunăvoință și cu mare încredere.

Invătătorilor li-se fac tôte înlesnirile, ca să se pótă întruni, li-se ofer bilete gratuite de drum, ér cetățenii îi primesc cu brațele des-

chise, oferindu-le locuințe gratuite și întreținere cuviincioasă.

Învățătorii noștri atari beneficii nici au reclamat, dar' nici nu au primit. Statul, chiar și de ar cere, nu le acórdă beneficiu la biletele de drum, ér' cetățenii dé prin orașele străine unde se întrunesc, în cel mai bun cas sunt indiferenți față de ei. In unele locuri întrunirea învățătorilor e privită cu neîncredere și dispreț ca ori-ce întrunire românescă, și e mirare că învățătorii noștri vedând aceste lucruri urite și condamnabile, nu perd plăcerea de a pleca dela caminul lor liniștit, ca să întâlnească fețe acre și priviri chiorișe.

In unele casuri ținuta lor corectă și cum-petul ce 'l observă ne pune în uimire și nu putem din destul să-i sfātuim, ca această ținută laudabilă să o observe și pe venitor și la tóte ocasiunile.

Inteligența nóstră are o sântă și mare datorie.

E dator tot Românul, ca să caute contact cu învățătorii noștri în dílele cari le petrec la conferențe, e dator tot cel ce ține să fie socotit între fruntași și conducători, ca să caute să facă învățătorilor plăcute órele ce le petrec în orașele lor, și mai ales sunt datori directorii scolari, inspectorii districtuali ai noștri, ca să iee tóte măsurile, ca învățătorii noștri să se prezenteze cu vrednicie, și să le oferă mijlócele pentru de a puté petrece așa cum se cuvine să petrecă acesti muncitori, ale căror róde au să le guste ge-

nerațiile viitoare și de a căror fructe avem să ne îndulcim toți cei ce credem în învierea noastră și în înălțarea noastră.

Afacerea cu statutele e rezervată la competența autorității superioare bisericesti și aceasta va ști afla modul de a da și acestei cestiuni gingașe o soluțiune potrivită cu interesele noastre bisericesti și cu împrejurările grele în cari trăim.

Disciplina în biserică.

Este fără îndoială un mare câștig, dacă o societate este bine organizată și bine încheată.

O astfel de societate fie ea de caracter bisericesc cultural, fie de caracter politic, numai progrese poate arăta, ér' membrii acestei societăți se alipesc cu interes de societatea, care poartă cu mândrie stégul din biruință în biruință, din triumf în triumf.

Desastrele societății împing pe membri la nemulțumiri interne și provocă decepțiuni amare, uneori chiar sdruncinarea organismului din temelii.

Progresul însă de regulă nu se realizează cu legi bune, cu paragrafi neaplicați, ci mai de multe ori cu ómeni onesti și cu tragere de inimă.

Cele mai mari fapte crestate de istorie nu s'au făcut în vîrtutea vre-unei legi, ci s'au făcut de ómeni stăpâniți de focul sacru al împlinirii datorinței pentru binele public.

Pe lângă organizarea cea mai perfectă ce o avem noi ca biserică, pe lângă constituția cea mai liberală, pe lângă drepturile cele mai largi, ce le-am acordat noi popoului român în biserică, ni se pare, ca și cum nu am face acele progrese, cari cu drept le putem aștepta.

Simțim dureroase impresiuni, când trebuie să scriem aceste, dar de ce să ne amăgim noi pe noi, de ce să prezentăm starea noastră în alte colori, decât în colorile cele adevărate.

Se ridică ce e drept pompoase edificii școlare, se fac frumoase biserici, se sporesce unelocuri averea, dar toate acestea de regulă se fac în acele locuri, unde Dumnezeu ne-a dat ómeni de inimă în fruntea afacerilor, ómeni, pe cari păcatul egoismului n'a pătruns să-i stăpânescă. Avem însă locuri, și durere multe locuri, unde terenul e înțelenit și cela ce e chemat să fie lumina lumii și sarea pământului, n'are nici pricepere, nici simț pentru a contribui cu un dram la ridicarea credincioșilor încredințați păstoririi sale.

Și nu e mic numărul acelor păstori sufletesci, cari cred, că dacă cercetază regulat sfânta biserică, fac serviciul divin, botéză, cunună și îngropă, ei au făcut totul și nimenea n'are să-i mai tragă la răspundere și pentru alte afaceri.

Noi însă nici odată nu am privit, că cu aceste preotul nostru s'ar fi achitat de datorințele sale și nu suntem aplicați nici pe

viitoriu să-l dispensăm dela celelalte afaceri tot atât de importante ca și administrarea tainelor și împlinirea serviciilor sacre.

Punem un deosebit pond, ca preoțimea noastră să se dedea a nu aștepta totul dela centru, și mai ales să nu aștepte, ca să-i dai îndrumări și povețe, spre a face lucruri de sine înțelese.

Pentru-că dór de sine înțeles este, că casa lui Dumnezeu trebuie să fie cea mai curată, utensiliile bisericesci în stare bună, vestmintele bisericesci neescepționabile, așa ca preotul slugitor să-ți inspire și prin prezentarea externă un feliu de stimă și să te facă cel puțin până ce e înaintea altarului să-i dai onórea și respectul cuvenit unui părinte sufletesc. / Central University Library Cluj

Și dacă lucruri de aceste de sine înțelese le găsești neglese, le găsești în o stare deplorabilă, le afli de așa, că ți-se revóltă tot sufletul și perđi tóte ilusiunile, este imposibil să mai aibi respectul și stima cuvenită, față de cel ce a negles cele mai elementare datorințe. Și cel ce negligă aceste să nu credeți că e mai exact în purtarea socoților, în administrarea averilor, în aflarea mijlócelor pentru trebuințele bisericesci, în cercetarea scólei ca director scolar și în manifestarea interesului pentru binele public.

Un atare nenorocit în tóte este pe povirnișul perirei, ér comuna, care a avut nefericirea să-l cunóscă, simte după deci de ani ranele ce i le-a înfipt negligența și ne-

interesul unui om — și câte odată decenii trebuie să treacă ca să se reculégă.

Urméază inevitabil, ca cei chemați să aplice cu tótă rigórea dispozițiile regulamentului disciplinar, față de neglijențele ce se ivesc, durere, prea de multe ori în sinul preoției noastre.

Este prea adevărat, că disciplina numai atunci este la culmea ei, când ea e inspirată ér nu silită și comandată.

De regulă, ce face omul de nevoie, face réu, și de aceea trebuie adus la convingerea, că este necesar așa și așa trebuie făcut.

Convingerea acésta însé a trebuit să și-o câștigue de mult, să și-o câștigue când și-a ales cariera preotéscă, și dacă nu atunci, de bună sémă a trebuit să și-o însușéscă pe deplin încă ca elev al seminariului, până ce nu a luat asupra-și sarcina grea dar onorifică a preoției.

În viața practică nu-i rămâne decât, ca să execute cu tótă conscientiositatea tóte acele principii și doctrine, cari i-s'au propovedit.

Ori-ce întrelăsare este o faptă punibilă din punct de vedere bisericesc-canonic, căci pe de o parte se molipsește organismul întreg cu baccilii indiferentismului, ér de altă parte neglijența superiorului causéază daune ireparabile în tóte direcțiunile și ne împedecă în mersul nostru spre progres.

Lumea înaintéază cu pași repedi, preoția altor némuri, cu rară abnegațiune își

pune tóte puterile în serviciul turmei ce i-s'a concretizat spre păstorire.

La noi tóte considerațiile față de cei neglijenți au să incete, și mai ales n'au să apeleze la spriginul autorității ómeni, cari se ocupă cu de tóte mai mult, și afacerile strîns preoțesci le consideră numai ca lucruri secundare.

S'au făcut bune începuturi, ca slugitorii altariului să scie ce sunt datori să facă, ce le e permis să facă și ce nu mai pot face, fără a-și lua cuvenita pedépsă.

Aplicarea unor măsuri mai aspre disciplinare are să fie un îndemn, ca fie-care să fie la postul seu, la locul de onóre și totdeuna în fruntea întreprinderilor, cari au să salveze reputația noastră și să ne înalțe în ochii streinilor și în ai propriilor noștri fii sufletesci.

Departé de noi să cerem aplicarea măsurilor drastice față de clerul nostru, care numără atâția bărbați eminenti și aleși, dar în interesul reputațiunei clerului este, ca cei bolnavi să fie lecuiți și cei ce nu se pot lecui să se delătore, ca să nu molipséscă organismul întreg și să compromită tagma cea mai alésă, care nu e permis să aibă în mijlocul seu decât ómeni curați, devotați cu trup și cu suflet bisericei și interesului obștesc.

Étă de ce cerem și de ce aprobăm întru tóte delăturarea considerațiilor și aplicarea proverbului străbun: „*ordo est anima rerum*“.

Fondul de pensiuni al archidiecesei.

Se împlinesc chiar zece ani de când la insistința preoțimei și la stăruințele membrilor fruntași ai bisericei s'a dat ființă acestui fond, chemat și el să aline suferințe la vremi de nevoie și să încuragieze tinerimea noastră să-și alégă cariera preoțescă.

Sinodul archidiececesan cu mare însuflețire a votat statutele, sinodul a destinat o parte însemnată a venitelor din fondul preoțesc „Rudolfin“ pentru alimentarea și sporirea fondului de pensiuni, sinodul a supus toate comunele la o tacsă în favorul fondului, a designat venitele pe jumătate din parochiile vacante în favorul fondului, numai ca acest fond să pótă acoperi trebuințele ce se vor ivi.

Membrii fondului sunt toți preoții noștri, sunt profesorii seminariului, sunt profesorii dela gimnasiul din Brad, cari nu aveau nici ei fond de pensiune.

S'ar fi așteptat cu drept cuvânt, ca după atâtea isvóre de venit ce s'au luat în combinație, după atâtea jertfe ce a adus însași biserica, fondul de pensiuni să fie bine îngrijit și toți membrii să arete cel mai mare interes față de acest fond. Suntem însă în neplăcuta poziție să constatăm și cu această ocaziune, că o parte însemnată a preoțimei noastre nici față de acest fond, la care e direct interesată, nu manifestază căldura și dragostea ce ar trebui să o manifesteze.

Sunt atât de mici, atât de neînsemnate cuotisațiunile anuale ce se recer dela cei

mai mulți preoți, încât nu neputința, dar' o neglijență neertată e cauza de au rămas ani de-arêndul în restanță cu tacsele.

Provocările emanate dela autoritatea bisericescă au rămas aprópe tóte fără rezultat.

Atâtea scuse mici și mărunte, atâtea obiecțiuni nebasate și fără temei se fac din partea membrilor, încât acele nici că se pot lua în serios, ci sunt mai mult, ca să ascundem slăbiciunea ori nepriceperea pentru ideile cele mari și salutare ale timpurilor moderne, atât de înrădăcinate la alte némuri.

Rar om cu pretenții de cultură vei găsi ași în lume, care să nu fie angajat, fie la o asigurare pe viață pentru sine ori pentru copiii sei, — la o Reuniune de înmormântare, la un fond de pensiune.

Biserica nu mai putea privi nici ea cu indiferentism la lacrêmile ce le vërsau soțiile preoților rămase vëduve, și pruncii acestora lipsiți de ori-ce ajutor.

Biserica a privit de o problemă din cele mai delicate și mai urgente înființarea fondului de pensiuni, și biserica s'a achitat cu cinste de angajamente, a dat cotisațiile din fondul preoțesc, a încassat venitele stipulate, — dar' s'a împedecat și se împedecă și de și de rezistența și îndărêtnicia membrilor, cari ar fi să grăbescă cu denariul lor pentru sporiarea și întărirea fondului.

Se obiecționează din unele părți, că suma pensiunilor e prea mică pentru preoți peste tot. Obiecțiunea, față cu plățile ce le fac

membrii, este ridiculă, pentru-că nu există societate în lume, care pentru prestațiuni atât de mici, pentru sume atât de bagatele se oferă membrilor sei atâtea favoruri, câte oferă fondul nostru de pensuni.

Nimic, chiar nimic nu ne-ar fi oprit, ca să mărim tacsele anuale și fundamentale și în consecință să decretăm și pensuni mai mari.

Te poți încumeta, se poate biserica angaja să iee și mai mari sarcini asupra sa, când experiențele de zece ani sunt atât de triste, ómeni atât de indiferenți, încât unii din ei chiar acum când ridică sute de coróne, plécă cu ei dela cassa archidieceșană fără să întrebe și să caute în condică: nu cumva ar fi timpul să se achite și de îndatorirea față de fondul de pensuni, care e al lor, al fiilor lor, al soțiilor lor.

Se iviseră în anii trecuți păreri, că pe cei ce sunt atât de indiferenți să-i scótem din rândul membrilor și să ne facem calculi și sémă numai cu cei ce au și pricepere și simț pentru atari instituțiuni.

Am combătut cu tótă tária convingerii nóstre astfel de păreri, pentru-că tot mai hráneam credința, că ómenii nostri 'și vor veni în fire și vor ști aprecia binefacerile ce le oferă membrilor sei fondul acesta.

După ce începem tot mai mult a ne convinge, cât de greu străbat la noi vederi mai largi și cum e de greu să străbați la inima ómenilor, ca să înțelégă, că e bine să

îngrijască și de ȃile de restricte și sã vadã mai departe decãt la trebuințele momentane, ne vine a crede, cã noi nu vom putã resista curentului care s'a format cu privire la *lip-sirea celor neglijenți dela tãte drepturile*. S-ar face o mare nedreptate multor soții de ale preoților nostri, multor prunci nevinovați, dar în urma urmelor pãcatul pãrinților de regulã se rãsbunã asupra fiilor și nepoților.

Și pãnã ce autoritatea superiãrã ar lua dispoziții cu privire la o regulare definitivã a afacerii restanțelor, regulare care se impune sã se facã, mai apelãm încã odatã pe calea acãsta la toți membrii fondului, și mai ales la cei ce pãn' acum au întrelãsat a 'și face datorința, ca cu o òrã mai înggrabã sã caute sã vinã în rënd cu plãțile.

Pãnã ce nu vom regula restanțele, este imposibil sã ne gãndim la modificarea statutelor și la statorirea pensiunilor mai mari decãt sunt cele de acum.

Atãrnã dela preoții nostri sã-și facã datorința, și conferințele preoțesci combinate pentru anul acesta nu vor putã sã trãcã cu vederea nici preste acest obiect de importanță pentru întreg clerul nostru archidieceșan.

Ni-ar durã inima, cãnd ar trebui sã conlucrãm, ca sã se iee hotãriri puse în perspectivã din cauza unor neglijențe, cãci de sãrãcia atãt de des invocatã, în cazul acesta nu pãte fi vorbã.

